

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ PROGRAMI

ŞİFA MAHALLESİ: KENTSEL DÖNÜŞÜM VE DİRENİŞİN
İMKANLARI

HAZIRLAYAN:
ERSİN MERT TOKUR
20066100

Danışman
Prof. Dr. MERAL ÖZBEK

İSTANBUL-2009

Ersin Mert TOKUR tarafından hazırlanan Şifa Mahallesi: Kentsel Dönüşüm ve Direnişin İmkanları adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 24 / 09 / 2009

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Meral ÖZBEK (Danışman)

Meral ÖzbeK

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Sibel YARDIMCI

Sibel Yardımcı

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Erbatur ÇAVUŞOĞLU (MSGSÜ Mimarlık)

Erbatur Çavuşoğlu

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	iii
GİRİŞ	1
1. ŞİFA'DA YIKIMA DİRENİŞİN DAYANAKLARI.....	11
1.1 Şifa'da Kaçak Yapılaşmanın Oluşumu ve İmar İzni	11
1.2 Ortaklık ve Ayrımlar: Şifa ve Mimar Sinan Mahalleleri	19
1.2.1 “Gecekondu”- “Kaçak Yapı” Ayrımı	20
1.2.2 Etnik Fark ve Mülkiyet	25
1.3 Yıkım Anında Direniş ve Dayanışma	27
2. MAHALLENİN MÜDAHALE KUDRETİ VE KURUMLARLA İLİŞKİ	39
2.1 Mimar Sinan ve Şifa Muhtarlıkları	39
2.2 TOKİ- KİPTAŞ	42
2.3 Tuzla Belediyesi	49
2.4 Ulusal ve Yerel Basın	56
3. “KENTSEL DÖNÜŞÜM”E DOĞRU.....	63
3.1 Tuzla'da “Kentsel Dönüşüm”	63
3.2 İstenmeyen Manzaralar	68
3.3 Planlama	71
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA.....	83
ÖZGEÇMİŞ	88
HARİTA VE RESİMLER	89

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında ve yazılmasında, arada bir sarsarak da olsa aşabileceğim ve aşamayacağım sınırları görmemi sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Meral Özbek'e; “kentsel dönüşüm”ü anlamaya çabalarken hem mevcut pratiği hem de değişik olasılıkları tanımamı sağlayan Yard. Doç. Dr. Erbatur Çavuşoğlu ve Doç. Dr. Murat Cemal Yalçınan'a; “neoliberal pratikler” üzerine ortak bir proje yürütürken sonradan belirlediğim halde beni aralarına alarak zihin açıcı neoliberalizm tartışmalarına katılmamı sağlayan arkadaşlarıma; çeşitli eleştirileriyle fikirlerimi tekrar tekrar gözden geçirmemi sağlayan Yard. Doç. Dr. Sibel Yardımcı ve Yard. Doç. Dr. Yıldırım Şentürk'e; konuşmayı seven ve konuştukça aklına gelen fikirleri paylaşmaktan çekinmeyen Eylem Akçay'a; tezin son demlerinde biçimsel zorlukları beraber aşmaya çabaladığımız Yusuf Uygur'a, fikirlerimin deneme tahtası haline gelen Müge Karahan'a; daracık bir alana sıkışmış olmasına rağmen gülmeyi beceren okuluma; benle görüşmeyi kabul etmekle kalmayıp konuşurken olayları tekrar yaşamış kadar heyecanlanan ve beni anlamlı bir iş yaptığımı inandırmayı başaran tüm görüşmecilere; her fikir zorunlu olarak kolektif olduğundan tüm arkadaşlarıma ve aileme; kentsel bilgiyi kamu yararına kullanmaya çalışarak anlamlı hale getirmeye çabalayan Dayanışmacı Atölye'ye teşekkür ederim.

ÖZET

12 Eylül 2007'de Tuzla'ya bağlı Şifa Mahallesi'nde, yedi ruhsatsız binanın yıkımına mahalleliler ciddi bir şekilde direnmişlerdir. Bu direnişle beraber bir kamusal alan oluşmuş ve direnen mahallelilerin kudretleriyle beraber talepleri de görünür olmuştur. Yapıları ruhsatsız olduğu için evleri yıkılan ve yıkım tehdidi yaşayan insanların hikayeleri bir çok İstanbul'un hikayesine de ışık tutmaktadır. Mahalleliler direnişlerini bu hikayelerde temellendirmektedirler. Mahalleliler evlerinin yıkılmasını “kentsel dönüşüm” olarak değerlendirmekte ve bu projeyi kabul etmemektedirler. Bu çerçevede, araştırmada mahallenin “kentsel dönüşüm”e müdahale kudreti sorunsallaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tuzla, Kentsel dönüşüm, Direniş, Gecekondu, Kaçak Yapı, Kamusal Alan

ABSTRACT

Residents in Sifa district of Tuzla seriously resisted to the demolishment of seven unlicensed buildings on September 12, 2007. The public sphere was formed with this resistance and the demands of the resistant residents are seen as well as their power. With the power of the residents' resistance, these people's demands have also started to be recognized. The stories of the people, the houses of whom were demolished and the ones, who are living under the threat of demolishment, also shed light on the stories of many Istanbul residents. Resistance of the residents also base on these stories. Residents of the district evaluate the demolishment of their buildings as “urban transformation” and object to this project. Within this extent, the neighbourhood's power to intervene “urban transformation” will be problematized.

Keywords: Tuzla, Urban Transformation, Resistance, Squatter House, Unlicensed Construction, Public Sphere

GİRİŞ

“Kentsel dönüşüm”, İstanbul’un farklı yerlerinde, farklı biçimlerdeki müdahalelerle gündeme gelmektedir.¹ Müdahaleler depreme dayanıklılığa, müdahale edilen yerin niteliğine, İstanbul’da kaçak yapılaşmanın engellenmesine, güvenlik, vs. gibi çeşitli gerekçelere dayandırılmaktadır. “Kentsel dönüşüm” tartışmaları da bu müdahalelerle beraber büyümekte, yayılmaktadır. Medyada yer alan yıkım haberleri ve birçok mahallede giderek yayılan “yıkım korkusu”na konu hakkında sayıları giderek artan çeşitli araştırmalar, yayınlar eşlik etmektedir.² “Kentsel dönüşüm” kavramının, bütün bu tartışmalarda kilit bir rol oynadığı görülmektedir. Buna karşılık, yerel yönetimler yaptıkları her dönüşümü “kentsel dönüşüm” kapsamında ele almamaktadır. Hangi dönüşümün bu kavram dahilinde ele alınabileceğine yönelik ihtilaf, herkesin kavram üzerinde mutabık olmadığını göstermektedir. Bu ihtilaf, projenin ne olduğunun bilinmemesinden ziyade onun esnek yapısından, uygulamadaki çeşitliliğinden ve projeye bakanların farklı konumlanışlarından kaynaklanmaktadır.

Kentsel dönüşüm, eski kentin çözülmesi ve yeni bir kentin oluşması sürecidir. Bu anlamıyla kavram yalnızca bugüne ait değildir. Hatice Kurtuluş, kentsel dönüşümü kendi tarihselliği içinde üç evreye ayırır: 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan ilk evreyi “kapitalist toplumun mekansal inşası ve modernleşmesi”; II. Dünya Savaşı ertesindeki ikinci evreyi de “kapitalizmin ekonomik restorasyonunda genişletilmiş üretim” olarak tanımlar. Bugün içinde yaşadığımız evreyi ise 1970’lerle beraber başlatır, “yeni-liberal şehircilik ve sermayenin mekansal istilası” olarak tarif eder.³ Kurtuluş böylece Sanayi Devrimi sonrasında hızla büyüyen kentlerin neredeyse sürekli ve hızlı bir dönüşüm içine girdiğini göstermekte,

¹ Çalışma boyunca kentsel dönüşüm kavramı, tırnak içine alındığında İstanbul bağlamında gerçekleşmekte olan güncel projeyi, tırnak içine alınmadığında ise genel anlamda dönüşümü anlatmaktadır.

² Alan dergilerinin dışında popüler dergiler olarak *Express*’in 2008 Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz sayılarıyla beraber *İstanbul*’un da 57. , 60. ve 63. sayılarında konuya yer ayırmasının yanı sıra *İktisat Dergisi*’ “Sermaye Birikimi Açısından Kentsel Dönüşüm” başlığıyla konuyu 499. sayısının dosya konusu yapması, konuya artan ilginin göstergeleri arasında sayılabilir.

³ H. KURTULUŞ, “Kentsel Dönüşümün Politik Ekonomisi”, 26-30

bu dönüşümün politik ekonomik tarihini serimlemektedir. Kurtuluş, bugünkü “kentsel dönüşüm”de farklı olanın onun ekonomi politiği olduğunu göstermektedir. Besime Şen de bu soruna benzer bir cevap üretmekte, “Bugün üzerinde tartıştığımız kentsel dönüşüm programı[nın], 1980’li yılların neoliberal şehirciliği ile karakterize olan ve 1990’lı yıllarda küresel etkisi artan bir olgu”⁴ olduğu tespitini yapmaktadır.

Şen, kentsel dönüşüm kavramı hakkındaysa şunları demektedir:

“ 'Kentsel dönüşüm' kentsel yeniden yapılanmaların tarihselliğine göre farklı uygulama programlarının 'şemsiye' kavramı olmuştur. Bu kavram, kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve dönüşüme uğrayan bir bölgenin ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem' olarak tanımlanmaktadır”.⁵

Kavramın çelişkili görünen yanına işaret eden Şen, hem farklı uygulama programlarını toplayan bir 'şemsiye', hem de bütünlüklü denebilecek ölçüde kapsamlı bir 'vizyon ve eylem' olduğunu ortaya koymaktadır. İstanbul'daki “kentsel dönüşüm” tartışmalarına bu bağlamda bakıldığında “kapsamlı bir vizyon ve eylem” olduğu görülmektedir ki, bu sebeple “kentsel dönüşüm” 'şemsiye' kavramı olarak kullanılabilir. Bu vizyon ve eylem Kurtuluş'un adını koyduğu neoliberal şehircilik anlayışıdır. İstanbul'da neoliberalleşme, çoğunluğu oluşturan göçmen nüfusu açısından, barınma ihtiyaçları doğrultusunda oluşan informel konut alanlarının piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yapılanması anlamına gelmektedir. Neoliberal şehircilik, akademik alandaki yansımaları küresel kent bağlamındaki tartışmalarda bulmuştur.⁶ Yeniden yapılanma sürecinde informel konut alanlarının mukimlerinin bu alanlar üzerinde 'hak'larının olmadığı, çünkü bu alanlara yasalara uygun olarak yerleşilmediği düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir. Bu düşünce, bir yansımaları da “gecekondu”lara dönük “işgalci” suçlamasında bulmaktadır. Berner'in geliştirdiği 'izinli işgal' kavramı, işgalin konut sorunu

⁴ B. ŞEN, “ 'Kentsel Dönüşüm': Kavramsal Karmaşa ve Neoliberalizm”, 35

⁵ a.g.m., 34

⁶ Küresel kent fikrini savunan bir örnek için bkz. Keyder “İstanbul’u Nasıl Satmalı?”, 81-85; eleştirel bir yaklaşım için bkz. F. ERCAN, “Kriz ve Yeniden Yapılanma Sürecinde Dünya Kentleri ve Uluslararası Kentler: İstanbul”, 61-68

açısından 'işgalciler'den ziyade yetkili makamlar açısından tercih edilmiş bir çözüm yolu olduğunu hatırlatarak, 'işgalci' suçlamasını sorunsallaştırmaya yarayabilecek, bu alanlarda oturanların 'hak'larının yeniden değerlendirilmesine zemin olabilecek niteliktedir.⁷ Ancak bu bölgelerde yaşayanlar 'yasadışı' konut yapımıyla suçlandıkları için 'hak' sahibi olarak tanınmamaktadırlar. Yıkımlara karşı gerçekleşen direnişlerle beraberse bu 'hak'sızlığa karşı çıktıkları görülmektedir.

Bu araştırmada kentsel dönüşüm, yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği bir projeden ya da uzmanların gerçekleştirdiği bir plandan ibaret olarak ele alınmamaktadır. Kentsel dönüşüm sadece sürecin başında yer alan bir plan değil, aynı zamanda sürecin sonunda ortaya çıkan bir durumdur. Kavramın farklı ve hatta birbiriyle çelişen anlamları ihtiva edebilmesi, bu iki anlama birden gelmesindendir. Sürecin başında yer alan şehir planıyla, ortaya çıkan durum arasında bir mesafe bulunmakta ve bu mesafe en baştan hesaba katılamayan *direniş*ten kaynaklanmaktadır.

Direniş kavramı yaygın biçimde iktidara bir cevap veya tepki olarak düşünülse de, Negri ve Hardt, direnişin iktidara nazaran asli olduğunu savunurlar.⁸ Bu fikir geleneksel iktidar şemasını tersine çevirmektedir. Yazarların Spinoza'dan derin bir şekilde etkilendikleri de düşünülerek *direniş* kavramını Spinoza'nın *conatus* kavramına yakın bir anlamda kullandıkları varsayılabilir. *Conatus*, *Felsefe Sözlüğü*'nde “bir şeyin kendi varlığını korumak ve sürdürmek adına giriştiği *çaba*; bu amaca vargücüyle yönelmiş doğal eğilim ya da etkin ilke” olarak tarif edilmektedir.⁹ Herşeyin planlandığı gibi gitmemesi ve şehir planlarının uygulamaya geçerken değişmesi de *conatus* olarak direnişten kaynaklanmaktadır. Direniş, sadece mahallelilerin yıkım ekiplerine karşı koyması değil mahallelinin bölgedeki mevcudiyeti ve *conatus*'udur. Mahalleliler, yok sayıldığı plana varlığıyla direnmekte; ancak direniş yıkım ekiplerinin gelmesiyle birlikte, bu karşılaşma anında zuhur

⁷ Berner'den aktaran M. DAVIS, **Gecekondü Gezegeni**, Çev., Gürol Koca, 115-116

⁸ M. HARDT - A. NEGRI, **Çokluk**, çev. Barış Yıldırım, 82

⁹ **Felsefe Sözlüğü**, *conatus*

etmektedir. Varlığını sürdürme çabası olarak direniş, iktidarı önceler, kronolojik olarak değil ama ontolojik olarak; zamansal olarak değilse bile onu belirlemesi anlamında önceler. Direnişin bu şekilde tarif edilmesinin sağlayacağı imkan, öncelikle onun karşı-çıkmaktan ibaret olmadığıının ve kurucu bir potansiyele sahip olduğunun ortaya konmasıdır.

Aslında “kentsel dönüşüm”, İstanbul sakinleri için uzunca bir zamandır tartışma konusudur. Projenin yürütücüleri, “kentsel dönüşüm”le birlikte kentin daha iyi ve yaşanabilir olacağını ve İstanbul’un değerinin artacağını savunsa da, kentin büyük bir kısmını oluşturan yoksullar için daha iyi olmayacağı, kentin önemli bir kısmının kentten dışlanacağını söylenerek proje eleştirilmektedir. Ancak proje, sadece amaçları bağlamında ele alınırsa, konu spekülative bir alana sıkışacaktır.¹⁰ Bu sebeple “kentsel dönüşüm” tartışması amaçları bağlamında değil projenin nasıl gerçekleştiği ekseninde yürütülmelidir. Bu sayede, projenin doğruluğu/yanlışlığı ekseninde yürütülen tartışmayı, eylem eksenli bir tartışmaya çevirmek mümkün olacaktır. Kentsel dönüşümün doğruluk/yanlışlık ekseninde tartışılması sadece iki seçenek sunar: projenin uygulanması veya uygulanmaması. Ancak bu iki seçenek de kentlilerin *kenti değiştirme gücünü* dışarıda bırakır.

Kentsel dönüşümü ve kenti anlamak için, resmi kurumların kent politikalarını değerlendirmek yetersiz görünmektedir. Kentsel dönüşüm sürecini, onun tüm faillerini göz önünde bulundurma çabasıyla incelemek, süreci daha anlaşılır kılacaktır. Bu işin bir ayağını kurumlar, diğer bir ayağını ise bu bölgelerde yaşayan insanlar oluşturmaktadır. Söz konusu insanların, suçlu -kaçak yapılaşmanın suçlusu- veya mağdur -evlerini kaybeden- ikiliğinin dışında, dinamik bir süreç olan kentsel dönüşümün birer faili olarak ele alınması gerekmektedir. Nitekim evlerini inşa ettikleri zamandan beri onlar kentsel dönüşümün bir parçasıdır. Kentlilerin katılımı ve rızasının dışında gelişen bir “kentsel dönüşüm”ün eleştirisi de meselenin pratiğine

¹⁰ Diğer yandan spekülasyon konuyu zenginleştiren bir tartışma aracı olarak da kullanılabilir. Murat Cemal Yalçınan “İki Kurgu, İki Beşiktaş” adlı yazısında, olası senaryolar üzerinden toplumsal muhalefeti harekete geçirmeyi hedefleyerek bu tarzda bir yaklaşıma örnek vermektedir. http://www.birgun.net/city_index.php?news_code=1179534260&year=2007&month=05&day=19

bakmaksızın gerçekleşemez.

Çeşitli kent sakinlerinin “kentsel dönüşüm”e karşı nasıl konumlandıklarına bakmak, onların neleri, nasıl değiştirebileceklerini de sormak gerekmektedir. Nelerin yapıldığı ve yapılabileceği üzerinden yükselecek pratik ve eylem eksenli bir tartışma, hâlihazırda yürüyen “kentsel dönüşüm”ü, süreçten dışlanan kesimlerin müdahalesini içerecek biçimde genişletebilir. “Kentsel dönüşüm” piyasanın ihtiyaçları bağlamında ele alındığı gibi, kamu nezdinde doğal afetler karşısında İstanbul'daki bir çok yapının dayanıksız olmasıyla da gerekçelendirilebilmektedir. Farklı kamusal alanların varlığına dikkat çekmek, konunun tek biçimde ele alınmadığını gösterebilmek açısından önem kazanmaktadır. Özbek, kamusal alanın yekpare ele alınamayacağını egemen kamusal alandan ayırmak maksadıyla alternatif ve karşıt kamusal alan kavramlarına başvurarak göstermektedir. “Kentsel dönüşüm” egemen kamusal alanın sınırları içinde oldukça dar bir kapsamda ele alınmaktadır. Buna karşın alternatif ve karşıt kamusal alanların varlığına dikkat çekmek, egemen kamusal alanda tartışıldığından farklı olarak kentlilerin müdahil olduğu ve belirleyebildiği bir kentsel dönüşümün önünü açabilir.

Bu çalışmanın amacı, “kentsel dönüşüm”ü, İstanbul'un Tuzla semtine bağlı Şifa Mahallesi'nde (2007 Eylül'ünde) gerçekleşen yıkımlar bağlamında incelemek, yıkımlara direnişin nasıl bir kamusalılık içerdiğini ve bu vesileyle çeşitli kentlilerin “kentsel dönüşüm”e müdahale kudretini anlamaya çalışmak, kentlilerin hayatını iyileştirmeyi hedefleyen bir kentsel dönüşümün olanaklarını tartışmaya açmaktır. Bahsi geçen direniş, Şifa Mahallesi'nde 12 Eylül 2007'de yedi ruhsatsız binanın yıkımı esnasında gerçekleşmiştir. Yıkımın ertesinde Tuzla Belediye Başkanı Mehmet Demirci “Şifa Mahallesi'nde, son 1-1,5 ay içerisinde kaçak olarak yapılan 7 binanın yıkım işleminin tamamlandığını” bildirmiştir.¹¹ Binaların yıkımı amacıyla belediye ekipleri, polis, itfaiye ve ambulans araçları mahalleye gelmiş; bu sırada toplanan kalabalık cadde ve sokaklarda barikat kurarak yıkımı engellemek istemiştir. Toplanan

¹¹ “Tuzla'da Yıkım Gerginliği”, *Gazeteport*, http://www.gazeteport.com.tr/GUNCEL/NEWS1/GP_070498

kalabalık bölgenin ana caddesi olan Emiroğlu Caddesi'nde barikat kurarak polisle çatışmış, E-5'i bir saatliğine trafiğe kapatmış, bir itfaiye aracını, KİPTAŞ'ın¹² şantiyelerindeki yanıcı maddeleri ve TOKİ'nin¹³ malzeme deposunu ateşe vermiş; İSMEK'e¹⁴ ait binaya saldırmıştır. Olaylar neticesinde 50'nin üzerinde kişi gözaltına alınmıştır. Mahallelilerin TOKİ- KİPTAŞ'ın yanı sıra, İSMEK gibi belediyeye bağlı bir kuruma saldırması evlerinin yıkılmasını nasıl anlamlandırdıklarına dair izleri taşımaktadır. Görüşmeler esnasında da “kentsel dönüşüm”ün belediye ve toplu konutlar ekseninde anlamlandırıldığı görülmüştür.

Şifa Mahallesi İstanbul'un güneydoğu ucundaki Tuzla'nın doğusunda yer almaktadır. Nüfusu 2000 sayımları itibarıyla 13.410 olan, muhtarı Hasan Kır'a göre 25.000'e varan mahallenin 1980'lerde yapılaştığı anlaşılmaktadır.¹⁵ Yaklaşık 25 yıl önce parselizasyonu gerçekleşen mahallede evler, bu parsellerin üzerine yapılan ruhsatsız binalardan oluşmaktadır. Mimar Sinan Mahallesi de 1993'te kurulmasıyla beraber daha önceden sınırlarına dahil olduğu Şifa'nın komşusu olmuştur. Mimar Sinan'ın nüfusu da aynı sayıma göre 10.359 kişidir.¹⁶ Mimar Sinan Mahallesi araştırmanın kapsamına Şifa Mahallesi'yle ilişkisi bağlamında alınmıştır. İki komşu mahallenin birbiriyle ilişkisi, bu araştırmanın en temel konularından birisi olmuştur. Bu ilişki, direniş içinde ortaklaşma ve ayrışma çizgilerinin bulunduğunu göstermektedir. Mimar Sinan Mahallesi'nin nüfusunun 1990'larda yoğunlaşmaya başladığı anlaşılmaktadır. Şifa Mahallesi'nin Türk, Mimar Sinan Mahallesi'ninse Kürt

¹² “KİPTAŞ, 1987 yılında yabancı sermaye ortaklığı ile imar planı ve mimari projeler yapmak üzere İMAR WEIDLEPLAN ismiyle kurulmuştur. 1989 yerel seçimlerinden sonra atıl hale gelerek tasfiye edilme noktasına gelmiş, akabinde yapılan 1994 yerel seçimlerini takiben, İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş. ünvanını alarak yeniden teşekkül ettirilmiş bir Büyükşehir Belediyesi Kuruluşudur”. <http://www.kiptas.com.tr/TR/KIPTAS/default.asp>

¹³ 1984 yılında, hızlı kentleşmeyle ortaya çıkan konut sorununu çözmek amacıyla kurulan Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı, 1990'da Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı şeklinde iki idari birime ayrılır. 2003'te yapılan kanun değişiklikleriyle TOKİ'nin görevleri arasına yenileri eklenir; bu değişiklikler bağlamında İdare, Hazineye ait arazileri bağlı olduğu Bakan ve Maliye Bakanı teklifi ve Başbakan onayıyla bedelsiz olarak devralma yetkisine sahip olur. <http://www.toki.gov.tr/page.asp?id=2>

¹⁴ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları İSMEK, Büyükşehir Belediye'sine bağlı, örgün eğitim sistemi dışında bir eğitim organizasyonudur. <http://ismek.ibb.gov.tr/portal/default.asp>

¹⁵ <http://www.genctuzla.net/portal/nufus-durumu>

¹⁶ a.g.m.

nüfustan müteşekkil olduğu görülmektedir. Şifa Mahallesi kendi arsaları üzerine inşa edilmiş kaçak yapılardan oluşurken Mimar Sinan Mahallesi'ndeki evler hazine arazisi üzerinde bulunmaktadır. Yıkıma karşı direnişe Şifalıların yanı sıra birçok Mimar Sinanlının da katılmış olması, iki mahallenin ortaklaşabildiğini göstermektedir. Ancak Şifalılar kendi evlerini “kaçak yapı” olarak, Mimar Sinanlıların evleriniyse “gecekondu” olarak tanımlamaktadır ve bunun bir ayrım oluşturabildiği görülmektedir.

Şifalıların koyduğu bu ayrım, kendilerinin “gecekondu” olmadığını ispatlama çabasından kaynaklanmaktadır. Aslında Türkiye kentleşmesi literatüründe kent yoksullarının hukuka uygun olmayan biçimlerde inşa ettikleri evlerin nasıl adlandırılacağı konusunda bir ortaklaşma sağlanmış değildir. Işık ve Pınarcıoğlu gecekondu teriminin Türkiye'deki kentleşme sürecini anlatmakta yetersiz kaldığını belirtmekte ve bu yetersizlik sebebiyle yapılan değişik adlandırmaları değerlendirmektedir. Yazarlar, Erder'in “kent hukuku dışında oluşmuş alanlar” teriminin, doğru olmakla birlikte Türkiye'de bir kent hukuku olduğu yanılsamasını ürettiğini söylerler. Buğra'nın “ahlaksız konut ekonomisi” terimini ise, ahlaki yozlaşmanın sadece kent yoksullarını kapsamadığını belirterek eleştirmektedirler. Işık ve Pınarcıoğlu, orman alanına ruhsatsız inşa edilen Koç Üniversitesi'nin veya Boğaz'daki villaların da bu kapsama girebileceğini, ancak bahsi geçen terimler bu örnekleri kapsayamadığı için, onların “ahlaksızlık” ve hukuksuzluk”larını gizlediğini söylemektedir.¹⁷

Şifa ve Mimar Sinan mahallelerinin nasıl adlandırılacağı bu araştırmanın tereddütlerinden biri olmuştur. Her ne kadar, Şifalılar açısından “gecekondu” “kaçak yapı” ayrımı çok net olsa da, bu ayrım hukuki olmayan yapılar içinde arsa mülkiyeti üzerine yapılaşmış olanlara iltimas geçmekte; “gecekondu”ların da aynı hukuki olmayan kentleşme sürecinde yapılaştığını göz ardı etmektedir. Bu açıdan Buğra'nın ve Erder'in Türkiye'deki özgün kentleşme sürecine, daha kapsayıcı olabilecek

¹⁷ O. IŞIK- M. PINARCIOĞLU, **Nöbetleşe Yoksulluk**, 176-178

terimler bulma niyetleri oldukça anlamlıdır. Bu araştırmada, Şifalıların bahsettiği farkı gözardı etmeyen, ama farkı ayrıma dönüştürmeyen bir dil tutturulmaya çalışılmıştır. Çok önemli bir tartışma olsa da bu yapıların nasıl adlandırılacağı konusu, çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Burada sadece kentlileri ayırmayacak, kapsayıcı bir dil tutturma ihtiyacının gözetildiğini belirtmek gerekmektedir. Çalışma boyunca konutlaşma için kullanılan 'yasadışı', 'informel', 'kaçak', 'hukuk dışı' gibi terimlerin her biri verilen referanslar doğrultusunda farklılaşmışlardır; bunların her biri birbirinin yerine geçebilecek kavramlar olarak kullanılmıştır.

Araştırma, “kentsel dönüşüm”ün bütününe kavramaya çalışan bir kesitini sunmayı değil, genelle ilişkisini göz ardı etmeden tek bir örnekte nasıl vuku bulduğunu anlamayı amaçlamaktadır. “Kentsel dönüşüm”ün bütünü elle tutamayacağımız büyüklükte olsa da, onun hayata geçme tarzları elle tutulabilir ve hatta ele geçirilebilir. “Kentsel dönüşüm”ün bütününden bahsedildiğinde kentin sakinleri görünmez olur. Halbuki, sürecin sadece kentlilerin dışındaki güç odaklarına tâbi olmadığını, kent sakinlerinin bir şekilde bu planlara dahil olduklarını görmek gerekir. Böylece onu ele geçirmenin, yani başka bir kentsel dönüşümün önü açılabilecektir. Şifa’daki 'olaylı yıkım' kentsel dönüşüme tâbi olanların fail olarak görüldüğü bir an olması açısından önemlidir. Bu açıdan “kentsel dönüşüm”ün kendisinden daha çok, başka türlü bir kentsel dönüşümün olanaklarını ne kadar içerdiğine bakılacak, böyle bir araştırmanın giriş kapısı olarak kullanılacaktır.

Araştırmada kentte neyin dönüştüğü veya kentin neye dönüşeceği sorularına dönüşüm sürecinin içinden bakılması amaçlanmaktadır. “Kentsel dönüşüm”ün tanımını ve neyi amaçladığı soruları üzerine bu amacı belirleme gücüne sahip (Toplu Konut İdaresi [TOKİ], yerel yönetimler, hükümet, vs.) failler konuşmakta, yıkımın gerçekleştiği mahallenin sakinleri, bu konu üzerinde konuşmaya başladıklarında zaten bir başkasının amacını konuşmaktadırlar; amaçlar “TOKİ almış buraları”, “Belediye Başkanı’nın bir işi varmış”, “yapacakmış”, “edecekmiş” gibi ifadelerle anılmaktadır. Yani mahalleli için amaçlar, üzerine etkide bulunamadıkları bir söylentidir. Bu durum, amaçların mahalle sakinlerine açık bir süreçte

belirlenmediğini, dolayısıyla da mahallelinin amaçlarca içerilmediğini, amaçların içinde mahalleliye yer verilmediğini gösterir. Mahalleliler kendi amaçları üzerine, esas olarak yıkım süreçlerini anlatırken konuşmaktadırlar. Amaçlar onların dışında belirlense de, onlar sürecin içinde kendilerine bir yer açabilmekte ve yerel yönetim de uygulamada bunu gözetmek durumunda kalmaktadır.

Çalışmanın kapsamını ve sınırlarını belirleyen, esas olarak Şifalılarının gündemi olmuştur. Bunun sebebi araştırma konusu olarak “kentsel dönüşüm”ün kendisinin değil, Şifa Mahallesi'nin kentsel dönüşüme müdahale kudret ve olanaklarının belirlenmiş olmasıdır. Şifalılar “kentsel dönüşüm”den evlerinin yıkılıp yerine TOKİ-KİPTAŞ konutlarının yapılmasını anlamaktadırlar. Bununla birlikte hükümete bağlı olan TOKİ'nin, Belediye'ye bağlı olan KİPTAŞ'a nazaran daha öne çıktığı görülmektedir. Bunun başlıca sebebi TOKİ'nin daha güçlü olması ve “kentsel dönüşüm” sürecinde yetki sahibi olmasıdır. “Kentsel dönüşüm” aktörlerinin hiyerarşisi yukarıdan aşağıya TOKİ- Büyükşehir Belediyesi- ilçe belediyeleri şeklindedir. Ancak Şifalılar, Tuzla Belediyesi ve TOKİ'den sıklıkla bahsetmiş olsa da Büyükşehir Belediyesi'nden neredeyse hiç bahsetmemiştir. Bu sebeple ilçe belediyeleri ve TOKİ'yle beraber sürecin üçüncü öznisi olan Büyükşehir Belediyesi, araştırma kapsamına alınmamıştır. İl Belediyesi'nin İlçe Belediyesi'nden daha belirleyici olduğu açıkça görülse de mahallelilerin Büyükşehir Belediyesi'nden neredeyse hiç bahsetmemesi dikkat çekici olmuştur. Konunun Şifalılarının gündemi doğrultusunda ele alınması sebebiyle Büyükşehir Belediyesi üzerine bir başlık açılmayacak; ancak mahallelilerin Büyükşehir Belediyesi hakkındaki suskunluğu, İlçe Belediyesi hakkında konuştukları çerçevesinde, bu başlığın altında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Çalışma için Şubat- Ağustos 2008 tarihleri arasında saha araştırması yapılmıştır. Saha araştırmasında derinlemesine mülakat yöntemi tercih edilmiş, bu bağlamda Tuzla Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nün bir mensubuyla, Çağdaş Tuzla gazetesi sahiplerinden Hülya Özen'le, Mimar Sinan ve Şifa mahallelerinin muhtarlarıyla, olaylar esnasında gözaltına alınan iki kişiyle

konusulmuş, Şifa ve Mimar Sinan mahallelerinde 10'ar kişiyle ve evi yıkılan bir kişiyle görüşülmüş, ayrıca bölgede çeşitli gözlemler yapılmıştır. Mahallelerdeki görüşmeciler kartopu örneklem yoluyla seçilmiştir. Görüşmecilerin hepsi erkektir. Şifa Mahallesi'nde esnaflarla, Mimar Sinan Mahallesi'nde ise inşaat işçileri ve lise öğrencileriyle görüşülmüştür. Literatür taramasının yanı sıra yazılı basından Çağdaş Tuzla Gazetesi, internet üzerinden de milliyet.com.tr, gazeteport.com.tr, tumgazeteler.com, yapı.com.tr adlı siteler taranmıştır. Ayrıca medyanın konuya yaklaşımı söylem analizine tâbi tutulmuştur.

Çalışmada biçimsel olarak konunun aşağıdan yukarıya doğru gitmesi gözetilmiştir. Şifa Mahallesi'nin “kentsel dönüşüm” sürecinin içine girme mücadelesinden, süreçten dışlanma mekanizmalarına doğru gidilmiş ve sonuç bölümünde de genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle mahalleden, sonra mahallenin kurumlarla ilişkilerinden bahsedilmiş ve bunlar üzerinden kentsel dönüşüme varılması hedeflenmiştir. İlk bölümde mahallenin tarihi Berner'in geliştirdiği 'izinli işgal' kavramıyla beraber ele alınacak; yapılan mülakatlar üzerinden bölgede “kaçak yapı”lılar arasındaki ortaklık ve ayırım noktaları konu edilecek; medyada yer alan haberler ve tanıklıklara dayanılarak yıkımın gerçekleştiği günden, vuku bulan çatışmadan bahsedilmek suretiyle direniş kavramsal bir çerçeveye oturtulmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde mahallenin gelişmelere müdahale kudreti kurumlarla ilişkileri etrafında ele alınacaktır. Muhtarlıklar, TOKİ-KİPTAŞ, ilçe belediyesi ve ulusal ve yerel basınla ilişkiler irdelenecektir. Üçüncü bölümdeyse gelişmeler “kentsel dönüşüm” kapsamında ele alınacaktır. Öncelikle Tuzla'da yapılması düşünülen “kentsel dönüşüm” ele alınacak, “kentsel dönüşüm” planlamasında estetiğin (meta olarak estetik/seyirlik/turistik) konumu tartışılacaktır. En son olarak konu genel bir değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

1. ŞİFA'DA YIKIMA DİRENİŞİN DAYANAKLARI

1.1 Şifa'da Kaçak Yapılaşmanın Oluşumu ve İmar İzni

2007 Eylül'ünde Şifa Mahallesi'nde gerçekleşen yıkımlar ciddi bir direnişle karşılaşmıştır. Yapılan görüşmelerde, yıkımın “haksız” bir şekilde gerçekleştiği ve bu yüzden direnildiği vurgusu öne çıkmıştır. Bir görüşmeci “Burada ilk, siyasi olarak oy almak için belediye yapımlara göz yumdu. 1000’e yakın bina yapıldı. Yıkılacak denseydi kimse bu binaları yapmazdı. Seçimler bitince yıkıma başlandı.”¹⁸ diyerek ‘haksız’lığı tarif etmiştir. Yıkımlara doğru gelen süreci Mimar Sinan Muhtarı Zülfü Erdoğan şöyle anlatmaktadır:

“İnsanlar imar izni burada çıkmadığı için 6–7 senedir hiçbir şey yapmıyorlardı... Türkiye’de de bilinen bir gerçek vardır. Hep seçimler öncesi kaçak yapılaşma oluşur seçimden sonra da af çıkar. Bu politikacıların ürettiği bir üründür... Fakat bu sefer öyle olmadı. Böyle olmayacağı 2004’te yeni çıkan, bu hükümetin yeni çıkarttığı İmar Yasası’ndan belliydi. [Bu yasada] inşaatı yapan da yaptıran da suçludur. Vatandaş bu yeni kanundan bihaber olduğu için, seçim öncesinde yaparım, seçimden sonra affa uğrar şeklinde düşünerek başladı... Seçim çalışmaları var kimse bir şey diyemiyor... Seçim bitti 1,5 ay sonra başladılar yıkmaya. Polis gaz bombasını kullandı vatandaş taş kullandı, dolayısıyla da bir gerginlik, bir arbede meydana geldi. Bu arbede içerisinde de hiç suçu günahı olmayan sekiz tane adam gitti üç ay hapis yattı... Bu inşaatların yıkım evresi böyle gelişti ve böyle sonuçlandı. 7 tane yıkıldı ama burada hala [22 Temmuz 2007 seçimlerinden hemen önce yapılan] 1000 civarında tabliye var... Bunların geri kalanı ne olacak akıbeti hala belli değil”.¹⁹

Evi yıkılan görüşmeci de yaptığı masraflardan söz ederek evinin yıkılacağını bile bile inşaat yapmayacağını söylemiştir. Mahalleliler bu “haksız”lığı yüksek sesle dile getirerek kendilerinin “haklı” olduğunu söylemektedir. Yıkımlar sonrasında bölgeyi ziyaret eden CHP milletvekili Bayram Meral de "Burada binalar yapmışlar. Seçim zamanında 'hayırlı olsun' denilmiş. Şimdi yıkmaya geliyorlar" diyerek, bu

¹⁸ 5. Şifalıyla görüşme, 16.02.2008

¹⁹ Erdoğan’la görüşme, 16.02.2008

duruma dikkat çekmektedir.²⁰ Yerel bir gazete olan *Çağdaş Tuzla*'da, Mimar Sinan ve Şifa mahallelerinde Şubat 2007'de kentsel dönüşümle ilgili bir toplantı yapıldığı ve Tuzla Başkanı Demirci'nin "ben burada olduğum sürece evleriniz yıkılmayacak" dediği aktarılmaktadır.²¹ Mimar Sinan Muhtarı da Belediye'nin seçim sonrasında yıkılacağını bile bile vatandaşı bu konuda bilgilendirmemesindeki çelişkiye dikkat çekmektedir. Kendilerinin bu çelişkiyi gidermek için Belediye'yle ilişkiye geçtiklerini aktarmaktadır. Muhtar gerginliğin temelinde bu sorunun yattığını savunmaktadır.

Mimar Sinan muhtarı, seçim öncesinde kaçak yapılaşmanın yoğunlaşmasının Türkiye'de herkes tarafından bilinen bir olgu olduğunu vurgulamıştır. Bu sözler kaçak yapılaşmanın en alt düzeyde işleyen mekanizmasını göstermektedir. Zaman zaman bu mekanizma kaçak yapılaşmanın-gecekondulaşmanın başat sebebi gibi ortaya konulsa da, mekanizmanın 'neden'lerden ziyade 'nasıl' gerçekleştiğini açıkladığını hatırlamak gerekmektedir. 'Gecekondu'lar üzerine konuşurken 'neden' sorusunun cevabı 'nasıl' sorusunda aranabilmekte, bu mekanizma başlıca 'neden' olarak gösterilebilmektedir. 'Gecekondu'laşmanın bir yandan (işçi sınıfı açısından) İstanbul'a göç eden emekçilerin barınma ihtiyacına, diğer yandan da (burjuvazi açısından) dönemsel olarak çalışanın maliyetini (yaşaması için gerekli geliri) düşürdüğü için işverenlerin çıkarına da uygun olduğunu göz ardı edilmektedir. Mekanizma kaçak yapılaşmanın ve gecekondulaşmanın nasıl bu kadar yayıldığını açıklayabilir ama başat sebeplere dair bir fikir vermez.

Bunun yanında, İstanbul'da kaçak yapılaşma oranının oldukça yüksek olduğu göz önünde tutulursa kaçak yapılaşmanın sebepleri kadar mekanizmalarının nasıl işlediği sorusunun da dikkate şayan olduğu görülür. Bakanlık Müsteşarı Erbakan'ın açıklamasına göre İstanbul'da kaçak yapılaşma oranı %75'tir.²² Kaçak yapılaşmanın bu kadar yaygın olması Şenyapılı'nın kentleşme sürecinin ya mevcut kentsel hukuk

²⁰ <http://www.milliyet.com.tr/2007/09/13/yasam/axyas01.html>

²¹ "Şifa Meydan Muharebesi", *Çağdaş Tuzla*, 04.10.2007

²² "Bakanlık Müsteşarı Erbakan: İstanbul'daki binaların yüzde 75'i kaçak", 25 Haziran 2007, Milliyet, <http://www.tumgazeteler.com/?a=2236965#cooliris>

sisteminin zorlanmasıyla, ya da onun yok sayılmasıyla gerçekleştiği tespitini doğrular.²³ Böylece İstanbul'da hukuk dışı kentleşmenin istisna olmadığı ve neredeyse kural haline geldiği görülmektedir.

Keyder Türkiye'deki 'yasadışı' konut yapımının dünyanın üst sıralarında yer aldığına dikkat çekmektedir. “ 'Yasadışılık' konutların varolan mevzuata uygun olarak yapılmadıklarına atıfta [bulunmakta]” ve oldukça geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Keyder, bir milyonluk şehrin on milyonluk bir şehre dönüşmesinin bu 'yasadışı' konutlaşmayla beraber mümkün olabildiğini söylemektedir.²⁴ 'Yasadışı' yapılaşma, göçmenlerin barınma sorununun idari makamlarca çözülemediği bir durumda, “farklı gelir gruplarına ve ihtiyaçlarına hitap edecek formel bir konut ve arsa piyasası olmadığı için yasal olmasa da, toplumsal olarak 'meşru' bir çözüm” yolu olmuştur.²⁵

Buğra da, “kitlelerin meşru ihtiyaçları olarak görülen şeylerin karşılanmasında toplumun yükümlülükleriyle ilgili geleneksel görüşler[in], halkın beklentilerinin ahlaki temelini ve bu beklentileri gerçekleştirmenin piyasa dışı yollarını” oluşturduğunu söylemekte²⁶ ve bu bağlamda konut sektörü açısından piyasadaki değişim ilkelerinden farklı bir iktisadi ahlakın varlığından bahsetmektedir. Buğra, en gelişmiş piyasa devletlerinde barınma ihtiyacının karşılanması için formel kurumsal mekanizmaların oluşturulmasını da bu ahlaki temele dayandırmaktadır. Buğra, Türkiye'de kayıt dışı konut sektörünün gelişimini de bu kavramsal çerçeve etrafında yorumlamaktadır:

“Türkiye'de gecekonduunun toplumsal bağlamının tarihsel evrimi, öncelikle, devletin yeniden dağıtımcı uygulamaları dikkate alınmadan kayıt dışı konut sektörünün incelenmesinin pek mümkün olmayacağını göstermektedir. Kayıt dışı sektör, devletin yeniden dağıtımcı uygulamalarında var olan noksanlıklar nedeniyle, toplumun ayrıcalıksız üyelerinin devletin cömertliğine hak kazanmasıyla tanımlanan bir toplumsal meşruiyet temeli kazanmaktadır.”²⁷

²³ T. ŞENYAPILI, **Barakadan Gecekonduya**, 36

²⁴ Ç. KEYDER, “Konut Piyasası: Informelden Küresele”, 74

²⁵ O. BAYDAR, “Son Elli Yılda Türkiye'yi Değiştiren Göç”, 5

²⁶ A. BUĞRA, **Devlet- Piyasa Karşıtlığının Ötesinde**, Çev.: B.S.Şener, 100

²⁷ a.g.k., 119

Şifa Mahallesi'ndeki yıkımlar bağlamında gerçekleştirilen birçok görüşmecinin yaptığı gibi Mimar Sinan Muhtarı Erdoğan da Türkiye'de "gecekondulaşmanın "meşru bir çözüm" olarak geliştiği kent tarihine atıfta bulunmakta, formel yolların tıkanması üzerine evlerin inşasına informal yollardan başladığını vurgulamaktadır. Muhtar Erdoğan 6-7 senedir herhangi bir imar izninin çıkmadığını söylemektedir. İmar izni, Şifa Mahallesi'nde yapılan görüşmeler boyunca en çok dert yanılan konu olmuştur. Birçok görüşmeci Şifa Mahallesi'ndeki kaçak yapılaşmanın varlığını imar sorununa bağlamıştır. Mimar Sinan Muhtarı kaçak yapılaşmanın oluşumunu şöyle anlatmaktadır:

"Bu yıkılan evlerin tümü özel mülkiyet tapulu evlerdir. Hazine arazisi filan değil hiçbir tanesi. Gerekçe şu, ruhsat almadan niye yaptın? Ruhsat alman lazım. Vatandaş da diyor ki sen imarı yapmadın ki ben ruhsat alayım... Sen diyor bekleyeceksin, ben ne zaman imar çıkarırsam o zaman ruhsatını alacaksın, vatandaş da 'ben seni bekleyemem diyor. Ben seni 20 senedir bekledim diyor. 20 senedir aynı belediye iktidarda burada. 17 sene önce burası belediye oldu aynı adamlar orada. Hepsi orada, bir İdris Güllüce gitti yerine Mehmet Demirci geldi. O da gitti milletvekili oldu".²⁸

Konu hakkında konuşan bütün görüşmeciler, kaçak yapılaşmanın oluşumu hakkında benzer şeyler söylemişlerdir. Görüşmecilerinin anlattıkları derlendiğinde ortaya Şifa Mahallesi'nin tarihi çıkmaktadır. Bu anlatılara göre yaklaşık 25 yıl önce Şifa Mahallesi'nin parselizasyonu yapılmıştır. Birkaç görüşmeci kendilerinin 1984'te mahalleye geldiklerini ve bu tarihte sadece 25- 30 evin yapılmış olduğunu söylemiştir. Tanıklıklara dayanarak mahallede yapılaşmanın bu tarihte başladığı söylenebilir. Şifa Mahallesi'ndeki görüşmecilerin hepsi buraya İstanbul'un başka bölgelerinden "kendi evinde oturmak" hedefiyle geldiklerini belirtmiştir. Bölgenin İstanbul'un dışında kalması sebebiyle gayrimenkul fiyatlarının düşük olması İstanbul'un diğer bölgelerinden buraya doğru göçün gerekçesini oluşturmuştur. Parselizasyonun ardından yapılaşma gerçekleşmesine rağmen mahallenin imar sorunu yıllar boyunca çözülememiştir. Mayıs 2008'e kadar mevcut olan imar izni, parselin %25'inde yapılaşmaya müsaade etmektedir. Bir görüşmeci parselinin 200 m²

²⁸ Erdoğan'la görüşme, 16.02.2008

olduğunu belirtmekte “ben 50 m²’de tavuk mu besleyeyim?” demektedir. Görüşmeci, imar izninin parselizasyona uygun olmadığı fikrindedir: “%25’ine izin vereceksen, parselleri 400 m²’lik yapsaydın” diyerek kaçak yapılaşmayı imar izninin yetersizliğine bağlar.²⁹ Mahallede herkes imar sorunundan dem vurmakta ve imar sorunu Şifa Mahallesi’nin temel sorunu olarak belirlemektedir. Evi yıkılan görüşmecinin sözleri de bu minvaldedir:

“Bu mahallenin temeli kaçak. Kompleksi kaçak. Burada imar olmadığı için kaçak yapacak millet, başka çaresi yok. Benim evim kirada. Ben kiradan kurtulmak için mecbur kaçak yapacağım. Kanun da ceza verse, beni içeri de alsa ben bunu yapacağım. Ya benim imarımı verecek ya da yapacağım. Bunun çaresi yok yani.”³⁰

Evi yıkılan görüşmeci herkesle beraber kendisinin de yaptığını, ancak ondan sonra 1.500 YTL para cezasıyla ve yıkım kararıyla karşılaştığını anlatmaktadır. Kaçak yapmaya mecbur kaldığını söyledikten hemen sonra da, kendi de yapmış olmasına rağmen denetimi yapılmış evde oturmayı tercih ettiğini söylemektedir. Yaptığı evin dayanıklılığından şüphe duymasa da, kaçak olduğundan inşaatın aceleye geldiğini, düzgün olmadığını ve aceleciliğin masrafları büyüttüğünü belirtmektedir.

Görüşmeciler bölgenin resmi evraklarda hala bir tarla olarak görüldüğünü belirtmektedir. Bir görüşmeci; “Burası büyük bir yer oldu. Daha burası Soğanlı köyü olarak görünüyor. Daha burası tarla görünüyor. Buranın tarlalık... Elektriği gelmiş, doğalgazı gelmiş, hepsi gelmiş, altyapı, hiç sorun yok.” demiştir.³¹ Çok sayıda mahalleli, birçok hizmetin gelmiş olmasına ve bölgenin şehir görünümü almasına rağmen hala tarla olarak görünmesindeki çelişkiye dikkat çekmektedir. Başka bir mahalleli de şunları dile getirir:

“Burası mahalle, asfaltı yapılmış, camisi var, okulu var, her şeyi var. 86’da geldik. Buraların hepsi çamurdu. Orayı ne yaptı, halk şehir gibi yaptı. Şehir gibi olmasa da idare ediyor. Şimdi sen gel boz, ben işte bina yapacağım

²⁹ 1. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

³⁰ 2. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

³¹ 3. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

kentsel, zaten kenttir burası başka bir kent var mı?”³²

Görüşmeci, buraların şehir olduğunu ifade etmenin yanı sıra şehri şehir haline getirenlerin kendileri (halk) olduğunu söylemektedir. Erhard Berner *Manila*'da gecekonduların, “çıplak dağ eteklerini, verimsiz çayırları veya bataklıkları konut alanı haline getirerek” arazi değerlerini artırdığını gözlemlemiştir. Bu sayede arazi sahiplerinin bölgede yaşayanları tahliye etmesine veya kiralari artırmasına vesile olduğunu söylemektedir. Berner'in '*izinli işgal*' olarak tanımladığı bu süreç Keyder'in yasal olmayan ama 'meşru' bir çözüm olarak gördüğü 'yasadışı' konutlaşma sürecini anlatmaktadır.³³ Buranın kent olduğunu söyleyen görüşmecinin dışında, Tuzla'nın dışında başka bir bağlamda görüşülen, Gülsuyu'nda gecekondu sakini yaşlı bir kadın da “buralar, dağ taşı, buraları biz şehir yaptık” diyerek bu durumun farkında olduğunu göstermiştir. Bir şehri şehir yapanın yönetimler, formel süreçler veya mimari değil, insanlar olduğu göz ardı edilmemelidir. Bunları göz önüne aldığımızda, “gecekondu”ları veya “kaçak yapı”ları şehirleşmenin önünde engel olarak görmek imkânsız hale gelir. Bu yapılar, sağlıklı bir yapılaşmayla kurulmuş olabilir; ama şehir bu yapılaşmayla beraber kurulmuştur.

“Kentsel dönüşüm”le yeni bir kent yaratılmaz, eski bir kent değiştirilir. Burada önemli olan nokta, yeni kentin eski kenti çözdüğü ama yok etmediği, onu da içine aldığıdır. Dönüştürülen yer topyekûn yıkılıp yeniden yapılsa bile bu, sonucu değiştirmez. Çünkü orası daha önce şehirleştirilmiştir. Bunun sebebi sadece evlerin yapılması, elektriğin suyun, vs. bağlanmış olması da değildir; bahsedilenlerin hepsi kırsal alanlarda da mevcuttur. Daha da önemlisi, mekân şehrin kalanıyla ilişkilendirilmiş ve şehre ait kılınmıştır. Bölgeye şehirleştiren esas etken de budur. Böylece İstanbul'un en doğusundaki Tuzla'da İstanbul, haritada görünen sınırının sonuna kadar genişlemiştir, yoksa haritada İstanbul'a ait gösterilmesi Tuzla'yı İstanbul'un kılmaz. Şehrin yeniden yapıldığı söylenen yerde, şehirle ilişkiyi kuran

³² 4. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

³³ Berner'den aktaran, Bkz. (3) DAVIS, 115–116

yollar çoktan yapılmıştır.³⁴ Kaçak yapılaşma bu yüzden şehirleşmenin önünde bir engel olmamış; aksine şehrin kurucu unsurlarından olmuştur. Şehir şehirlilerin kolektif olarak ürettiği eseridir.³⁵ Mağduriyet üretmeyen bir kentsel dönüşüm, bu değeri de gözetererek gerçekleştirilebilir.

Görüşmeciler, mağduriyetlerinin sebebinin Belediye'nin izin vermemesi, daha doğrusu hukuki olarak izin vermemesi olduğunu söylemektedir. Yoksa daha önce de belirtildiği gibi bu 'yasadışı' inşaatlar, izinli işgalle beraber yapılmıştır. Çoğunlukla gecekondulaşma veya kaçak yapılaşma konusunda belediyelerin verdikleri fiili (*de facto*) izin sorunsallaştırılmaktadır. Halbuki mahalle açısından bakıldığında mesele, tam tersine hukuki olarak (*de jure*) izin verilmemesidir. Sorun tam da bu ikisi arasındaki gerilimden, fiili olarak izin verilene hukuki olarak izin verilmemesinden kaynaklanır. Konut izni fiili olarak verilmiş olmakta, ama mahalleli konut edinme hakkına sahip olamamaktadır. Böylece evlerinin yapılması için verilen fiili iznin, her an yine fiili olarak ortadan kaldırılabilmesi tehlikesi doğar. Yapılar zaten hukuka aykırı bir şekilde inşa edildiği için bölge sakinleri hukuki olarak itiraz edememektedir. Keyder bu hukuki belirsizliğin sonucunu şöyle anlatmaktadır:

“Himayeciliğin etkin bir mekanizma olarak iş görebilmesi için kamu arazilerinin tahsis kuralları ve yeni yerleşim kurallarına dair esaslar kasıtlı olarak muğlak kalmalıydı... Siyasetçiler genelde halk desteği yaratmak, bunu muhafaza etmek ve böylece de kendi konumlarını güçlendirmek amacıyla keyfi

³⁴ Yol yapmak, teknik mühendislikten ziyade, bağlantıların kurulmasıyla ilişkilidir. Otobanlar, caddeler ve sokaklar, hatta hava yolları toplumsal ilişkilerin içine yerleşmedikçe hiçbir anlam taşımazlar. 2006'da yapılan bir habere göre, Kastamonu Havaalanı “12–13 yıldır, boş durmasın diye” düğün salonu olarak kullanılmaktadır. Başka bir şehirle hava yoluyla ilişkililenmeyen Kastamonu'da teknik beceri, mühendislik ve emek harcanarak yapılan havaalanı, daha çok işe yarayacağı bir biçimde kullanılmaya başlanmış. Yolların mühendislikle değil, toplumsal ilişkililenmelerle kurulduğunu gösteren radikal bir örnek. Havaalanı Kastamonu'yu havayolu ağına dahil etmek için yetersiz kalmış! “Havaalanı düğün salonu”, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/06/12/gnd97.html> .

³⁵ Bu değeri böyle göz ardı edebilmemiz, üretkenliğin bireysel olduğu mitine karşın, tam da onun kolektif niteliğinden kaynaklanıyor olabilir mi? Marx endüstriyel emeğin elbirliği için şunları söylüyor: “Elbirliği halinde çalışan işçilerin geliştirdikleri üretici güç, sermayenin üretici gücüdür... Bu güç sermayeye bedava geldiği için ve öte yandan işçi de, emeği sermayeye ait olmadan önce, bu gücü harekete geçirmede için bu sanki sermayeye doğa tarafından bahşedilmiş bir güç olarak, yani sermayenin özünde bulunan üretici bir güçmüş gibi bulunur.” K. MARX, **Kapital**, Çev. Alaattin Bilgi, 323–324. Endüstride sermayenin temellük ettiği emeğin kolektif üretkenliği, şehirleşme içinde havaya mı karışıyor, yoksa kurulan yeni şehrin değerine mi?

tahsis ayrıcalığını ellerinde tutmayı tercih ediyorlardı. Bu tür klientalist ilişkiler toprağın informal temellüğüne dayanıyordu”.³⁶

Keyder'in “toprağın informal temellüğü” olarak adlandırdığı süreç, burada tanımlanan izinli işgale tekabül etmektedir. Yukarıdaki alıntı izinli işgalin himayeci bir ilişki tarzıyla nasıl iç içe geçtiğini ve mevcut iktidar ilişkilerini pekiştirmeye yaradığını göstermektedir. Yazar, alıntının devamında, “toprağın informal temellüğü”nü, popülist “kamu topraklarının piyasanın eline düşmekten korunması” politikalarına bağlamakta ve bu sorunun varlığını “devletin kapitalist mülkiyet ilişkileri rejimi kurma konusundaki aczi ve isteksizliği”ne bağlamaktadır.³⁷ Bu bağlamda Keyder, hazine arazilerinin kapitalist mülkiyet ilişkilerine uygun bir şekilde yapılandırılmamasını temel sorun olarak belirleyerek, bunun önündeki engelin de popülist politikalar olduğunu söylemektedir. Böylece Keyder, çok doğru bir tespitle “göçmenleri dışarıda tutma[nın] ancak otoriter bir rejimde sürdürülebilir olan baskıcı tedbirleri gerektirdiğini” söylemesine karşılık, mülkiyet ilişkilerinden kaynaklanacak benzer nitelikteki “baskıcı tedbirleri” görmezden gelmektedir.³⁸ Göçmenler açısından kendilerini 'dışarıda tutan'ın devlet veya mülk sahiplerinin olması arasındaki fark, devletin vatandaşlarına bir şekilde bağımlı olması sebebiyle göçmenleri özel mülk sahipleri kadar rahat kovamayacak, yani özel mülk sahibinin mülküne, devletin kendisinininkine çıktığından daha çok sahip çıkabilecek olmasıdır.

Keyder popülist politikaları, “kamu topraklarının piyasaya düşmekten korunması” olarak tanımlamakta ve bu politikaları himayeci siyasetle ilişkilendirmektedir. Himayeci bir siyaset tarzıyla kolayca ilişkiye girebiliyorsa da popülizm, bu tablo içinde geniş nüfusların kendi çıkarları doğrultusunda siyaset üzerine etki edebildiği tek alan olarak belirlemektedir. Bu sebeple klientalizmle popülizmi ayırtırmak, 'halk'ın gücünün imkanlarını anlamamıza yarayabilir. Necmi Erdoğan, popülizmin birçok biçimi olduğuna söyleyerek, bunu 'halk' ve 'millet'in bir

³⁶ Bkz. (13) KEYDER, 78

³⁷ a.g.m., 77

³⁸ a.g.m., 77

boş gösteren olmasına bağlamıştır.³⁹ 1950'lerden bugüne gelen süre içinde popülizm farklı siyaset tarzlarına bambaşka biçimlerde bağlanmıştır. *Demokrat Parti*, Ecevit dönemi *CHP*'si, *Devrimci Yol*, *Refah Partisi* gibi bambaşka siyasi örgütlenmelerin değişik biçimlerde popülist söylem kullandığını belirten Erdoğan, sol popülizmin tartışma odağındaysa 'halk'ın ve 'halka ait olan'ın bulunduğunu belirtmektedir.⁴⁰ Böyle bir sol popülist çerçeveden bakıldığında esas sorun halkın, kendine ait toprakta yerleşmemesi olacaktır. İzinli işgal sürecinde himayecilikle popülizmin iç içe geçtiği doğrudur. Ancak bunlar ayrıştırıldığında, popülizm işgale fiili olarak izin verilmesine, himayecilik ise hukuki olarak izin verilmemesinin yarattığı keyfiyete dayanmaktadır. Şifalı görüşmeciler de hukuki olarak izin verilmemesini, yani klientalizmin kendisine değinmeksizin kökenini eleştirmektedir.

1.2 Ortaklık ve Ayrımlar: Şifa ve Mimar Sinan Mahalleleri

Yıkımların ve çatışmaların büyük kısmı Emiroğlu Caddesi üzerinde gerçekleşmiştir. Bu cadde aynı zamanda Şifa ile Mimar Sinan Mahalleleri arasındaki sınırı teşkil etmektedir.⁴¹ Bu iki mahalle birbirinden 1993'te ayrılmıştır. Bazı kişilerin bu iki mahalleyi hâlâ tek bir mahalle olarak gördüklerine rastlanmıştır. İki mahallenin sınırı olan Emiroğlu Caddesi'nin üstünde dükkanların yoğunlaşması ve İSMEK binasının da burada bulunması gibi etkenler de ortak merkezi alanlar olduğunu göstermektedir. Araştırma süresince Mimar Sinanlı birkaç görüşmeciyle Şifa Mahallesi'nde bulunan bir kahvede görüşülmesi, bir mahalleli görüşmecinin diğer mahalleli bir görüşmecilere yönlendirebilmesi gibi etkenler de iki mahalle arasında geçişliliğin olduğunu göstermiştir. Birçok Mimar Sinanlı'nın, Şifalıların

³⁹ Popülizm, TDK'nın sözlüğünde “politik durumu dramatize ederek halkın ilgisini uyandırmak amacıyla yapılan politika” ve “halk yardakçılığı” olarak tarif edilmiştir. <http://www.tdk.gov.tr>. Vikipedi'deki tarifse daha nesnel bir görünümüdür.: “Popülizm, toplumdaki elit bir tabaka tarafından halkın çıkarlarının bastırıldığını ve engellediğini varsayan ve devlet organlarının bu elit tabakanın etkisinden çıkarılıp halkın yararına ve toplum olarak gelişmesi için kullanılması gerektiğini söyleyen siyasî bir felsefe veya söylem biçimidir.” <http://tr.wikipedia.org/wiki>. İlk tarif Keyder'in ikincisiyse Erdoğan'ın kavramı kullanım biçimine yakın görünmektedir.

⁴⁰ N. ERDOĞAN, “Sol Popülizm Üzerine Notlar”, 262-263

⁴¹ Yıkım gününden kalma üç tane binanın enkazı, araştırma süresi boyunca bu cadde üzerinde durmaktaydı.

evlerinin yıkımına karşı çıkması, bu geçişliliğin yarattığı etkileşimin bir neticesi olarak değerlendirilebilir. Ancak iki mahalle arasındaki geçişlilik belli ortaklıklar üretse de mahalleler arasında önemli ayrımlar da tespit edilebilmektedir.

1.2.1 "Gecekondu" - "Kaçak Yapı" Ayrımı

İki mahalle arasındaki en önemli ayrım noktasını mülkiyet durumu belirlemektedir. Görüşmelerde yıkımların gerçekleştiği Şifa Mahallesi'ndeki evler "kaçak/ruhsatsız yapı", Mimar Sinan Mahallesi'ndeki evlerse "gecekondu" olarak tanımlanmıştır. "Kaçak yapı" parsellenmiş tapulu arsalar üzerine izin almaksızın yapılan binalar, "gecekondu" da hazine arazisi veya başkasının mülkü üzerine inşa edilen binalar olarak tarif edilmiştir. Bu tarifler bölgede sırasıyla Şifa ve Mimar Sinan mahallelerini anlatmaktadır. Şifa Mahallesi sakinleri kendi evlerinin "gecekondu" olmadığını belirtmekte ve olayların "gecekondu yıkımı" olarak gündeme gelmesine tepkiyle yaklaşmaktadır. Söz konusu evler kaçak, yani ruhsatsız oldukları için yıkılmıştır. Kaçak/ruhsatsız yapıyla gecekondu arasındaki 'fark' Şifalıları tarafından oldukça önemsenmektedir. Yıkılan evlerin gecekondu olmadığı hususu, görüşmeler boyunca en ciddi şekilde vurgulanan konu olmuştur. Bu iki terim, caddenin iki yanına düşen mahalleleri birbirinden ayırmaktadır.

Şifa Mahallesi'nden bir görüşmeci iki mahallenin ayrılığını şöyle dile getirir:

"Bu taraf [Mimar Sinan Mahallesi] zaten yıkılacak, hepsi yıkılacak. TOKİ aldı orayı, tamam haklı adam. Sonuçta tapusu yok. Belediyenin hazine arazisinde de yaklaşık 30 senedir bunlar oturuyor, bunlar kullanıyorlar. Haklı adam, TOKİ alabilir, yapabilir, sorun değil. Ama buradaki adam o şekilde değil, buradaki adamın tapusu var. Belediye izin verse, emin ol hepsi yapacak burada... Gel gör ki adamlar ne izin veriyorlar ne imar veriyorlar, hiçbir şey vermiyorlar."⁴²

⁴² 6. Şifalı görüşmeci

Görüşmeci esas olarak, mahallelilerin izin verildiği takdirde her şeyi yasaya uygun yapacaklarını ifade etmektedir. Alışıldık bakış açısını -hâkim sınıfların bakış açısını- tersine çevirmekte, hukuk dışı yapılaşmayı kendilerinin hukukun dışında kalmasıyla değil hukukun kendilerini içeri almamasıyla açıklamaktadır. Ancak bunu yaparken hukuk tarafından, kendisinden farklı biçimde de olsa dışarıda bırakılan bir kesimi dışlamaktadır. Görüşmeci kendi mahallesinin durumuyla Mimar Sinan Mahallesi'nde oturan gecekonduluların durumunu mukayese eder. Bunun sonucunda -kendisinin de sahip olduğu- kaçak yapıyı hukuk karşısında 'hak'lı görürken gecekonduluları 'hak'sız gördüğünü beyan eder. Görüşmecinin niyeti karşı taraftaki gecekonduluları yıktırmak değildir. Yalnızca kendi durumlarının farkını ve gecekondu olmadıklarını, yasal anlamda Mimar Sinan'ın burada oturma hakkı olmasa da kendilerinin olduğunu söylemektedir.

İki terim arasındaki 'fark'ın bu kadar derin olabilmesi bu araştırmanın seyri açısından da bir eşik oluşturmuştur. Araştırmanın sorunu sahaya gidilmeden önce 'gecekondu yıkımı' olarak ortaya konmuşken birçok görüşme boyunca gecekondu olmamanın en çok vurgulanan konu olduğu görülmüştür. Bu vurgu iki noktaya işaret etmektedir: bir yandan kendi gerçekliğine, diğer yandan da -sürekli hatırlatıldığına göre- hükmünü yitirmekte olan bir gerçeklik olduğuna. Yıkılan evlerin gecekondu olmadığına sıklıkla dikkat çekilmesi, tam da bu evlerin gecekonduyla aynı pozisyona 'düşmesinden' kaynaklanmaktadır. Yıkım ekiplerinin karşısında taşlarla, sopalarla ve bedenleriyle duran insanlar, bu farkın ne kadar da kaybolduğunu göstermektedir ki bu yüzden de aynı hatırlatmaya sıklıkla rastlanabilmektedir. Mahalleli yıkımlara engel olmak amacıyla tapularını gösterse de bu tapular yıkımları durdurmak için yetersizdir. Arada hala önemli bir fark bulunsa da, "gecekondu"larla "kaçak yapılar" yıkılabilirlikleriyle eşitlenmiştir. Sadece "gecekondu"lar değil hukuki olarak izin verilmemiş olan konut alanlarının tamamı 'hak'sız kalabilmektedir.

Mahallede 'gecekondu' olmadığını ispatlama çabası sadece hukuki bir farktan kaynaklanmaz. Mahallelinin kendini 'gecekondu'dan ayırma çabası,

'gecekodulu'nun kentle olan ayrılığına da yaslanmaktadır. Bu ayrılığın seyrini Tahire Erman *Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları* çalışmasında ortaya koymaktadır. Böyle bir kurgunun ortaya çıkabilmesi için gecekondu'nun kentten ayrı olduğu önkabulu gerekmektedir. Gecekondu kurgusunun kente entegre olmaya çalışan köylüden, kentin entegre olmayan/olamayacak parçası olduğu yönüne doğru gittiği görülmektedir. Gecekondu'luya bakıştaki en önemli kırılma noktasını bu bölgeleri kent piyasasına entegre eden neoliberal uygulamalar teşkil etmiştir. Aflar yoluyla gecekonduların formel piyasanın içine girmesi ve 4 kata kadar çıkabilme izniyle beraber gecekondu alanlarının rant mekanizması içine girmesiyle 'haksız kazanç sahibi gecekondu' söylemi dolaşıma girmiştir.⁴³ 'Haksız kazanç', 'talan', 'yağma' gibi nitelemelerle 'gecekondu'ların bu bölgelere 'işgal' yoluyla geldiği hatırlanmıştır. Önceden sadece barınma ihtiyacını karşılaması koşuluyla kabul edilebilen bu işgal, artık kabul edilemez sayılmaya başlanmıştır. Ancak hazine arazisine veya başkasının mülküne yapılan gecekondu'ların da mekâna yerleşmek için bedel ödediği çoğunlukla hesaba katılmamaktadır. Oraya yerleşmenin, bina masrafı gibi giderlerin yanında, kimi zaman da parselizasyonu gerçekleştiren mafyaya, rüşvet şeklinde belediyeye, vs. ödemeler yapılabilmektedir. Dolayısıyla *hakkın* yasalarla temellenmek zorunda olmadığını belirtmek gerekir. Aksine *haklar* yasaların dışında belirir ve ardından yasalaşır. Hukukun kendisi, bir ilk dayanak olmaktan ziyade, mücadele sahasıdır. Şifa Mahallesi sakinlerinin çelişkisi de 'haklı olmalarının bilinci'nde olmalarına rağmen, bu hakkı mevcut pozitif hukukun içinden bulup çıkarmaya çalışmalarıdır. Böyle yaparak, gecekondu bölgesini bir çırpıda dışlayabilmektedirler. Böylece gecekondu olmama vurgusu işlevsel bir anlam kazanmaktadır.

Birçok "kaçak yapı" sahibi arsa tapusuna sahip olma hasebiyle kendilerini "gecekondu"dan ayırmaktadır. Böylece yıkımlara karşı çıkışı 'mülkiyet hakkı'yla sınırlandırmaktadırlar. 'Haklı'lıklarını mülkiyet hakkıyla sınırlandıran Şifalılar, kendi mülkleri olmayan arsalarda oturan gecekondu'ların 'hak'sız olduğunu

⁴³ T. ERMAN, "Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları"

düşünebilmektedir. Marx özel mülkiyet hakkıyla ilgili şunları der:

İnsanın özel mülkiyet hakkı demek ki, diğer insanlarla ilintisiz, toplumdan bağımsız biçimde, dilediği gibi (*a son gré*) servetinden yararlanma ve onu tasarruf hakkıdır, özel çıkar hakkıdır... Bu her insanın özgürlüğünün gerçekleştirimini değil *sınırını* bulmasına yol açar.⁴⁴

Marx mülkiyet hakkının, sınırları çizerek, ortaklaşmayı imkânsızlaştırdığını söylemektedir. Öyle ki mülkiyet hakkı özgürlüğün sınırlarını da çizerek onun gerçekleştiği değil bittiği noktayı göstermektedir. Marx özgürlüğün “insanın insana bağlılığına değil, insanın insandan ayrılışına” dayanmasını eleştirir. Erbay Yucak'ın verdiği bir örnek, mülkiyetin ayrıştırıcılığının gündelik hayata nasıl tezahür ettiğini gösterir. Yucak, Başbüyük Mahallesi'nde boş araziye park yapılmasını mahallelinin hiç düşünmemiş olduğunu belirtir. Çünkü kendilerinin yaşadıkları alan evdir; mahalle değil.⁴⁵ Herkesin sadece kendi *sahip olduğunu* savunması ortaklaşa bir hareketin önünde potansiyel bir tehlike taşıyacaktır.⁴⁶ Özel mülkü insanın yalnız başına durduğu (toplumdan ayrıldığı) alanıdır; buna karşılık insan sadece mülkünde değil, köyde, mahallede, kentte yaşar. Buna rağmen mahallelilerin temelde meşruiyetlerini mülkiyet hakkına dayandırdıklarını söyleyebiliriz.

Meşruiyetini mülkiyet hakkına dayandıran görüşmecinin, -Şifa Mahallesi'ndeki başka görüşmecilerle de paylaştığı- çelişkisi, yıkıma karşı çıkışını pozitif hukuk temellerine dayandırmasıdır. Yasal olarak “gecekondu”ların oturma hakkına sahip olmadıklarını, hâlbuki kendilerinin arsa tapusuna sahip olarak bu hakka sahip olduklarını düşünmektedir. Kentten ayrı olan 'gecekondu'lardan kendilerini ayırarak “kaçak yapı” sahipleri kente dâhil olduklarını göstermeye çabalamaktadır. Aslında gerçekleşen yıkımlar hukuka aykırı değildir. Dolayısıyla birçok görüşmeci, mutabık oldukları bu konuda 'haklı' sayılamaz. Bu iki kategorinin hem farkını hem de birlikteliğini anlayabilmek için Keyder'in 'yasadışı'lık tanımına

⁴⁴ İtalikler orijinal metne ait. MARX, **Yahudi Sorunu**, Çev. Yayın Kurulu, 33-34

⁴⁵ E. YUCAK, Kentsel Dönüşümde Ekonomik-Sosyal Politikalar ve Mahalle Örgütlenmeleri, Tophane Tütün Deposu, 2008

⁴⁶ Bu durumda gecekonduların olduğu kadar kiracıların haklarından bahsetmek de zorlaşacaktır.

bir daha dönülebilir:

“Yasadışılık tanımı da o kadar açık değil: 'yasadışıllık' konutların varolan mevzuata uygun olarak yapılmadıklarına atıfta bulunuyor, ama hayli geniş bir yelpazesi var. bazı örneklerde, evler kamu arazisi veya özel mülk üzerine inşa edilmiş oluyor ve fiilen "gecekondu" ortaya çıkmış oluyor; başka örneklerde ise tarım arazisi üzerine veya park alanı (yeşil alan) olarak ayrılan arazilere bina inşa edilerek imar kuralları ihlal ediliyor, ya da inşaatlar, belediye nizamnamelerine uygun olmayan bir tarzda ve gerekli izinler alınmaksızın yapılmış oluyor”.⁴⁷

Burada yapılan 'yasadışıllık' tanımı hem geniş bir yelpazeyi bir arada tutmakta, hem de onların farkını içerebilmektedir. “Gecekondu”larla “kaçak yapı”lardan birinin işgalci öbürününse mülk sahibi olması onları ayırmakta, fakat ikisinin de hukuk dışı yerleşmesi onları birleştirmektedir. Bu ayrı görünen iki pozisyonu birleştiren şeyse yalnızca hukuk dışılıkları değil, bir önceki bölümde anlatıldığı üzere hukuk dışı bir izinle beraber yerleşmiş olmalarıdır. Birçok görüşmeci tarafından 'en büyük haksızlık' olarak nitelenen, önceden fiili olarak binaların yapılmasına izin verilmesi, ancak sonradan yıkılması durumu iki taraf için de geçerli olmaktadır. Bu açıdan kaderleri birleşmektedir. Gecekondulular kadar kaçak yapıların da 'hak'sız kalabildikleri belirtilse de aradaki hiyerarşi ortadan kaybolmamaktadır. Arsa tapusu hiyerarşik bir fark olarak mevcut durmaktadır. Sorun bu farkın ne kadar ayırıcı olduğudur.

Kaçak yapılarda yaşayanlar 'işgalci' olarak tanımlanmasalar da, hukuk karşısındaki konumlarının ('hak'sız kalmalarının) gecekondulularla ortak olduğu görülmektedir. Böylece 'izinli işgal' mekanizmasının “gecekondu”lar kadar “kaçak yapı”lar karşısında da işlediği görülmektedir. Şifa’daki yıkımlar, yıkım tehdidinin gecekondu için olduğu kadar kaçak yapılar için de güncel olduğunu göstermektedir. Şifalı bir görüşmeci, “arazi yok mu orada. Gitsin orada yapsın. Burada yapılmış bina var. Artık 70.000 insan var burada. Herkes karşı kentsel dönüşüme.” demiştir.⁴⁸ Burada iki mahallede birden, yani “gecekondu”lar dahil tüm

⁴⁷ Bkz. (17) KEYDER, 74

⁴⁸ 1. Mimar Sinanlı görüşmeci, 20.08.2008

kaçak yapıların aynı kaderi paylaştığı ortaya konmaktadır. Bu tavra karşılık Şifa'daki birçok görüşmeci, gecekondu sahipleri söylemsel olarak ötelediği ve kendi çözüm arayışlarına dahil etmediklerine rastlanmıştır. “Kaçak yapı” sahipleri için bir yanda “gecekondu”larla ortak kaderi olduğunu diğer yandaysa kaderlerini ayrı olduğunu düşünen iki tutum vardır ve bu iki tutum birbirinden kolayca ayrıştırılamamakta, aynı kişide iki tutumun birden varlığına rastlanabilmektedir.

1.2.2 Etnik Fark ve Mülkiyet

İki mahalle arasındaki tek fark pozitif hukuk karşısında konumlanışları değildir. Araştırma esnasında Şifa Mahallesi'nin Türk, Mimar Sinan Mahallesi'ninse Kürt nüfustan müteşekkil olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmeler esnasında etnik kimlik konusu neredeyse hiç geçmemiş; dışlayıcı, ayrımcı bir söyleme rastlanmamıştır. Ancak Erder'in komşu ilçe Pendik için belirttiği gibi Kürtlerin “en zor durumdaki grup” olduğu söylenmelidir. Etnisite, sınıfsal hiyerarşi tarafından yutulmuş gibi görünür. Mahalle içinde ayrımcı bir dile rastlanmadığı söylene de, etnik farklılığın etkisi ortadan kalkmamıştır. Gözaltına alınan bir görüşmeci, “Doğululara farklı davranıyorlar” diyerek, gerek gözaltı gerekse de yargı süresince etnik kimliği sebebiyle ayrımcılığa uğradığı fikrini ortaya koymuştur.⁴⁹ Yıkılan evlerin tamamının Şifa'da olmasına rağmen Mimar Sinan Mahallesi'nden daha çok sayıda gözaltının olması da görüşmecinin fikrini destekler görünmektedir. Gözaltına alınan diğer görüşmeci de sadece bu olaya karışmadığını söylemeyi yeterli görmemiş; bu tür olaylara hiç karışmadığını söyleyerek kendini ispat etmeye çabalamıştır. Görüşmecinin sadece yasadışı bir eylemle değil, bir kimlikle suçlandığı düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Erder'in de belirttiği gibi, “PKK korkusu ve şaibesi”ne maruz kalan insanların geldikleri yerde kendilerini yalnız ve yabancı hissedebildiklerini gösterir.⁵⁰ Böylece Türk ve Kürt farkı bir yandan hayatın her yanına yayılmış sınıfsal bir fark olarak durmakta, konu güvenlik olduğu anda en

⁴⁹ 2. Mimar Sinanlı görüşmeci, 20.08.2008

⁵⁰ S. ERDER, **Kentsel Gerilim**, 152-154

çıplak haliyle ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca Şifa Mahallesi'ndeki vatandaşların İstanbul içinden, Mimar Sinan Mahallesi'ndekilerin ise memleketlerinden geldikleri gözlemlenmiştir. Şifa Mahallesi'ndeki görüşmeciler, daha önceden İstanbul'a göç ettiklerini ve kendi evlerine sahip olabilmek maksadıyla 1980'in ardından bölgeye geldiklerini belirtmişlerdir. Daha önce de değinildiği gibi, buraya gelişlerinin sebebi de gayrimenkul fiyatlarının ucuz olmasıdır. Mimar Sinan Mahallesi'ndeki görüşmeciler ise 1990'lar ve sonrasında bölgeye ellerinde hiçbir şey olmaksızın, doğrudan memleketlerinden gelmişlerdir. Dikkat çeken nokta, Şifa Mahallesi'nin küçük çapta birikim yapan insanların yerleşimiyle, Mimar Sinan Mahallesi'ninse mülksüzlerin göçüyle beraber kurulmasıdır. Şifa ve Mimar Sinan mahalleleri arasındaki hiyerarşinin, şehre göç etme dönemleriyle paralel olduğu görülmektedir.

Şehre göç sırasının oluşturduğu hiyerarşi, akla Işık ve Pınarcıoğlu'nun geliştirdiği *nöbetleşe yoksulluk* kavramını getirmektedir. Nöbetleşe yoksulluk, kente önceden gelmiş göçmenlerin, daha sonradan gelen kesimlerle kurdukları bir ilişki, bir ortaklık biçimidir. Bu ortaklık, önceden gelenlerin sonradan gelenler üzerinden zenginleştikleri, yoksulluklarını onlara devrettikleri bir ilişki ağıdır. Bu eşitsiz güç ilişkisi, önceden gelenlerin zenginleşmesini sağlarken sonradan gelenlerinse 1980'den sonra tutunmanın giderek güçleştiği kentte tutunabilmesini sağlamaktadır. Yazarlar, nöbetleşe yoksulluğun süregitmesini sağlayan etkenlerin kent içi hareketlilik Güneydoğu'dan gelen kitlesel göç olduğunu söylemektedir. Ancak, Işık ve Pınarcıoğlu, en alttakilerin kendi yoksulluklarını devredecekleri yeni kesimler, işgal edilecek yeni arsalar bulamayacağı noktada nöbetleşe yoksulluk sürecinin tıkanacağına işaret etmektedirler.⁵¹ Şifalı görüşmecilerin İstanbul'un başka bölgelerinden, kendi evlerine sahip olmak maksadıyla göç ettiklerini söylemiş olmaları, Şifa'nın kuruluşunun nöbetleşe yoksulluğun ürettiği kentsel hareketlilikle gerçekleştiğini düşündürmektedir. Ancak sürecin, bu yeni kurulan bölgede devam

⁵¹ Bkz. (7)IŞIK- PINARCIOĞLU, 155-156, 172-174, 340.

edip etmediğini görmek, mahallelerdeki demografik yapıyı ve mülkiyet yapısını ortaya koyabilecek nicel bir araştırmayla mümkün olacaktır.

Mimar Sinan Mahallesi’nde yıkımın gerçekleşeceği beklentisinin çok daha yaygın olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu mahalledeki evlerin gecekondur olması, yani yasal hiçbir dayanaklarının bulunması bu kaygının ana etkenidir. Ama Şifa’nın da aynı kaderi paylaşmayacağı söylenemez. Buradaki evler tapulu arazilerin üzerinde bulunsa da, bölgenin değerinin artmasından nasibini alacaktır. Arsa tapuları, 2007 Eylülü’nde de görüldüğü üzere, yıkımların önünde bir engel olmamaktadır. Aralarında hiyerarşik bir fark bulunsa da, iki mahallenin sakinleri de arsa değerlerinin artmasına karşı savunmasızdır. Buna karşılık Şifa Mahallesi’nde yıkımlara karşı çıkış daha gür bir ses tonuyla dillendirilmektedir. Mimar Sinan’ın yıkım tehdidinde Şifa’ya nazaran daha kayıtsız olduğu gözlemlenmiştir. Mimar Sinan’da yapılan görüşmelerde “evimiz yıkılırsa geri gideriz”, “başka bir yere gideriz” gibi tavırların hâkim olduğu görülmüştür.⁵² Mimar Sinan Mahallesi’nin kaybedecek daha az şeyinin olması, bu kayıtsızlığın etkenleri arasındadır. Buna karşılık arsa tapularına sahip Şifalılar bölgeye yerleşmek maksadıyla yatırım yapmıştır ve burayı ellerinden yitirdiklerinde kaybedecekleri şeyler daha fazladır.

1.3 Yıkım Anında Direniş ve Dayanışma

Şifa’da yedi kaçak yapının yıkımına karşı çok sayıda insan direnmiştir. Görüşmeciler daha önce de değinildiği gibi yıkımların “haksız” olduğunu söylemişlerdir; birçok insan direnilenin de bu “haksızlık” olduğunu söylemiştir. Yıkımdan yaklaşık bir yıl sonra yapılan mülakatlarda bile konunun oldukça canlı bir şekilde konuşulması, konunun mahalleliler açısından hâlâ güncelliğini koruduğunu

⁵² Bunu söyleyen görüşmeciler, iş bulmak amacıyla İstanbul’a geldiklerini söylemişlerdir. Kürt nüfusunun önemli bir kesiminin zorunlu göçle şehre geldiği ve şehre bu yolla gelenlerin aynı lafları kolaylıkla söyleyemeceği de hesaba katılmalıdır. Bu araştırmada Mimar Sinan Mahallesi’nin ne kadarının zorunlu göçle oluştuğuna dair bir veri toplanmamıştır.

göstermektedir. Yıkım anlatılarında dikkati çeken ilk nokta, daha önce bahsedilen ayırım ve ortaklık noktalarını içinde taşıyan mahallede beraber hareket edebilme kudreti olmuştur. Birçok mahalleli bu sebeple yıkım ekiplerinin “sabahın köründe” gelmek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Zaten bir hafta önce de ekipler yıkım yapmayı denemiş ama bunu gerçekleştiremeyerek geri dönmüşlerdir. Bir mahalleli yıkım günündeki “ayaklanma”yı şöyle anlatmaktadır:

“Sabah 4.30 da gelmişler. Kalktık baktık, ortalık savaş alanı gibiydi. 2 ev vardı yıkılan. Biz 87’den beri bu mahallede oturuyoruz. İlk geldiğimizde taş çatlasın 25 bina vardı. Burada artık Kürdü Lazı Çerkezi yok. Baktık böyle bir olay var, haksızlığı görüyoruz. İster istemez polisle karşı karşıya geldik. Yardımcı olmak istedik, olaylar oldu. Yıkımı engellemeye çalıştık. Yapabileceğimizi yaptık. Ayaklanma olmasaydı burada yapılan bütün binaları yıkacaklardı. İlk geldiğinde yapılan bütün binaları yıkmaktı niyetleri”.⁵³

Mahalleli, yıkım gününde mahallelilerin beraber hareket ettiğini ve bunun sebebinin yapılan haksızlık olduğunu belirtmektedir. Mahallede görüşülen herkes yıkımların “haksız” olduğu konusunda mutabık görünmektedir. Görüşülen mahalleli de insanları bir araya getirenin bu “haksızlık” olduğunu belirtmektedir. Görüşmecinin değindiği diğer bir noktaysa mahallelilerin beraber hareket ederek yıkımın boyutlarının büyümesini engellediğidir. Mahallede görüşülen herkes, mahallelilerin yıkıma karşı direnmesinin olumlu etkisi olduğu fikrinde birleşmiştir.

Şifa’da o gün yıkılan ev sayısı yedi olmasına rağmen bu mevcudun çok üstünde insan sokaklara dökülmüş; yıkıma karşı koymuştur. Bu güçlü tepki, polisin mahalleye mahallenin uykuda olduğu bir saatte girmesini gerektirmiştir. Bir mahalleli o günü şöyle aktarır:

“Orada biz de vardık. [yıkımlara karşı direniş] organize değil. Haksızlığı herkes biliyor. Kaçak yapımı engellese bu kadar olaylı olmayacaktı. Ama herkese göz yumdu. İlk önce yaptırdı oyu aldı, sonra yıkmaya geçti. Bina yaptırmayan kişiler bile ayaklandı... Sadece mahallede herkesin birlik beraberlik içinde bir hareketi oldu haksızlığa karşı.”⁵⁴

⁵³ 5. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

⁵⁴ 5.. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

Görüşmeci, yıkımlara karşı oluşan ciddi direnişin, oy alabilmek için ses çıkarılmayan yapıların seçimin sonrasında yıkılmasından kaynaklandığını ve bunun da “haksızlığa” karşı gösterilen tepki olduğunu söylemektedir. Bina yapmayanların da direnişe katıldığını söyleyen görüşmeci, yıkıma karşı ayaklanmanın mahallenin ortak tepkisi olduğunu vurgulamaktadır. Şifa’nın komşu mahallesi Mimar Sinan’ın muhtarı Zülfü Erdoğan da ortak tepkisini, mahallelilerin, birbirlerine karşı “kayıtsız kalmama”larıyla açıklamıştır:

“Senin yanında komşunun canı yanıyor, sen burada kayıtsız kalamazsın ki. Çünkü yarın senin de canın yanacak o da kayıtsız kalacak. Dolayısıyla bu yıkım bize bir şey gösterdi. Bu yıkımın bize gösterdiği Mimar Sinan Mahallesi’nde... Diğerleri komşuları için ölecek gördük biz bunu burada.”⁵⁵

Mimar Sinan Muhtarı, kendi mahallesinde de insanların birbirine kayıtsız kalmadığını söyleyerek, dayanışmanın varlığına dikkat çekmektedir. O, dayanışmanın sebebini, kader ortaklığında bulmaktadır. Mahalleli bir görüşmecinin fikirleri de muhtarınkiyle uyum içindedir: “Kendi evinin yıkılmasını ister misin? Yok istemezsin. Benim yanımdaki adamın evinin yıkılmasını da istemem”.⁵⁶ İki görüşmeden çıkan sonuç da mahallelinin tepkisinin büyüklüğünün kader ortaklığından kaynaklandığı yönündedir. Yedi evin yıkılmasına verilen tepkinin bu evlerin mevcudu oldukça aşan sayıda insanı sokağa dökmesi de görüşmecilerin fikirlerini desteklemektedir. Yedi tane evin yıkılması, her evin yıkılabilir olduğunu göstermekte ve bu yüzden bu kadar büyük bir tepkiyi doğurmaktadır. Mahalleliler, yıkımın haksız bir şekilde gerçekleştiğini söyleyerek -bu kelimeyle ifade etmeseler de- *adalet* talep etmektedir. Bensaid, adalet fikrinin direnişin içinden geliştiğini söylemektedir:

“...direniş, bir zorunluluk yahut bir hak değil, bir olgudur. Adalet adına direnilmez. Aksine adalet direndiğimiz için uyanan bir fikirdir... Direniş, pratik içinde özgürlüğün deneyimlenmesidir”.⁵⁷

⁵⁵ Erdoğan’la görüşme, 16.02.2008

⁵⁶ 7. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

⁵⁷ D. BENSAİD, *Köstebek ve Lokomotif*, 115

Bensaid'in adalet kuramının okuyanı yadırgatan bir tarafı vardır. Çünkü direnenler, adalete referans vererek haklı olduklarını göstermeye çabalamaktadırlar. Şifalılar da yıkımların “haksız” olduğu vurgusuyla benzer bir şekilde adalete referans vermektedir. Öyleyse adalet, Bensaid'in dediklerinin aksine, gündelik hayatın içinde vuku bulan direnişe aşkın, hatta direnişin köklerini bulduğu bir referans değil midir? Temel referans olarak adalet kavramı, hukukta, ilahi bir düzen veya insanın doğasından kaynaklanan değişmeyen haklar (İnsan Hakları) anlayışında temellenebilir. Ancak Bensaid, sayılan yaklaşımların ötesinde bir anlayış geliştirmekte ve adalet kuramını, “hak”kını arayan insanda temellendirmektedir. Yine de burada, kuramsal bir zorluk belirir. Direnenler adalete referans vermekte, buna karşın Bensaid, adaletin direnişte temellendiğini söylemektedir. Ortaya çıkan görüntü, adaletle direniş arasında kurulan ilişkinin, birbirlerini işaret eden kapalı bir döngüden ibaret olduğu yönündedir. Ancak gündelik hayatın içinde ortaya çıkan direnişin adalete referans vermesinin sebebi, onda temellenmesi değil, aksine direnişin adalet talebi aracılığıyla kamusal bir dile tercüme edilmesidir.

Görüşmeciler yıkım günü ortaya çıkan manzarayı “haksızlığa karşı birlik ve beraberlik içinde hareket” olarak tanımlasa da, bu tanım yetersiz görünmektedir. Ortada bir “haksız”lığın olması, -fiziksel olarak ne kadar yakınımızda olursa olsun- harekete geçmek için yeterli bir sebep oluşturmaz. Ayrıca Bensaid'in dediği gibi direniş, hak veya zorunluluk değil bir olgudur; ama insan ancak “hak”sızlığa karşı direndiğinde “hak”lı olabilir. Adalet talebinin direniş pratiği içinde geliştiğini belirttik; öyleyse, direniş pratiğinin dayanaklarını da sorgulamak gerekmektedir.

Birçok Şifalı, direnişi, 'insanların birbirlerine kayıtsız kalmaması'na bağlamış ve kayıtsız kalmamalarını da insanların 'yüz yüze bakma'sıyla açıklamıştır. Olayların organize gelişmediğini söyleyen görüşmeci, bu olayların belli kişiler veya örgütler tarafından düzenlenmediğini kastetmekteydi. Buna karşılık, mahalledeki yüzyüze

ilişkilerin informel bir örgütlenme teşekkül ettiği söylenebilir.⁵⁸ Aslında birçok gecekondü mahallesi açısından benzeri bir informel örgütlenme söz konusudur ve birçoğunda bizzat mahallenin kuruluş hikayesinde temellenmektedir.⁵⁹ Şifa Mahallesi ise birçok mahallenin aksine kollektif bir işgal ve sahiplenme süreci geçirmemiş olması sebebiyle bahsi geçen gecekondü mahallelerinden ayrılmaktadır.⁶⁰ Kuruluş hikayesi itibarıyla birçok mahalleden ayrılrsa da, Şifa'da da hayatın bir yerellik olarak 'mahalle'nin taşıdığı ilişkisellik içinde kurulduğu görülmektedir. Mahallede yaşayan insanların birbirleriyle kurdukları ilişki ve sahip oldukları etkileşim, toplu konutların 'site' olarak anılan yerelliklerinden veya villalarda yaşayan insanlarınkinden farklı bir karakter taşımaktadır.⁶¹ Az önce informel örgütlenme olarak bahsedilen, direniş esnasında ortak hareket edebilme kapasitesinin kurucu ögesi, gücünü bu yerellikten almaktadır.

Ortak hareket edebilme kapasitesini daha iyi anlamak için kamusal alan kavramına başvurabiliriz. Ünlü teorisyenlerinden Habermas, ilkesel olarak kamusal alanı, “[t]oplum ve devlet arasında aracılık eden ve içinde kamunun kendisini kamuoyunun oluşturucusu olarak örgütlediği” ve tüm yurttaşların erişmesinin garanti

⁵⁸ Birçok mahallede yıkım tehdidine karşılık dernekler şeklinde örgütlenildiği, hatta bu derneklerin bir kısmının İMDP (İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu) adı altında bir araya geldiği görülmektedir. Şifa ve Mimar Sinan mahallelerinde bu tarz formel bir örgütlenmeye rastlanmamıştır. Ancak, diğer mahallelerdeki örgütlenmelerin de, omurgasının, buradakiyle benzer biçimde informel bir örgütlenmeye yaslandığı belirtilmelidir. Nitekim, bu derneklerin de yıkım tehdidinin güncelleşmesiyle beraber formel kapasitesini oluşturan üye sayısından çok daha fazla insanı harekete geçirebilmesi bunun bir göstergesi sayılabilir.

⁵⁹ Informel örgütlenme, kuruluşundan itibaren yıkım tehdidi yaşayan insanların dayanışmasını da içermektedir. Şükrü Aslan, bu dayanışmanın yerel demokrasi örneği olarak nitelenebilecek bir örneğine dikkat çekmektedir. Ümraniye’de, arsa mafyasıyla yıkım tehdidi arasında kalan yerleşimciler, devrimci gruplarla elbirliğiyle 1 Mayıs Mahallesi’ni kurmuş; arsa dağıtımını gibi bir çok sorunu da kendi seçtiği Halk Komitesi aracılığıyla çözmeye çalışmıştır. Ş. ASLAN, **1 Mayıs Mahallesi**

⁶⁰ Şifa Mahallesi’nin tarihi 1.2. bölümde daha kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.

⁶¹ Yerellikle ilişkiler popüler televizyon dizileri tarafından da sıklıkla ele alınmış ve yoğun ilgiyle karşılanmıştır. TV’lerde, bir kategori oluşturacak kadar çok sayıda mahalle dizisi yayınlanmıştır; *Perihan Abla*, *Mahallenin Muhtarları*, *Süper Baba*, *Yeditepe İstanbul*, vs. Bu dizilerin ‘sıcak insan ilişkileri’ni ele aldığı söylenegelmıştır. Apartman dizisi olan *Bizimkiler*’deyse konu genel olarak ya ailelerin iç sorunları üzerinde (özel alanda) ya da karşılaşma mekanı olan apartmanın içinde gelişmektedir. Mahalle dizilerinde sokaklarda, dükkanlarda, kahvede veya aile içi bir mekan olduğu kadar kadınların toplandığı bir alan da olduğu görülen evlerde gelişen olayların aksine, *Bizimkiler*’de olayların çoğunlukla kapalı mekanlarda gelişmesi (ki yaşanan mekanda dışarıyla en fazla ilişki kuran da kapıcıdır), farklı hayat tarzlarının izlerini taşıyan işaretler olarak okunabilir.

altına alındığı bir alan olarak tarif etmektedir.⁶² Habermas'ın kamusal alan kavramı, hem devletin hem de özel alanın dışında gelişen kolektif iradenin varlığına işaret ederek kitlelerin siyaset üzerinde etkide bulunabilmesinin olanağını açıklamaktadır. Özbek, Weintraub'a dayanarak, kamusalı özelden ayıran iki temel kriter olduğunu belirtir. Bunlardan ilki *görünürlük*, ikincisiyse *kolektiflik*'tir. Görünürlük, kendi içine çekilen ve ortaya çıkarılmayanla, erişilebilir olanı; kolektiflik de bireysel olanla, topluluğun ortak yararı için olanı birbirinden ayırır.⁶³ İlk kriter, kamusal alanın cemaatin tersine kapalı bir örgütlenme olmadığını, ikincisiyse ortak bir yararı içerdiğini göstermektedir. Şifa Mahallesi'ndeki direnişin kolektif niteliği açıkça görülebilse de, görünürlük kriterinin üzerinde biraz daha durmak gerekmektedir.

Şifa Mahalle'sinde direnişin gücünü yüz yüze ilişkilerden alması söz konusu olanın kapalı bir örgütlenme/cemaat olduğu fikrini doğurabilir. Buna karşılık, mahallenin yıkım gününü önceden bilmediği hatırlanmalıdır. Direniş, kapalı bir örgütlenmenin kararıyla meydana gelmemiş, ani bir tepkiyle, kendiliğinden ve hızla vuku bulmuştur. O gün sokağa çıkanlar, kendileriyle beraber kimin sokağa çıkacağını bilmeseler de, kendilerinden başka birinin daha sokağa çıkacağı fikriyle hareket etmişlerdir. Herkesin yıkımlara bu kadar rahat karşı koymasının ve başkasının evini 'kendi evi gibi sahiplenmesinin' sebebi, bir başkasının, üçüncü bir kişinin daha sokağa çıkacağına dair duyduğu güvendir. Kamusal alan bu bilinmeyen üçüncü kişiyle beraber kurulmaktadır. Tam da üçüncü kişinin gelmesine açık olduğu için, bu örgütlenme basitçe cemaat ilişkisi olarak değerlendirilemez. Nitekim yıkımlar esnasındaki çatışmada çeşitli siyasi örgütlerin de bulunduğu söylenmiştir. Bu, yeni gelenin kendine bir yer edinebildiği anlamına gelmektedir. “Artık Türkü Kürdü Lazı Çerkezi yok” diyen görüşmeci de farklı olana yer açıldığını göstermektedir. Görüşmecinin etnik farklılıkların “artık” olmadığını söylemesi oldukça manidardır. “Artık” kelimesi bir eşiği belirler. Görüşmeci basitçe böyle bir farkın olmadığını söylememekte, bu farkın olay anında kalktığını belirtmektedir. Bu fark ortadan kalkmamakta ama olay anında askıya alınmaktadır. Böylece farklı olana yer açan,

⁶² J. HABERMAS, “Kamusal Alan”, çev.: M. Özbek, 95- 96

⁶³ M. ÖZBEK, “Kamusal Alanın Sınırları”, 44

tam da eylemin kendi faillerini eşitleyici karakteridir. Eylem sadece kendi dışındaki failleri değil, kendi faillerini de değiştirmektedir ve bu anlamıyla bir eşiktir.

Arendt de kamu alanının ancak yeni gelecek birine boş bir iskemle bırakılmasıyla mümkün olduğunu söylemektedir. Arendt, Fransız şair ve antifaşist direnişçi René Char'dan aktardıklarıyla beraber fikrini şöyle dile getirir: “[Direnişçilerin sahip olduğu hazine] 'meydan okuyucu'lar haline gelmeleri, kendi başlarına inisiyatif almaları ve bu yüzden bilmeden ve hatta dikkat bile etmeden aralarında özgürlüğün boy verebileceği bir kamu alanı yaratmaya başlamış olmalarıydı. 'Birlikte yediğimiz her yemeğe özgürlük de çağrılıdır. İskemle boş kalır ama o yer her zaman ayrılır’”.⁶⁴ Arendt'in bir şairin dilinden getirdiği kamusal alan tarifi, Weintraub'unkine uymaktadır. Burada da kamusal alan hem kolektiflik hem de görünürlük/erişilebilirlikle eşzamanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kişilerin niyetlerinden bağımsız olarak direnme eylemi, hep boş bir iskemle bırakılan kolektif bir alan kurmuştur. Şifa Mahallesi'ndeki informal örgütlenmenin kamusal alan kurmasına yol açan da burada gerçekleşen eylemlilik olmuştur. Yoksa mahallenin kolektif niteliği kendiliğinden bir kamusal alanı doğurmamaktadır.

Eylem anı, gelecek olana açılmasıyla ve görünmesiyle beraber -kamusaldan ziyade özele yakın olan- cemaat özelliklerinden sıyrılmakta ve bir kamusallık inşa etmektedir. Bu yazıda adalet talebi olduğu ifade edilen, yıkımların haksız olduğu söylemi de mahallenin sınırlarını aşmakta ve tüm topluma seslenmekte, kamuya yönelmektedir. Söylem sadece mahallenin içine yönelik değildir. Bu söylemin içinde kamuya seslenen ve mahalleyi haksız gösterdiğine inanılan basınla hesaplaşma vardır. Mahalleli “hak”lı olduğunu göstermenin/ispat etmenin peşindedir. Bu araştırmaya gösterilen ilgide de mahallede yaşayanların “hak”larına dikkat çekme isteğinin etkisi olmuştur. Mahallenin kamusal alanın oluşturucularından sayılan basınla hesaplaşma çabası, bu alanın içindeki ihtilaflara işaret etmektedir. Şifalıların sadece yıkımlara olduğu kadar kendilerinin kamuya sunulma biçimlerine de

⁶⁴ H. ARENDT, *Geçmişle Gelecek Arasında*, Çev., Bahadır Sina Şener, 15

direndikleri görülmektedir.

Negt ve Kluge, Habermas'tan farklı olarak birbirinden ayırt edilmesi gereken kamusal alanların varlığından bahsederek, kamusal alanın içindeki ihtilaflara açıklık getirirler. Negt ve Kluge'yi değerlendiren Özbek, bu farklı kamusal alan tiplerini şöyle tarif eder:

“... egemen politik kamusal alanı (ulusal ve ulusüstü düzeyleriyle) toplumsal mücadelelerin, sistemin (sömürü ve tahakküm yapılarının) yeniden üretimini sağlayacak biçimde denetlendiği alan olarak tarifleyebiliriz... Alternatif kamusal alanı, bir yandan sermayenin yeni küresel saldırısının ve bunun özgül ulus devletler bağlamında yarattığı sorunları ezilenler lehine telafi edici biçimlerde çözmeye çalışan söz ve eylemlerin alanı; öte yandan da kabaca sınıf-dışı diye adlandırılan (ama her zaman sınıf ilişkilerine eklenmiş biçimde ortaya çıkan eşitsizlik ve tahakküm biçimlerine karşı) demokratik mücadelelerin verildiği alanlar olarak tanımlayabiliriz. Karşıt kamusal alan ise, doğrudan sermaye-emek çelişkisi üzerinde yükselen sınıf mücadelesi zemininde, anti-kapitalist, kolektif ve 'kurucu' nitelikli politik söz ve eylemlerin oluşturduğu alanları içerir.”⁶⁵

Farklı kamusal alanların tanımlanmasının gereği, bu alanın eşitler arasındaki müzakereye indirgenemeyeceği olgusundan kaynaklanmaktadır. Bu eşitsizlikten kaynaklanan, egemen kamusal alanın dışındaki alternatif ve karşıt kamusal alanlara dikkat çekilmektedir. Özbek, karşıt ve alternatif kamusal alanların birbiriyle kutuplaşan değil, birbirine ihtiyacı olan alanlar olarak ele alınması gerektiğini ve ikilinin ayrımının kutuplaşma değil 'eşik çizgisi' olduğunu söylemektedir.⁶⁶ Şifa'nın direnişi açısından da bu eşik çizgisi önem arz etmektedir. Şifa'daki eylem ve sözler, kaçak yapılar lehine telafi edici bir alan oluşturması hasebiyle alternatif kamusal alan olarak tanımlanabilir. Aslında Şifalılar sermayenin çıkarlarının yapısal gelişimiyle ortaya çıkan “kentsel dönüşüm”e karşı koymaktadırlar. Ancak “gecekondu” olarak tanımladıkları -aynı sürecin potansiyel mağdurları- Mimar

⁶⁵ M. ÖZBEK, “Politik Kamusal Alan ve Kolektif Yaratıcılık”, 182–183

⁶⁶ Özbek, alternatif ve karşıt kamusal alanlar arasındaki eşiği, aynı zamanda radikal demokrasi ve sosyalizm arasındaki bir eşik olarak da belirlemektedir. Sosyalizmin radikal demokrasinin bir versiyonu olmaya indirgenemeyeceğini belirten Özbek, alternatif karşıt kamusal alanlar arasındaki ilişkinin bir kutuplaşma veya özdeşleşmeye indirgenemeyeceğini, daha çok “eleştirel diyalog”, dönüştürücü ilişkilene” gibi terimlerle beraber düşünülebileceğini söylemektedir. Özbek, Politik Kamusal Alan Ve Kolektif Yaratıcılık”, 183

Sinanlıları dışlayan bir söylem kullanmaları sınıfsal bir ortaklaşmanın söylemsel olarak kurulamadığını göstermektedir. Ancak bu sınıfsal ortaklaşmayla ortaklaşamama arasındaki geçişlilik, alternatif ve karşıt kamusal alanların arasındaki eşiğe yapılan vurgunun önemini artırmaktadır.

Chatterjee, 'yasa-dışı konut' yerleşimcileri gibi, yasal olarak “hak”lara sahip olmayanların siyasal alana dahil olma biçimlerini sivil toplum- siyasi toplum ikiliğinde ortaya koymaktadır. Günümüzde demokrasi tartışmalarında sıklıkla adı geçen sivil toplumdan, yönetime katılımın STK'lar⁶⁷ vasıtasıyla artması ve böylece hükümetin denetlenmesi olarak anlaşılmaktadır. Chatterjee, teoride bütün vatandaşları kapsayan sivil toplumun, pratikte birçok vatandaşı (ayrıca devlet sınırı içinde vatandaş-olmayanları, mültecileri, vs.) kapsayamamasını ulus-devletin birbiriyle çelişkili iki hat üzerine kurulmuş olmasına bağlamaktadır: “İlki halk egemenliği üzerine kurulu, vatandaşlara eşit haklar veren sivil toplumu ulus-devlete bağlayan hat; diğeri ise çoklu güvenlik ve refah politikalarını izleyen nüfusları yönetsel failleri birbirine bağlayan hat”.⁶⁸ Bu ikilik, resmi olarak herkes eşit haklara sahip vatandaşlar olarak belirlense de çok sayıda insanın gerçekte bu haklara sahip olamamasından kaynaklanmaktadır. İkinci grup sivil toplumun üyeleri olamamaktadırlar; ama bu siyasetin dışında kaldıkları anlamına gelmez: “Devlet hükmünün geçerli olduğu sınırlar içinde yer alan nüfuslar olarak, onlar muhtelif yönetsel faillerce gözetiliyor ve kontrol altında tutuluyorlar. Tüm bu faaliyetler de nüfusların devletle belli *siyasal* ilişkiler içine girmelerini sağlıyor”.⁶⁹ İşte Chatterjee'de siyasal toplum kavramı, bu ikinci grubu kapsamaktadır. Chatterjee, Kalküta bölgesinde demiryolu yakınlarına yerleşen mültecileri örnek vermektedir. Yerleşimcilerin işgal ettikleri yer üzerinde yasal bir hakları yoktur ve bu da taleplerinin tanınması sorununu yaratmaktadır. Ancak taleplerini ifade edebilmelerini sağlayan etken, barınma haklarının meşruluğu olmaktadır. Chatterjee, “hak”lara

⁶⁷ NGO (Non Governmental Organisation)'nın Türkçe karşılığı olarak kullanılan STK (Sivil Toplum Kuruluşu), devlet dışındaki bütün kurumları; yardım kuruluşlarını olduğu kadar uluslararası finans kuruluşlarını da kapsamaktadır.

⁶⁸ P. CHATTERJEE, *Mağdurların Siyaseti*, Çev.: V. F. Bozçalı, 67

⁶⁹ İtalikler orijinal metne ait. a.k.e., 68-69

sahip olmayan insanların bir takım “özel hak”lara sahip olabildiğini belirtmiştir:

“*Haklar ile özel haklar arasındaki ayrım, bu alandaki belirli bir olaya mahsus, hukuk stratejilerine dayanan sayısız çözümü yeniden düzenlemeye çalışmış ilginç bir çabadır. Haklar araziler ya da binalara ait, yetkililerin verdiği yasal tapulara sahip kişilere aittir. Bunlar yasal olarak şart koşulmuş tazminatlarını almakla yükümlü vatandaşlardır. Bu haklara sahip olmayan ama bir biçimde özel haklara sahip olanlar ise tazminat almıyorlar; lakin onlara da evlerini yeniden yapmakta ya da geçim kaynağı bulmakta yardım edilir. Fakat farklı tür haklar ile özel hakların nasıl tanınacağı ve geçerli olacağıyla, tazminat ya da yardımın doğru kişilere verildiğinde nasıl emin olunacağı soruları cevapsız kalıyor*”.⁷⁰

Chatterjee'nin bahsettiği özel haklar, insanların yasal olarak hakka sahip olmamasına karşın, toplumsal olarak meşru barınma hakkını talep etmeleri sayesinde mümkün olmaktadır. Gecekondu örneğinde “işgal”in özel hak olarak tanınmasını mümkün kılan, barınmanın kendisinin bir hak olmasıdır. Bu konuya daha önce de Türkiye’de gecekonduların meşruluğu ve ‘izinli işgal’ süreçleri bağlamında değinilmişti. Nientied ve Lien ise başka bir noktaya dikkat çekerler: “Bütün yapılanlar yasadışı olduğundan tanım gereği, hak değil imtiyaz talep ediliyordu”.⁷¹ Özel hak ve imtiyaz mefhumları nasıl bir farklılığı ifade etmektedir? Chatterjee'nin özel hak mefhumu, haklarını normal şartlarda kullanamayacak kimselerin lehine yapılan uygulamaların, kullanılacak hakların meşruluğuna dayandığına; Nientied ve Lien'in imtiyaz mefhumuysa bu ayrıcalıklı konumun -Chatterjee'nin de dile getirdiği- keyfiliğine ve tıklandığı noktaya işaret etmektedir. Böylece özel hak yasadışı yerleşimcilerin topluma bağlandığı, imtiyaz ise ayrıldığı noktalara işaret etmektedir. Ancak yasadışı yerleşimciler açısından bu ikisi arasında geçişli bir ilişki vardır. Kimse evi yıkılacak bir mukimin evinin yıkılmamasını bir hak olarak talep etmesinin yanı sıra evini yıktırmamak için 'yukarıdan torpil araması'nı yadırgamayacaktır.

Hukuki olarak hak imtiyazın karşıtı olarak görülebilir. İmtiyaz kapalı ilişkilere gereksinir. Talep edenle edilen arasında özelleşmiş bir ilişkidir; bu yüzden cemaat ilişkilerinin özelliklerini taşır. Hak ise kişilere veya gruplara ait istekleri

⁷⁰ İtalikler orijinal metne ait. a.k.e., 107-108

⁷¹ Bkz. (17), DAVIS, 114

toplumsallaştırır ve kamusal bir nitelik taşır. Sadece talipleri için değil aynı konumda bulunan herkes için bir alan açar. Böylece imtiyaz talebi mevcut hukuktan çıkmaya, hak talebiyse hukuka girmeye yönelir. İlke olarak hakkın, hukukun içinde temellenmediğini, aksine hukukun temeli olduğunu görmek, hak taleplerinin bazen pozitif hukuka karşı konumlanabileceğini ve bu hukukun kendisini değiştirebileceğini anlamak açısından elzemdir. Hakkın hukukun içinde temellenmesi gerektiği iddiasıysa, hukukun neden ve nasıl değiştiğini açıklamak açısından yetersiz kalacaktır.

İstanbul'da % 75, Tuzla'daysa %70 civarında olduğu söylenen kaçak yapılaşma, İstanbul'da barınmanın bir hak olarak değil, çeşitli imtiyazların/özel hakların toplamı olarak inşa edildiğini gösterir. Özel hakların/imtiyazların kurulduğu siyasal toplum, karşıt kamusal alan içinde değerlendirilebilir mi? Bu soruya ilkesel olarak yanıt vermek zordur. Ancak burada karşıt kamusal alan olarak tarif ettiğimiz alan, tam da özel hakkın/imtiyazın ortadan kaldırıldığı anda ortaya çıkmaktadır. 'İzinli işgal' süreciyle yerleşenlerin yerlerinden edilebilmesine imtiyazın niteliği yol açar. İkamet edenlere tanınan istisnai konum yüzünden, kamu nezdinde onlardan minnet etmeleri beklenirken 'hem suçlu hem güçlü' olmakla suçlanmaktadırlar. Evler yıkılmaya başladığında bu imtiyaz ortadan kalkar; muhataplarına da iki seçenek kalır: ya imtiyazlarını korumaya çalışacaklar ya da kentte herkes için barınma hakkını talep edeceklerdir.

Yıkım anında direnişin ürettiği kamusal alanda Mimar Sinanlılar ve Şifalılar birlikte bulunmuştur. Direniş, evlerin yıkılmaması adına bir sahiplenme olarak gerçekleşmiştir. Birçok Şifalı açısından, direnişten geriye kalansa 'mülkiyet hakkı'nın savunulması olmuştur. Bu, mülklerini savundukları için değil ama mülksüzleri bir çırpıda dışlayabildikleri için bir sorun teşkil etmektedir. Eylem anında kendilerine yer bulan Mimar Sinanlıların, eylem sonrasındaki söylemde kendilerine bir yer edinmeleri zor olacaktır. Durumu tersine çevirip, "Mimar Sinan'da yıkım olsaydı Şifalılar ne yapardı?" diye sormak, bu iki mahallenin ve giderek iki ayrı informel/ 'yasadışı' konutlaşma biçiminin arasındaki ilişkiyi açığa çıkaracak turnusol kağıdı

işlevi görebilir. Bir yandan Şifalıların Mimar Sinanlıların yıkımına da karşı koyma olasılığı az görünmektedir. Birçok Şifalı laflarının arasında kendilerinin “hak” sahibi olduklarını vurgularken, hazine arazisinde oturanların böyle bir “hak” sahibi olmadıklarını söylemiştir. Diğer yandansa Şifalıların da Mimar Sinan’la beraber hareket edebilmesi mümkün görünmektedir; çünkü bu iki mahalle aynı yerelliğin parçasıdır ve “yüz yüze bakmak”tadırlar. Muhtemelen, iki olasılık bir arada bulunacaktır. Buradaki çelişki Mimar Sinanlı görüşmecilerin istisnasız Şifalıların haklı olduklarını söylemesine karşılık, Şifalıların tersi bir durumda böyle bir konsensusa sahip olamayacağının şimdiden anlaşılmasıdır.

Mahallelilerin “kentsel dönüşüm”den çeşitli kurumları sorumlu tuttuğu ve bunun neticesinde yıkımın olduğu gün belediyeye bağlı İSMEK’in yanı sıra TOKİ-KİPTAŞ konutlarına saldırdıklarından bahsedilmişti. Ayrıca hem görüşmelerden hem de gazete haberlerinden, eylemlerin yıkım anıyla sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır. Görüşmecilerden bir kısmı, yıkımlardan sonra belediyeye gidilip geldiğini, pek çok eylemin yapıldığını belirtmiştir. Görüşmeciler, Şifa’ya gelen ilçe Belediye Başkanı Mehmet Demirci’nin İSMEK binasında uzun bir süre mahsur kaldığını belirtmişlerdir. *Çağdaş Tuzla Gazetesi*’nin aktardığına göre de, başkan Demirci, bayram namazı için gittiği camide, yıkımları protesto eden kalabalık yüzünden mahsur kalmış, kalabalık dağıldıktan sonra camiden çıkabilmiştir.⁷² Bu eylemlerin hiç değilse daha çok evin yıkılmış olmasını engellediği yönünde mutabık olan mahalleliler, yıkımların devam edip etmeyeceği konusunda farklı düşünmektedirler. Bu eylemlerin her biri faillerinin bazı kurumları karşılarına aldıklarını ve bunların tavırlarını değiştirmeye yöneldiklerini göstermektedir. Neticede bazen kurumların aldıkları tavrın değiştiği de görülebilmektedir. Mesela Mayıs 2008’de Tuzla Belediyesi birçok Şifalı’nın temel sorun olarak belirttiği ‘imar sorunu’nu, mevcut imar iznini değiştirerek çözdüğünü deklare etmiştir. Bunun gerçek bir çözüm olup olmadığı konusu tartışmalı olsa da bu değişikliğin altında yatan sebebin mahallelilerin yaptığı sürekli eylemler olduğunu söylemek gerekmektedir.

⁷² “Demirci’ye tepki büyüyor”, *Çağdaş Tuzla*, 13.12.2007

Mahallelilerin çeşitli kurumlarla olan ilişkisi ilişkilerinin görülebildiği bir sahayı oluşturmaktadır. Bu sebeple bir sonraki bölümde mahallelilerin çeşitli kurumlarla nasıl ilişkilendiği, bu kurumların üzerindeki etkisi ve bu kurumların mahalleliler karşısındaki tutumu ele alınacaktır.

2. MAHALLENİN MÜDAHALE KUDRETİ VE KURUMLARLA İLİŞKİ

2.1 Mimar Sinan ve Şifa Muhtarlıkları

Sema Erder, Ümraniye araştırma projesine başlanırken muhtarların konumunun fazlaca dikkate alınmadığını ancak görüşmeler sürecinde bu kurumun yerel ilişki ağları içindeki özel yerinin dikkat çekmiş olduğunu belirtmektedir.⁷³ Bu araştırmada da muhtarlığın “özel yeri” dikkat çekmiştir. Şifa ve Mimar Sinan mahallelerinin muhtarlarıyla yapılan görüşmeler, bu mahalleler için muhtarlığın önemini ortaya koyacak niteliktedir. İki muhtarlıkta yapılan görüşmede de dikkat çeken ilk nokta, muhtarlıkların önemli ölçüde bilginin derlenip toplandığı merkezler haline gelmesi olmuştur. Emiroğlu Caddesi'nin kıyısında, yıkılan evlerin oldukça yakınında bulunan Mimar Sinan Mahallesi Muhtarlığı'nda, Muhtar Erdoğan'dan mahallelilerin durumu, yıkımın gelişmesi ve mahallelilerin muhtarlıklarla ilişkisi hakkında; Şifa Muhtarı Kır'dan da oldukça hakim olduğu görülen “kentsel dönüşüm projesi” ve Şifa Mahallesi üzerindeki etkisi ve genel olarak bölgedeki “kentsel dönüşüm” hakkında bilgi alınmıştır. Farklı bağlamlarda gerçekleştirilen görüşmelerde iki muhtarın da kendilerini mahallelerindeki insanları bilgilendirmekle yükümlü saydıkları görülmüştür. Böylece muhtarların idari olarak yükümlü olmadıkları bir işlevi üstlendikleri söylenebilir. Görüşmeler esnasında Kır BBP çizgisine yakın görünmüş, Erdoğan ise eski sendikacı olduğunu ifade etmiştir. Farklı çizgilerde bulunsalar dahi, iki muhtarın da devlet kurumlarıyla ilişkileri dışında da ilişkilere sahip olduğunu görülmektedir. Kır'la yapılan görüşme, bu kanalın mahallenin ne olacağına dair bilgi alırken etkin biçimde kullanıldığını göstermektedir.

Muhtarlık konusunda dikkat çeken ilk husus, anlamının mahalleden mahalleye oldukça değişmesidir. Bu değişiklik, Sema Erder'i önceden dikkate almadığı “muhtarların konumu” dikkate almaya, bu araştırmada da (başlangıçta böyle bir niyet olmadığı halde) “muhtarlar”la ilgili başlık açmaya zorlayan bir etkidir. Erder'in

⁷³ S. ERDER, *İstanbul'a Bir Kent Kondu Ümraniye*, 64

araştırmasında olduğu gibi bu araştırmada da araştırmanın başında değil ama sürecin içerisinde muhtarların rolü belirginleşmiştir. Araştırma sürecinde ortaya çıkan değişimin sebebi tam da muhtarlığın anlamının bölgeden bölgeye değişmesidir. Bu anlam değişikliğinin sebebi, muhtarlığın idari olarak yükümlü olmadıkları işlevler üstlenebilmesidir. Peki, muhtarı yapmak zorunda olmadığı bu işlevi üstlenmeye iten etken nedir? Formel olarak yapılaşan orta ve üst sınıfların mahallelerinde sadece bürokratik işlemler için başvuru muhtarlıklar, yerleşimdeki sorunlar arttıkça önem kazanmaktadır. Bunun araştırma yapılan bölgede en göze çarpan sebebi, mahalleye dair bilginin mahalleliler açısından hayati öneme haiz olmasıdır. Bu bilgi, buradaki yerleşimlerin ne olacağı sorununa ilişkindir. Bu durumda bu bilgiye ulaşabilecek her türlü kurum önem kazanmaktadır.

Muhtar Erdoğan, Tuzla Belediyesi'nin imar sorununa çözüm arayışı içinde olduğunu bildiğini belirtirken, kendisini bu bilgiyi edinmeye iten etkenin mahallenin beklentisi olduğunu şöyle ifade etmiştir: “Ben bunu biraz da içinde olduğum için biliyorum. Sonuçta vatandaş geliyor senden öğrenmek istiyor.” Muhtar, kendisini üst makamlardan bilgi almaya iten etkenin mahallelinin beklentisi olduğunu belirtmektedir. Böylece, muhtarlığın anlamını değiştiren aslî etkenin mahallelilerin beklentisi olduğu ortaya çıkmaktadır ki, bu da mahallede yaşayanların sürecin içinde pasif değil aktif bir rol aldığını gösteren bir unsurdur. Bu da muhtarın idari yükümlülüklerinin sınırlarının ötesinde “hizmet vermesinin” sebebini oluşturmaktadır. Burada daha da ilginç olan nokta, Erdoğan'ın Belediye'nin çözüm aradığını aktardığı imar sorununun Şifa Mahallesi'nin sorunu olmasına karşılık kendisinin Mimar Sinan'ın muhtarı olmasıdır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, Mimar Sinan Muhtarlığı yıkımların gerçekleştiği bölgenin hemen kıyısındadır. Belli ki Şifalılar kendi gidişatlarını öğrenmek üzere kendisine gitmişlerdir ki, bu durum da muhtarlığın verdiği hizmetler konusunda organik ilişkilerin, idari hizmet vermenin ötesine geçtiğini göstermektedir.

Muhtar Erdoğan'ın, mahallelilerin ne olacağına dair birşeyler öğrenme talebini karşılayabilmesini sağlayan etkense muhtarların konumu olmaktadır. Muhtarlar, bir

yandan mahallenin içinde bulunduğu için mahalleyle organik bir ilişki kurmakta ve böylece mahallenin sorunlarını yüklenmekte; diğer yandan da seçilmiş olduğu ve “devletin en küçük resmi makamı” olduğu için de mahalle adına diğer idari makamlarla ilişkiye geçebilmektedir. Böylece, yükümlülükleriyle doğrudan bir ilgisi olmadığı halde, tam da bu konumlanışı sebebiyle muhtarlık, mahalleyle idari makamlar arasında bir kanal işlevini üstlenebilmektedir. Muhtarlar, farklı kanallardan aldığı bilgileri bölgede yaşayan vatandaşlarla paylaştıklarını belirtmişlerdir. Kır, “kentsel dönüşüm”le ilgili bilgiyi birçok kanaldan edindiğini bildirmiştir. Büyük Birlik Partisi İlçe Başkanı Muhammed Demirbaş’tan mahallesinin “kentsel dönüşüm” kapsamına alındığını duyan Kır önce inanmadığını, ardından Demirbaş’ın kendisini ikna etmek üzere “kentsel dönüşüm”ün planlayıcılarından bir haritacıyı getirdiğini anlatır. Ardından Kır, o dönem Büyükşehir Belediye Başkanı Danışmanı olan Prof. Dr. İbrahim Baz’a gider ve onunla yaptığı birbuçuk saatlik görüşmede aynı şeyleri anlattığını görür.⁷⁴ Kır, bu bilgileri vatandaşla paylaşmakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Kır, Başbüyük Mahallesi'nde de benzer bir sürecin yaşandığını görmesi üzerine oranın muhtarıyla irtibata geçer; durumlarının aynı olduğunu, oranın da çoğunlukla tapulu evlerden oluşan bir bölge olduğunu öğrenir.⁷⁵ Kır’ın başka bir muhtarla iletişime geçmesi, muhtarların sadece devletin üst kanallarıyla değil, başka mahallelerle ilişkiye geçilen bir kanal da olabildiğini göstermektedir.

Mimar Sinan Muhtarı Erdoğan ise mahallelilerle bilgi paylaşmanın çok daha ötesine geçen bir tavır sergilemiş; ranta dayanan bir “kentsel dönüşüm”e izin vermeyeceğini belirtmiştir. “Kentsel dönüşüm”e karşı ne yapabileceği sorusuna ise şöyle cevap vermiştir:

“Yasal olarak müdahale edemiyoruz ama biz halkı organize edebiliriz. Vatandaşa yerinizi böyle vermeyin diyebiliriz. İnsanlar bize inanır. Çünkü bizi burada muhtar yaptıklarına göre bir inançları vardır... siz birilerini zengin edeceksiniz, ben fakir fukaranın malını kullandırmam kimseye.”⁷⁶

⁷⁴ Kır’ın paylaştığı bilgiler 3.1. bölümde kullanılmıştır.

⁷⁵ Kır’la görüşme, 20.08.2008

⁷⁶ Erdoğan’la görüşme, 16.02.2008

Erdoğan, seçilmiş olmasına dayanarak vatandaşları organize edebileceğini belirtmekte, doğrudan politik bir işlev üstlenmektedir. Böylece sadece yukarıdan aşağıya bilgi taşımakla kalmamakta, aynı zamanda, mahalleyle organik ilişkilerine ve seçilmiş olmasına dayanarak süreç içinde belirleyici bir rol alabileceğini ifade etmektedir. Erdoğan muhtarlığın, mahalleden idari makamlara giden bir kanal olabileceğini şu sözleriyle de ifade eder:

“Seçim öncesinde Tuzla Belediyesi'nde bunla ilgili bazı istişareler yapıldı, dedik ki insanlar inşaat yapıyor bunu engellemek lazım. Belediye [bürokratik işlemler] bir ay alır dedi... seçim çalışmaları var kimse bir şey diyemiyor... seçim bitti 1,5 ay sonra başladılar yıkmaya.”⁷⁷

Erdoğan, muhtarların yukarıdan aşağıya bilgi taşımaktan da öte, aşağıdan yukarıya bir müdahale olanağı yaratabileceğini de göstermektedir. Hem mahalleyi organize edebileceğini söylemesi, hem de istişareler yoluyla Belediye'nin işleyişine müdahil olmaya çalışması da bunu örneklemektedir. Böylece muhtarlığın mahalleyle organik ilişki içinde olan bir idari mevki olmasının, onu idari görevinin çok daha ilerisine taşıdığı görülmektedir.

2.2 TOKİ- KİPTAŞ

TOKİ, “kentsel dönüşüm”ün en önemli faili olarak tarif edilmektedir. Ardından da sırasıyla Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri gelmektedir. Gündoğdu, itirazlara yol açacak “kentsel dönüşüm” sürecinde AKP iktidarının yerel yönetimlerden ziyade TOKİ'yi kullandığını belirtmektedir. 2003'ten itibaren TOKİ'nin yetkileri genişletilmiş; şirket kurma, özel şirketlerle ortaklı kurma, “kentsel dönüşüm” projelerini yürütme yetkisi verilmiş; Arsa Ofisi'nin yetkileri ve arazisi TOKİ'ye devredilmiş; plan yapma ve mevcut planları değiştirebilme yetkileriyle donatılmıştır. “Böylelikle TOKİ sadece arsa geliştirme ve konut inşa sektöründe

⁷⁷ Erdoğan'la görüşme, 16.02.2008

değil aynı zamanda mekansal planlama alanında da önemli yetkilere sahip, piyasa dinamikleriyle uyumlu ve hatta onları koordine eden 'özel' bir kurum haline dönüştürmüştür".⁷⁸

TOKİ'nin "kentsel dönüşüm" sürecinde yerel yönetim makamlarının üstünde konumlanması ilginç görünmektedir. Yerel yönetimler, en azından 5 yılda bir yapılan seçimler bazında kendi seçmenlerince denetlenmekteyken, vatandaşların TOKİ'ye benzer bir müdahale olanağı bulunmamaktadır. Böyle bir olanağın bulunmaması, kurumun konuşmalarda hep yakını olarak anılmasına yol açmıştır. Gerçi Tuzla Belediyesi üzerine konuşurken de çoğu görüşmeci yakınmıştır. Buna karşılık, belediyeye müdahale imkanının olması, mahallelilere bu konuda strateji geliştirme imkanlarını vermekte ve konu mahallelilerin neler yapabileceği tartışmasına dönüşebilmektedir. Halbuki TOKİ mahallenin dinamiklerinden bağımsız olarak çalışmakta, bu sebeple sadece neler yapabileceğine dair tahmin ve duyumlar üzerinden konuşulmaktadır.

Mahallede TOKİ ve KİPTAŞ beraber anılmaktadır. TOKİ denildiğinde genellikle her ikisi birden anlatılmak istenmekte, hatta sıklıkla KİPTAŞ yerine de TOKİ'nin adı geçmektedir. Şifa ve Mimar Sinan mahallelerine yapılanlar esasında KİPTAŞ konutlarıdır. Belediye'nin internet sitesinde "kentsel dönüşüm" projesi çerçevesinde KİPTAŞ'ın Mimar Sinan Mahallesi'nde 2000, Şifa Mahallesi'nde de 1322 adet konut projesi olduğu, 1668 adet konut projesinin de etüd aşamasında olduğu belirtilmektedir.⁷⁹ Mahallelerde KİPTAŞ'ın konutları şimdiye kadar boş alanlara yapılmıştır; ancak yıkımlar TOKİ-KİPTAŞ'la doğrudan bağlantılandırılmaktadır. Her görüşmede TOKİ-KİPTAŞ konutlarına değinilmiştir. Yıkım esnasında KİPTAŞ'ın şantiyelerindeki yanıcı maddelerin ve TOKİ'nin malzeme deposunun ateşe verilmiş olması da bu kurumların mahallelilerin öfkesini doğrudan üzerlerine çektiğini göstermektedir. Bunun sebebi TOKİ- KİPTAŞ'ın

⁷⁸ Gündoğdu, " 'Kentsel Dönüşüm' ve TOKİ: 'Yeniden Dağıtımçı' Kentsel Siyasalardan Birikim Amaçlı 'Otoriter-Devletçi' Kentleşmeye Geçiş", 75

⁷⁹ <http://www.tuzla.bel.tr/bpi.asp?caid=554&cid=1575>

“kentsel dönüşüm”le olan ilişkisidir. Mahallede “kentsel dönüşüm”, mahalledeki evlerin yıkılıp yerine TOKİ-KİPTAŞ konutlarının yapılması olarak anlaşılmakta, tepkiler de buna göre şekillenmektedir.

Peki, vatandaşların evlerinin varlığına bir tehdit olarak görüp öfkelenedikleri TOKİ ve KİPTAŞ konutlarıyla ne hedeflenmektedir? Tuzla Belediyesi şehir planlama departmanından olan görüşmecimiz, bu konutlarla birlikte öncelikli hedefin sağlıklı konut üretimi olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeci, TOKİ'nin önceliğinin dar ve orta gelirli olanları olduğunu, buna karşılık KİPTAŞ'ın da belli parsellerin üzerinde orta ve üst gelirli olanlara hitap eden konutlar ürettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda TOKİ'nin devlet kuruluşu olduğu için öncelikli olarak gecekonduda oturan vatandaşın sağlıklı konuta çıkmasını sağlamayı hedeflediğini, KİPTAŞ'ın da ihtiyacı olan kadar olmayana da yöneldiğini belirtmiştir. Ancak görüşmecimizin vurguladığı farkın mahallelerdeki kişiler açısından bir şey ifade etmediği, iki kurumun adını birbirlerinin yerine koymalarından anlaşılmaktadır.

Görüşmeci, “kentsel dönüşüm”ün İstanbul'da zorunlu olarak Anadolu'dan farklılaştığını belirterek, Anadolu'da “kentsel dönüşüm”ün boş alanlar üzerine gerçekleştirildiğini söylemiş, İstanbul'daysa yapılaşmış çevrelere yöneldiğini belirtmiştir. Görüşmeci, TOKİ'nin kurulduğu yerlerde şu anda da gecekondular olduğunu ifade etmiştir.

“Alan Boşaltmak”

“Kentsel dönüşüm”ün İstanbul'da uygulanmasında ortaya çıkan farklılık, Hülya Özen'in “alan boşaltma” tabiri ettiği bir süreci gerektirmiştir. Özen “kentsel dönüşüm”ün TOKİ, il ve ilçe belediyelerinin imzaladığı bir protokolle yürüdüğünü, yıkımların da buna bağlı olarak “alan boşaltmak” için gerçekleştiğini belirtmiştir:

“Şifa'da senin kentsel dönüşüm kapsamında evin var. O ev yıkılacak, bunun kaçarı yok. Çünkü o protokol imzalanmış. O yıkımlar kesinlikle devam

edecek. Şifa'da, Aydınli'da ve diğer yerlerde. Kentsel dönüşüm alanı içinde olan her yerde bu proje uygulanacak. Mesela o protokolde var. Mesela Şifa niye yıkıldı? Aydınli'da TOKİ konutları yapıldı. Şimdi bunlar etap etap anlaşıyorlar. Aydınli'daki birinci etap. Protokolde mesela şöyle bir madde var. Diyor ki protokol bittikten sonra 6 ay içinde Belediye bir yeri boşaltarak TOKİ'ye teslim etmek zorunda. Eğer bunu yapamazsa oradaki, *gecekondu olması gerekmiyor, tapulu yerleri de*, o alanı boşaltamazsa eğer belediye TOKİ'ye, TOKİ'nin belirleyeceği bedel üzerinden tazminat ve ceza ödeyecek. Dolayısıyla yani bunu, Büyükşehir Belediyesi de var, Tuzla Belediyesi de ve TOKİ, üçü birlikte yapıyorlar, biliyorsunuz kentsel dönüşümü. Yani bu sonuçta mutlaka olacak. Zaten yıkımlar o yüzden başladı. Sonra tabii büyük bir direniş olunca korktular ve durdurdular. Bizim tahminimiz, [yerel] seçimlerden sonra yapmayı planlıyorlar.”⁸⁰

Özen “kentsel dönüşüm” projesinin kaçınılmaz olduğunu düşünmekte, bunun sebebi olarak da imzalanmış olan protokolü göstermektedir. Belediye TOKİ [ve KİPTAŞ] için “alan boşaltamazsa”, yani yıkımı gerçekleştirilemezse, TOKİ'ye tazminat ödeyecektir. Bu zorunluluk, Belediye için yıkılan alanın gecekondu olup olmaması arasındaki farkı tâli hale getirmektedir. Özen'in anlattıkları, TOKİ'nin “kentsel dönüşüm”ün en önemli öznesi olduğunu örneklemektedir. Tuzla'da belediyeleri bu sürece zorlayanın TOKİ ve onunla imzalanan protokol olduğu görülmektedir. Mimar Sinan Muhtar Erdoğan da alan açmak maksadıyla yapılan protokolden bahsetmiş, ancak böyle bir alanın açılabilmesi için tapu sahibiyle de anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Muhtar Erdoğan, TOKİ'nin başını çektiği “kentsel dönüşüm”ü, insanların hayatını iyileştirmek için değil, para kazanmak maksadıyla gerçekleştirildiği yönünde eleştirmiştir:

“Kentsel dönüşüm projesi ayrı bir projedir... kentsel dönüşüm projesini benden çok isteyen yok, en çok ben istiyorum. Ama ciddi manada kentsel dönüşüm programı oluyorsa. Eğer siz kamulaştırıyorsanız, KİPTAŞ'a veya TOKİ'ye para kazansın diye veriyorsanız, bu kentsel dönüşüm programı değildir, orada birilerinin para kazanması devreye giriyor... Bir dairenin maliyeti 28 ile 33 milyardır. Yeni deprem yönetmeliklerine uygun olmak kaydıyla. Ama siz kalkarsanız 70 milyar daireye dersiniz bu olmaz, çok para kazanacaksınız oradan. Siz 35 milyara malettiğiniz daireyi %3 üzerine kar payı koyarsanız 42 milyara satarsanız kentsel dönüşüm projesi olur.”⁸¹

⁸⁰ Özen'le görüşme, 16.02.2008

⁸¹ Erdoğan'la görüşme, 16.02.2008

Muhtar kâr payının çok yüksek olduğunu, bu kadar yüksek kâr oranının “kamu yararı”nı arka plana attığını ifade etmektedir. Erdoğan bu sürecin sonucunun mahalledekilerin yararına olamayacağı düşüncesini dile getirir:

“Şimdi burada var KİPTAŞ'ın yaptığı bloklar var 1700 küsur tane. Burası bir şirketin arsasıydı, bunlar aldılar şirketten yaptılar. Şimdi kim var orada. Kim girmiş mahalleden oraya? Bir git araştır kim var orada? ...sadece yatırım amaçlı alan Bostancı'da, Beşiktaş'ta ya da Kadıköy'de oturan vatandaşlardır, ya da Kocaeli'nde oturan vatandaşlardır yani maddi durumu iyi olan. Bu şartlarda orada bir yere girebilmek için sizin son derece düzgün ve garantili bir işiniz olması lazım. Bir araştırın bakalım son iki senede 2006 ve 2007 yılında TOKİ ve KİPTAŞ'a üye olan, hani diyorlardı ya kira sahibiyle ev sahibi olmak, öyle üye olanlar... 2006 ve 2007'de 28000 kişinin evleri hacizle evlerinden alınmış. İstanbul'da o kadar anca yapıldı zaten. KİPTAŞ'ın burada daireleri var. 70 m² 70 milyar, 90 m² 95 milyar, 110 m² 105 milyar.”⁸²

Erdoğan, toplu konutlara yerleşenlerin ihtiyaç sahipleri olmadığını belirtir. Bostancı, Beşiktaş ve Kadıköy gibi orta sınıf mekanlarından, buralarda yatırım amaçlı konut alındığını söylemektedir. Bu civardaki insanlardan konut edinen olsa bile bir çoğunun hacze uğradığını, çünkü bu konutlara sahip olmak için düzenli gelir sahibi olmak gerektiğini belirtmiştir. Muhtar, sürecin burada halkın yararına işlemediğini, bu yüzden de sürecin kentsel dönüşüm olarak adlandırılmayacağını ifade etmektedir. Bu eleştiri “kentsel dönüşüm”ün piyasa tarafından şekillendiği için kamu yararı doğrultusunda gelişmediğini göstermektedir.

Mahallelilerin Toplu Konutlara Karşı Tutumu

Mahallede TOKİ- KİPTAŞ'a yönelik eleştirinin sadece sürecin işleyişine yönelik olmadığını da eklemek gerekmektedir. Mahalleliler birçok vesileyle toplu konut tarzı bir hayatı istemediklerini de beyan ederek, kendilerinin bu yerleşim birimlerine yerleşmelerine sıcak bakmadıklarını da ifade etmişlerdir. Kimi görüşmeciler de toplu konutların kendi hayat tarzlarına uygun olmadığından yakınmıştır.

⁸² Erdoğan'la görüşme, 16.02.2008

Mahallede toplu konutlara iki açıdan eleştiri yükselir. Bunlardan ilki toplumsal ikincisiyse ekonomiktir. Dairesi yıkılan görüşmeci böyle bir “kentsel dönüşüm”ü istemediğinin sosyal sebebini şöyle ortaya koyar:

“Ben neden yaşayayım 60–70 kişinin içinde. 4 kat yaparım kendi ailem yaşar yani. Düşünebiliyor musun, bir evden 200 kişi çıkacak yani- bir kapıdan? Ben böyle bir şeyi kabul edemem. Adamı öldürseler haberin olmaz değil mi yani? 52 tane daire var bir kapıdan çıkacak. 250 kişi yapıyor, kapıdan çıkacak. Kimse kimseyi tanımayacak. 200 kişiyi ben nasıl tanıyayım yani. Kentsel dönüşümü kabul etmez mahalleli. Bina yapacakmış, kendi arazisi varmış, biz karışmayız. Ama ben asla, bana 5 katlı yer de verse, ben 4 katımı yaparım ben 4 katta yaşarım.”⁸³

Görüşmeciler, insanların birbirini tanımadığı bu konut sistemiyle aralarına mesafe koymuştur. Burada hem komşuluğun/ mahalle ilişkilerinin kuvveti hissedilmekte ve bunun insanların hayatlarının bir parçası haline geldiği anlaşılmakta, hem de toplu konutların tekinsizliğine gönderme yapılmaktadır. Bir görüşmeci daha benzer noktaları vurgulamış, toplu konutlarla gelişecek yaşam biçimine mesafe koymuştur:

“20 yıldan beri o adamla yüz yüze bakıyorum. Neymiş? Kentsel dönüşüm. Kentsel dönüşümde oturan adam, koskoca 120 dairelik evde oturan adam karşısındaki komşusunu tanımıyor. Ama burada öyle değil. Adam 100 m. ilerideki komşusunun can ciğer kardeşi. Sen buradaki komşunun kardeşinin evini yıkılması ister misin? İstemezsin. O yüzden sabah 5’te girdiler zaten mahalleye.”⁸⁴

Bu görüşmeci de mahalledeki dayanışma ilişkilerinin kuvvetine dikkat çekmekte ve yıkım ekiplerinin mahalleye kolayca girememiş olmasını da buna bağlamaktadır. Toplu konutlardaki yaşama tarzı sadece mahalledeki güven, komşuluk ve dayanışma ilişkilerinin yitirilmesini anlamına gelmez; aynı zamanda birbirini tanımayan insanların bir araya getirerek bir güvensizlik ortamı da oluşturur. Mahallelilerin bu iki duruma birden tepki gösterdiği anlaşılmaktadır. Başka bir görüşmeci de bu güvensizliğin beraberinde neler getireceğini şöyle ifade etmektedir:

⁸³ Evi yıkılan görüşmeci, 20.08.2008

⁸⁴ 7. Şifalı görüşmeci, 21.08.2008

“Bir konut sistemi yapıldı, kapısında yazıyor: 'misafirler hariç giremez' Ne oluyor? İster istemez...”⁸⁵ Toplu konutlarda, mahallelerin organik ilişkilerin içinde sahip olduğu güvenlik duygusunun ücretli çalışanlar ve belli yöntemlerle ikame edildiği söylenebilir. Mahallelinin yadırgadığı tam da budur. Ayrıca bir görüşmeci de toplu konutların aile yapısını çözeceği gerekçesiyle itiraz etmiş, bir başka görüşmeci de kendilerinin Doğulu ve çok kardeş olduklarını, 8-9 kardeş o evlere sığamayacaklarını ifade etmiştir.⁸⁶ Bu itirazlar da, toplu konutların mahallelilerin yaşama tarzları gözötilmeden hayata geçtiğini göstermektedir.⁸⁷

İkinci olarak da TOKİ-KİPTAŞ’a mahalle ekonomisini korumak adına karşı çıkılmaktadır. Mahalle-içi ekonomi ortaklaştırıcı bir söylem olarak belirlemektedir. Görüşülen esnaftan bir kişi şöyle diyor:

“Mesela afiş dağıtacağız, içeri giremiyoruz. Duvarları komple çevirmişler, nasıl yani buraya ayrı bir cumhuriyet mi kuruldu? Çok saçma ya. Biz burada esnafız. Bas bas bağıyor Belediye Başkanı: Şifa Mahallesi’ne çok büyük bir katkı. Neresi büyük katkı? İnşaat malzemeleri dışarıdan geldi. TOKİ’nin anlaştığı firmalarla... Dükkanlarımız var iş yapamıyoruz. İçeri girip bir afişimizi veremiyoruz. Nasıl bir sistem bilmiyorum. Yani ben karşıyım.”⁸⁸

Özellikle esnaf, kendi varlığını yüz yüze ve canlı ilişkilere dayandırmaktadır. Bu ilişkilerle beraber var olan mahallenin esnafı, toplu konutların içinde kendine yer açamamaktadır. Ama bu söylem sadece esnafı değil, işçiyi de içermektedir. Evi yıkılan görüşmeci mahallede ev yapılmasının ekonomik bir canlılık getirdiğini belirtir:

“-Bizim Türkiye’mizin %70’i işçi. Şu mahallede bak görüyorsun oturuyor. Geçen sene bir inşaat patlaması oldu, herkes faydalandı bundan. İmar gelse çoğu kişinin yeri var. Yeri var, adam yapamıyor. Kirada oturuyor. Çok zor bir şey biliyor musun yani. En azından burada etrafa bir hareket olur. Bugün inşaat bırakılırsa bir sürü kişi ekmek yiyecek. Bu da para demektir.

⁸⁵ 5. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

⁸⁶ 8. Şifalı görüşmeci, 21.08.2008

⁸⁷ İki mahallede de yapılan tüm görüşmecilerin erkek olduğunu hatırlatmak gerekiyor. Bu yüzden araştırmada kadınların beklentileri içerilmemiştir.

⁸⁸ 9. Şifalı görüşmeci, 21.08.2008

-İşçi bu mahalleden değil mi?

-Tabii hepsi. Zaten dışardan adam getirmeyiz biz. Zaten hepsi burada. ... da burada, demircisi de burada, tuğlacısı da burada. Şimdi bir sürü kişi burada ev yaptı... Şimdi adam tuğla koyamıyor.”⁸⁹

Bir önceki görüşmecinin belirttiği gibi, TOKİ’ye mahalleyle değil dışarıyla anlaşılmaktadır, yerel değildir. Berner yerelliğin, mekan açısından sınırlı olmasına rağmen, coğrafi değil toplumsal bir kategori olduğunu, belli bir yerde yaşayan insanların, karşılıklı bağımlılık ve etkileşimlerini işaret ettiğini söylemektedir.⁹⁰ TOKİ ve KİPTAŞ hem yerel olmamakla hem de yerelliği çözmekle suçlanmaktadır. Toplu konut sisteminde böyle bir yerelliğe yer açılmaz. Dükkânının yanı başında yükselen konutlara, esnaf afiş bırakamamaktadır. Öte yandansa, toplu konutların, evlerinin mevcut olduğu yerde inşa edilmeye başlanması mümkündür.

Mahallede esnafla kurulan ilişkinin sadece esnafı değil, tüm mahalleyi de etkilediğini belirtmek gerekir. Ayfer Bartu ve Biray Kolluoğlu gerçekleştirdikleri “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yer Değiştiren Yoksulluk” adlı panelde Ayazma Mahallesi’ndeki insanların toplu konutlara yerleşmeleriyle beraber, mahalledeki dükkanlardan veresiye alma imkanlarının da ellerinden alındığını belirtmiştir.⁹¹ Kredi kartı borçlarının giderek büyüyen oranlara ulaşması da, bu gelişmelerle ilişkili olarak düşünülebilir.

2.3 Tuzla Belediyesi

Saha araştırmasının gerçekleştirildiği dönemde Şifa Mahallesi’nin en görünür yerlerinde Tuzla Belediyesi’nin astığı “imar sorununu çözdük” yazılı büyük bir pankart göze çarpmıştır. Başkan Demirci’nin resminin yer aldığı pankartta şöyle

⁸⁹ Evi yıkılan görüşmeci, 20.08.2008

⁹⁰ E. BERNER, “Metropol İkilemi: Küresel Toplum Yerellikler ve Manila’da Kent Arazisi için Yürütülen Mücadele”, Çev.: L. Şimşek- N. Uygun, 144

⁹¹ A. BARTU ve B. KOLLUĞLU, “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yer Değiştiren Yoksulluk”, 11.02.2009

denmektedir:

“25 yıldır sonuç alınmayan imar sorununu Belediye Başkanı Sayın Mehmet Demirci çözdü. 16 Mayıs 2008 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi’nde Tuzla Belediyesi tarafından hazırlanan imar planı teklifi kabul edilerek, Şifa, Mimar Sinan, Aydınli ve İçmeler mahallelerinin inşaat alanı ve kat yüksekliği arttırılarak yapı nizamında mevcuda uygun düzenlemeler yapıldı.”

Bu pankart, bizim de kulak verdiğimiz Şifa Mahallesi’nin sesini belediyenin duyduğunu göstermekte, mahallede yapılan her görüşmede en temel sorun olarak belirlenen ‘imar sorunu’nun çözüldüğünü söylemektedir. İlçe belediyesinin mahallelilerin sesini duyması, ilk başta mahallelilerin seslerini ilçe belediyesine ulaştırabildiğini ve sonra da belediyenin bu sese kulak verdiğini gösterir. İlçe belediyesinin mahallelilerin sesini duyması, il belediyesinden farkını, bu sese kulak vermesi de TOKİ’yle arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Muhtarların yanı sıra bir mahalleli de ilçe belediyesine gidip geldiğini belirtmiştir. Evi yıkılan görüşmeci şunları söylemiştir:

“Ben başkana bizzat dedim. Başkanım, sen tekrar kazanmak istiyorsan, bu imarı çıkarmazsan kazanamazsın. Şimdi örneğin ben Ak Partiyim, çalışma yapacağım. Sana dedim ki arkadaşım gel, bu adam iyi, verelim. Adam demeyecek mi sana 17 senedir bir imarı halledememiş nasıl iyi. Ne diyeceksin dedim...”⁹²

Bu sözler, mahallelinin ilçe belediyesine sesini duyuracak bir mekanizmaya sahip olduğunu göstermektedir. Mahallelinin aynı siyasi partinin çatısı altında olduğu Başkan'a ulaştığı görülmektedir. Ak Parti’nin ilçe teşkilatının bir tür kanal işlevini gördüğü anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu sözlerin içinde mahallelinin belediyenin kararına nasıl müdahil olduğu da görülebilmektedir. Mahallelinin belediyeye oy çıkmayacağını söyleyerek, başkanı mahallelinin istekleri doğrultusunda yönlendirmeye çabaladığı görülmektedir.

Görüşmecinin bu sözlerini, mahalledeki eylemlerin çözüme katkısından

⁹² Evi yıkılan görüşmeci, 20.08.2008

bahsederken sarf ettiğini de eklemek gerekmektedir. Eylemlere katıldığını belirten görüşmeci, bununla beraber belediyeyle müzakere kanalını hep açık tutmuştur; hatta bu noktada, işi başkana “ağza alınmayacak sözler” söyleme noktasına kadar getiren mahallelileri eleştirmiştir. Bu ilişki içinde görüşmeci, eylemleri belediyeyle müzakerenin bir parçası olarak görmektedir. Bu noktada eylemler başarılı görünmektedir; belediye yıkımların temelinde yatan 'imar sorunu'nu çözdüğünü ilan etmiştir. Eylemler mahallenin ortak tavır alabildiğini göstermiş, görüşmecinin imar sorunu çözülmezse oy çıkmayacağı yolundaki uyarısının altını doldurmuştur. İlçe belediyesine ulaşma kanallarının olmasının yanı sıra bir mahallenin ilçe bazında öneminin artması da mahallelilerin sesini duyulur kılan etkenlerdir. Ayrıca, 'imar sorunu'nun sadece Şifa Mahallesi'nde yaşanmadığını, diğer mahallelerde benzeri sorunların olduğunu, tek mahallenin sesi bir kere yükseldiğinde diğerlerinin de sesi olabileceğini de hatırlatmak gerekir. Mahallenin sorunu bir rahatsızlığı ortaya çıkarmış, görünür kılmış ve kendine bir cevap çağırmıştır.

Başkanın mahalleye asılan pankartta değişen imar değişikliği, “inşaat alanı ve kat yüksekliğinin” artırılmasını kapsamaktadır. Bu ilk bölümde değinildiği üzere Şifa Mahallesi'nin en temel problemidir. Biraz önce kulak verdiğimiz görüşmeci, imar izninin değiştirilmesine gelen süreci şöyle değerlendirmektedir:

“-Belediye'ye gittik geldik bağırдық, eylem yaptık, çıktık. Burada bir sürü arkadaşlar olay çıkardı. Çok ağır kelimeler kullandılar başkana filan.

-Bu olayların faydasının olduğunu düşünüyor musunuz?

-Oldu, şöyle oldu. Bizim için olmadı, mahalle için oldu. İmar izni geldi. Bu eylemin sonucu oldu, yoksa imar kalırdı. Çünkü ben belediyeye sık sık gittiğim için biliyorum. Başkan, tapu işlerine belediyeden eleman bile göndermiş, bir an önce bitsin diye. Bizim bu yıkımlarda mahalle kazandı yani, biz kaybetsek de mahalle kazandı. Eylemlerimizle, sürekli gitmemizle. ... O da bu eylemden dolayı bu imarı baya hızlandırdı. Çünkü bu imar işi, biz biliyoruz, o kadar kolay bir iş değil. Ölç, biç, kimisi itiraz ediyor. İmar işi şöyle, benim faydama senin zararına olur, sen itiraz edersin. Eylemlerin faydası büyük oldu, biran önce iş bitti. Büyük ihtimalle ben 10. ayda [2008] biteceğini sanıyorum,

tapuların verileceğini düşünüyorum.”⁹³

Görüşmeci, yeni çıkan imar izninden memnun kaldığını belirtmektedir. İnşaat alanının %25’ten %40’a çıkartıldığını, 200 m² için de %50 yapılabildiğini söyler, sürecin bu kadar hızlı gelişmesini, mahallelinin yaptığı eylemlere bağlamıştır. Eylemlerin karşılığı olmuş, belediye bu sorunu çözdüğünü duyurmuştur. Belediyenin bu sorunu gerçekten çözüp çözmediği konusunda farklı görüşler vardır gerçi, birçok mahalleli belediyenin çözümünün göstermelik olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık, her görüşmeci, belediyeyi çözüm üretmek için çabalama noktasına getiren etkenin mahalledeki eylemler olduğu konusunda mutabıktır. Görüşmecinin de belirttiği gibi eylemlerin yıkım gününden ibaret olmadığını belirtmek gerekmektedir. Az önce görüşmecinin aktardığı üzere belediyenin önüne gidilip gelinerek yapılan eylemlerin yanı sıra, birkaç görüşmeci Başkan Demirci’nin mahalledeki İSMEK binasında uzun süre mahsur kaldığını belirtmiştir. *Çağdaş Tuzla Gazetesi* de, başkan Demirci’nin bayram namazı için gittiği camide yıkımları protesto eden kalabalık yüzünden mahsur kaldığını ve ancak kalabalık dağıldıktan sonra camiden çıkabildiğini aktarmaktadır.⁹⁴ Mahallenin tepkisinin yıkım günüyle sınırlı kalmadığı, aksine talepkâr ve ısrarcı bir biçime büründüğü açıkça görülmektedir. Öyle ki, belediye başkanı, tüm konuşmalarda tamamen yıkımlar ekseninde değerlendirilmiştir. İlginç bir nokta, belediye başkanının yıkım dışında hiçbir konuda kötülenmemiş olmasına karşılık, bir tek yıkımlar ve 'imar sorunu'nun bütün diğer özellikleri gölgede bırakmış olmasıdır. Bir görüşmeci mahallelerin belediye başkanın yaklaşımını şöyle anlatmaktadır:

“Mehmet Demirci’nin hizmeti güzel bak. Elinden gelen bütün çabayı gösterdi. Bak ona bir diyeceğimiz yok. Ama en son bu yıkım olaylarından soğuduk. Ben bu adamdan şaşmam diyen adam, şimdi sorarsan aman der. İşte yıkım yüzünden.”⁹⁵

Hatta konu hakkında konuşanlar, belediye başkanının, mahalleye birçok açıdan

⁹³ Evi yıkılan görüşmeci, 20.08.2008

⁹⁴ “Demirci’ye tepki büyüyor”, *Çağdaş Tuzla*, 13.12.2007

⁹⁵ 4. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

katkısı olduğunu da belirtmişlerdir. Benzer konuşmalara birçok kişiyle konuşurken rastlanılmış olması, konunun dolaşımda olduğunu ve mahallenin bu konuda büyük ölçüde ortaklaşmış olduğunu göstermektedir. Böylece mahallenin ortak tavır alma kapasitesinin ve ilçe belediyesine ulaşabilmesinin sesini duyurmasına ve bu sesin ciddiye alınmasına yol açtığı görülmektedir.

Mahallelilerin sesinin ciddiye alındığı 'imar sorunu'na çözüm bulunduğu duyurulan pankartlarla teyit edilmiş olsa da, birçok mahalleli pankartta duyurulanın gerçekten çözüm olmadığını görüşünü savunmaktadır. Bir görüşmeci inşaat alanının %25'ten %40'a çıkarılmasıyla bir şeyin değişmeyeceğini, bölgede büyük bir rant döndüğü için, tapuların verileceğine inanmadığını söylemektedir. Kimi görüşmecilerse, evlerinin depreme dayanıksız olduğunu söyleyerek evlerini yıkacaklarına inanmaktadırlar. Evlerin yıkılmasının asıl sebebininse başka olduğu düşünülür:

“Burada kentsel dönüşüm olacak. İşte imarı askıya alıyorlar. Çıktı diyorlar ama ben inanmıyorum. Niye? Burası kentsel dönüşüm olacaksa siz imarı nasıl çıkarıyorsunuz? Bunun hepsini yıkacaksın zaten, büyük ihtimalle hepsi yıkılacak. Seçim olacak ya şimdi. Sallayım oraya gitsin... İşte sorun bu. Bence vahşettir başka bir şey değil.”⁹⁶

Şifa Mahallesi muhtarı Hasan Kır da, yıkımların 'imar sorunu'nun ötesinde, “kentsel dönüşüm”den kaynaklandığı fikrini paylaşmakta ve -yakın zamanda tapuların dağıtılacağını ümit eden görüşmecinin aksine- Belediye Başkanının vatandaşı oyaladığını savunmaktadır. Kır, daha önce de takvim verildiğini ama bunların hiçbirinden bir sonuç çıkmadığını belirtmektedir. 21 Kasım'da tapu dağıtımının vaat edildiğini, bunun ardından da yılbaşına ve Mart ayına takvimler verildiğini, şimdiyse takvimin Ağustos'a sarkıtıldığını söylemektedir. Muhtar bunların hiçbirinden sonuç alınamadığını ifade etmektedir. Tapuların dağıtılacağını ümit eden görüşmeci, sorunu 'imar sorunu' olarak tarif etmiş ve bunun da çözüldüğünü ifade etmiş, bu işin “kentsel dönüşüm”le bir ilgisi olmadığını

⁹⁶ 4. Şifalı görüşmeci, 20.08.2008

söylemiştir.

“Kentsel dönüşüm” konusunda Belediye Başkanı'nın tavrı nedir? Şifa Muhtar ve birçok kişi Başkan Demirci'nin “kentsel dönüşüm gerçekleşmeyecek” dediğini aktarmıştır. Buna karşılık bir gazete haberinde Tuzla'da yapılacak proje Başkan Demirci'nin ağzından ayrıntılarıyla nakledilmektedir.⁹⁷ Ayrıca Belediyenin sitesinde de “kentsel dönüşüm” projelerinden bahsedilmektedir. Ancak başkanın reddettiği, mahallelilerin anlamıyla “kentsel dönüşüm” olacağını, yani evlerin yıkılıp yerine TOKİ- KİPTAŞ konutları yapılacağıdır. Bu anlamıyla başkanın tutarlı olduğu söylenebilir. Fakat mahallelilerin başkanı yıkım olmayacağını söylediği halde yıkımları gerçekleştirmekle suçladığı hatırlandığında, bu tavrın da tutarlı ve güvenilir görünemeyebileceği anlaşılmaktadır. Şifa Muhtar Kır, başkanın tapu sözü vermesine rağmen tapuları vermemesini de benzer bir tutarsızlık olarak görmekte; onu “siyaset yapmak”la suçlamaktadır. Kır'ın, Başkan'ın tavrını idare etme/oyalama olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Başkanın vatandaşları tapu vaadiyle oyaladığı ve asıl niyetinin “kentsel dönüşüm”ü hayata geçirmek olduğu iddiası doğruysa eğer, bu sürecin içerisinde belediyenin kendisinin de oyalanmış olduğunu hesaba katmak gerekir. Başkan'ın “kentsel dönüşüm”ü açıktan savunmaması ve uygulamanın hayata geçememesi mahallelilerin ilçe belediyesi üzerindeki etkisini göstermektedir.

Tuzla Belediyesi, “kentsel dönüşüm” sürecinin mahallenin müdahale edebildiği öznesi olarak belirlemektedir. Buna karşılık daha önce de belirtildiği üzere üç aktör içinde hiyerarşik olarak en alt sırasında yer almaktadır. İlçe Belediyesi seçimle gelmekte, bu yüzden TOKİ'den farklı olarak vatandaşlara bağlanmakta, onların tercihlerini tamamen göz ardı edememektedir. Bu etken Belediye'nin söylemlerine birebir yansımaktadır. Görüşmelerde fark edilen ne olacağına dair belirsizlik hissi de bu ikircikli tavırdan kaynaklanmaktadır.

⁹⁷ “Tuzla Belediye Başkanı Demirci: 'İlçede TOKİ ve Kiptaş ile 10 Bin Konutluk Kentsel Dönüşüm Projemiz Var. Bu Projeler ile Hem Çarpık Yapılaşmanın Önüne Gececeğiz, Hem de Olası Depremi Hasarlarını Önlemiş Olacağız', <http://www.haberler.com/tuzla-belediye-baskani-demirci-ilcede-toki-haberi/>

İlginç olan bir nokta, görüşmeler boyunca “kentsel dönüşüm” sürecinde ilçe belediyesinin hiyerarşik olarak üzerinde bulunan Büyükşehir Belediyesi hakkında neredeyse hiç konuşulmamış ve ona karşı bir tavır alınmamış olmasıdır. Bu manzaranın ilk akla gelebilecek sebebi mahallelilerin Büyükşehir Belediyesi'nin rolü konusundaki bilgisizliği olsa da, bu seçenek akla pek yatkın görünmez. Çünkü bu konu hakkında en bilgi sahibi olan kişiler bile Büyükşehir'den fazlaca bahsetmemiştir. TOKİ'yle yapılan protokolde Büyükşehir Belediye'sinin de olduğunu belirten görüşmecilerin bile il belediyesinden ziyade Tuzla Belediyesi'ne tavır aldıkları görülmüştür. Adını anmamanın ilk sebebi böylece ortaya çıkmaktadır; Tuzla Belediyesi tavır alınacak ilk merci olarak belirlemektedir. Mahalleliler süreç boyunca il belediyesiyle ilişkiye geçmemiş, hem daha kolay ulaşılabileceği, hem de daha kolay fethedilebileceği düşünülen hedefe yönelmiştir. Söz konusu olanın planlı olmayan ve doğallığında gelişen bir eylem stratejisi olduğu söylenebilir. Ayrıca ilçe belediyesi daha küçük ölçekli bir mekanı yönettiği için mahalleye daha yakın olması da ondan mahallelileri anlama beklentisini doğurmaktadır. Bu beklenti hem soyut olarak 'biz'e daha yakın olmasından, hem de somut olarak daha ulaşılabilir olmasından kaynaklanmaktadır ki, bu iki sebep birbirinden ayrıştırılamaz.

İl Belediyesi de ilçe belediyesine benzer bir şekilde işlemekte; aynı zamanda seçilmesi dolayısıyla benzer bir kamu denetimine tabi bulunmaktadır. Nitekim daha önce de bir mahallelinin imar sorununa çözüm bulunmazsa belediyeye oy çıkmayacağı sözü aktarılmıştır. Bu demokratik uyarıda göze çarpan ilk husus, seçimlerle beraber kamusal bir denetimin sağlanması ve bunun sağladığı demokratik yarardır. Bu sonuca, neden il belediyesine benzer bir baskı yapılamadığını sorgulamadan varmak, seçimlerin varlığının demokratik sürecin işlemesi için yeterli olduğu sonucuna ulaştırabilir. Böyle bir çözümleme demokrasiyi bir toplumsal hareketliliğin içinde kavramak yerine bir durum, bir statü olarak vazetmektedir. Oysa mahallenin ilçe belediyesine müdahale etme kabiliyeti, 1.3. bölümde ortaya koyulduğu gibi, eylemselliğe yaslanan alternatif kamu alanında belirlemiştir.

2.4 Ulusal ve Yerel Basın⁹⁸

Mahalleliler basınla nasıl bir ilişki içindedirler? Başlıkta ulusal ve yerel basın olarak ayrılmasına karşılık, mahalledeki görüşmecilerin, yerel gazete sahibi Hülya Özen hariç hepsi, basından ulusal bağlamında bahsetmişlerdir. Bu doğal görünmektedir; çünkü yerel basının aksine, ulusal basın kendi ulaşabileceklerinden çok daha fazla insana ulaşmakta ve bunun da ötesinde konuyu Türkiye kamuoyuna sokmaktadır. Erder medyanın, 'yerel' bakımdan iki işlevi olduğunu belirtir: ilki imaj oluşturma ve ikincisi yerel üstü kurumları devreye sokma gücü. Hatta Erder, bürokratik mekanizmaları devreye sokmak amacıyla mahallelilerin bölgeye gazetecilerin ve televizyoncuların çağrıldığını gözlemlemiştir. Ancak Erder, ulusal basın için açık çatışma “gecekonducular”a yönelik bir ilgi olmadığı, konunun yerel basına terk edildiğini belirtmektedir.⁹⁹ Bu nokta sadece yerel basınla ulusal basın arasındaki farkı anlatmamakta, “gecekonducular”ın basınla ilişkilene biçimini göstermektedir.

Şifa Mahallesi de açık çatışma vesilesiyle, yıkımın ertesi gününde ulusal basında kendine epeyce geniş bir yer bulmuştur. Mahalleliler ulusal basınla yıkım ve bununla beraber oluşan Şifa imajı üzerinden ilişkilenebilirler. Çeşitli gazeteler habere şu başlıkların altında yer vermişlerdir: “Yıkım değil meydan savaşı”¹⁰⁰,

⁹⁸ Ulusal basın olarak ana akım basın ele alınmıştır. *Birgün*, *bianet* gibi yerel olmayan alternatif basın değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

⁹⁹ Sema ERDER, **Kentsel Gerilim**, 87

¹⁰⁰ 13.09.2007 tarihli *Akşam* gazetesi

“Tuzla`da yıkım WAR”¹⁰¹, “SAVAŞ GİBİ”¹⁰², “Yıkım, savaşa dönüştü: 50 gözaltı”¹⁰³. Olayların veriliş tarzında savaş vurgusunun öne çıktığı görülmektedir. Basın açısından yıkımın çatışma olmaksızın ilgi çekici olmadığı manşetlerden de anlaşılmaktadır. Başlıklarda anlatılmak istenen, mahalleliler tarafından savaşa dönüştürülen bir yıkımdır. Yıkımı savaş haline getiren unsur direniştir. Basının bakış açısının mahallelilerin bakış açısını tamamen dışarıda bıraktığı belirtilmelidir; mahalle açısından sorun zaten yıkımdır ve direnişin sebebi de zaten budur. Haberlerde yıkıma uğrayanların sesine yer verilmemiştir. Bu dört başlığın altındaki gazete haberlerinde mahallelilere söz verilmemiş, sadece *Milliyet* gazetesi mahalleyi ziyaret eden CHP milletvekili Bayram Meral'in "Burada binalar yapmışlar. Seçim zamanında 'hayırlı olsun' denilmiş. Şimdi yıkmaya geliyorlar" ifadesine yer ayırmıştır. Şu ilginç noktaya da değinilebilir: mahalleliler direnmezse (“savaş çıkarmazsa”) haber bültenlerinde kendine yer bulamamakta, direnirse de suçlanmaktadır. Masum olmasıyla görünmemekte ya da savaş çıkarmakla suçlanarak görünmektedir. Bu iki mahalleli temsilini de mahallelilerin kabul etmediği açıktır. Mahalleliler kendi temsil edilme tarzlarıyla barışık olmadıklarını, basının kendilerini çok kötü gösterdiğini vurgulayarak ifade etmişlerdir. birçok kişi basında “neredeyse terörist gibi” gösterildiklerini belirterek kendilerine böyle hitap etmenin insafsızlık olacağını söylemişlerdir. Mahallelilerin vurguladıkları nokta evlerini savunduklarıdır. Bu bakış açısından, bir savaş varsa da bunu çıkartan mahalleliler değildir.

Mahalledeki yıkım haberine *Kanal D Ana haber Bülteni* de ciddi yer ayırmıştır. Bu haber, televizyonun yazılı basından farkı dolayısıyla ayrıca işlenmeyi hak etmektedir. Yazılı ve görsel basın arasındaki fark televizyonun haberle eşzamanlı olarak görüntü vermesidir. Böylece hem haber kamera aracılığıyla “nesnelleştirilmekte”, hem de imaj yaratma gücü artmaktadır. “Nesnelleştirme” haberin görsel ispatı olarak işler; anlatılan haber aynı zamanda gösterilmektedir. Ancak kameranın varlığının haberin “nesnelliğinin” güvencesi olmadığı

¹⁰¹ 13.09.2007 tarihli *Yeni Şafak* gazetesi

¹⁰² 13.09.2007 tarihli *Milliyet* gazetesi

¹⁰³ 13.09.2007 tarihli *Zaman* gazetesi

belirtilmelidir. Çünkü hem kameranın kendisi konumlanmıştır, hem de çekimler belli bir montajın ardından haber haline gelmektedir.¹⁰⁴ İmajsa geriye kalan görüntüdür; gecekondur denilince birçok kişinin aklına çatıda çocuklarını öldürmeye niyet eden insanların gelmesi buna bir örnek teşkil eder.

Birçok gazetenin vurgularına benzer şekilde Kanal D'nin haberi de “Yıkım Değil Savaş” spotuyla beraber açılır. Çatışma anıyla beraber verilen yıkım anına dair bilgilerden birkaçı şunlardır: “Polis de kendini savunmak ve göstericileri dağıtmak için gaz bombası kullandı.”, “Polis yıkım bahanesiyle mahalleyi savaş alanına çeviren göstericilere ateş açtı, ama gerçek değil plastik mermi kullandı. Buna rağmen dört gösterici yaralandı”. Bu ifadeler göstericileri saldırgan pozisyonunda, polisleriye kendilerini savunan pozisyonunda resmetmektedir. “Yıkım bahanesiyle mahalleyi savaş alanına çeviren göstericiler” tanımı, olayların yıkımla olan bağıı kopartmakta, “polis... göstericilere ateş açtı, ama gerçek değil plastik mermi kullandı” ifadesi polisin yapabileceği her şeyi yapmadığını hatırlatmaktadır. Bu ifadeler mahallelinin yıkım ve çatışmalara dair görüşlerinin bültenin içinde kendine yer edinemediğini göstermekte, “yıkım değil savaş” olmasını sorunsallaştırarak olayları güvenlik diline havale etmektedir.

İlerleyen dakikalarda ekranın altında şu spot yer alır: “Gecekondur Değil Apartman”. Burada haberi yapanla habere konu olan arasında bir anlaşmazlık mevcuttur. Anlaşmazlığın görüş farkından ibaret olmadığı, sınıfsal bir farktan kaynaklandığı görülmektedir; evi yıkılanla yıkılmayan bir türlü anlaşmamaktadır. Haber esnasında bir apartman binası gösterilir ve buranın ‘gecekondur değil apartman’ olduğu söylenir. Mikrofon uzatılan mahalleli de haberi yapanlar da buranın ‘gecekondur değil apartman’ olduğunu söylemektedir ama bu söz bambaşka anlamlar kazanır. Mahalleli bir önceki bölümde (1.2) anlatılan “gecekondur” kaçak

¹⁰⁴ Fox TV’de 1 Mayıs 2009’la ilgili verilen bir haber, bu montaj tekniğinin nelere kadar olduğuna dair ilgi çekici bir örnek teşkil eder. Haberde camiye gelen biber gazının ardından cemaatin eylemcilere saldırdığı anlatılmaktadır. O sırada görüntülerde bir gösterici kendine gelen gaz bombasını geri atar, hemen ardından camiye gelen gaz bombası görünür. Böyle bir bilgi verilmemesine rağmen, oluşan görüntü eylemcinin camiye gaz bombası attığıdır. Birçok haber bülteni ve gazetede ise polisin attığı gaz bombasının camiye geldiği belirtilmiştir.

yapı farkına yani buraların hazine arazisi değil tapulu özel mülk olduğundan bahseder. O böylece, aslında evinin yıkılmayacak durumda olduğunu ispat etmenin peşindedir. Buna karşın haberde şöyle denmektedir:

“Ekipler tam 7 gecekonduyu yerle bir etti. Gecekondu dediğimize bakmayın, çünkü binaların tümü çok katlıydı. Gecekondu deniyor ama aslında adı gecekondu. Görünen hiç de öyle değil. Bu sabah burada üç katlı bina vardı, ancak şimdi harabeyi andırıyor... ve buradaki vatandaşlar evlerinin tapulu olduğunu söylüyor.”

Haberci 'gecekondu değil apartman' derken, gecekondu olması gereken yerde apartman olduğunu kastetmektedir. Bu yorum “haksız kazanç sahibi olarak gecekondu” imgesiyle ilişkilidir. Tahire Erman, 1980’den sonra gecekonducuların hazine arazisini yağmalayan talancılar olarak görülmeye başlandığını söyler.¹⁰⁵ Bu durumda ne kadar çok kat varsa, o kadar çok talan var demektir. Haber bülteni, talan oranının çok büyümesine dikkat çekmektedir.

Diğer dikkat çeken nokta, “gecekondu deniyor ama aslında adı gecekondu” denmesidir. Gazete haberlerinde muhabir hariç kimse bölgeye “gecekondu” dememiştir. Mahallede de en çok vurgulanan nokta bu evlerin arsa tapulu olduğu, “gecekondu” olmadığıdır. Kısacası yıkılan evler, Şifalıların “gecekondu” olmama vurgusuna karşılık haber bülteninde “gecekondu” olarak anılmaktadır. Esasında, bir önceki bölümde mahallelilerin çok önemseydiği “gecekondu” ve “kaçak yapı” ayrımının tali olduğu, iki tür yapılaşmanın da İstanbul’daki izinli işgal süreci sonucunda oluştuğu ve ikisinin de yıkım tehdidi altında bulunduğu için ortak bir değerlendirilmeye tâbi tutulabileceği yönünde değerlendirmeler yapılmıştı. Ancak haber bülteninde “gecekondu” olmadığını söyleyen ev sahiplerine rağmen evlerin “gecekondu” olduğunun söylenmesi, bu tarz bir değerlendirmenin veya herhangi bir malumatın sonucu değildir ki zaten haber malumattan ziyade görüntülere dayanmaktadır. Öyleyse insanların ısrarla tersi yönde vurgu yapmasına rağmen evler neden “gecekondu” olarak anılmaktadır? Bu sorunun cevabı, evlerin yıkılmış

¹⁰⁵ Bkz. (22) ERMAN

olmasında gizlidir.

Gecekondular ancak yıkım anlarıyla kamuda görünebilmektedir. Gecekondularla ilgili hikayelerin/araştırmaların tam da bu sürgün-yıkım-yerinden edilme anlarını -ne öncesi ne de sonrasını- anlatması tesadüf değildir.¹⁰⁶ Bu durum, çatışmalarla gündeme gelen evleri gecekondu olarak imajlaştırmaktadır. İmaj tüm gerçekliği kat ettiğinde “gecekondu olduğu için” yıkılan evler, yerini yıkıldığında gecekondu olduğunu anladığımız evlere bırakmaktadır. Şifa’da yıkım esnasında gerçekleşen olaylar, yıkılan evleri gecekondu olarak imajlaştırmıştır. Yıkımlarıyla bu evler, hem gecekondu pozisyonuna itilmiş hem de birer gecekondu imajına dönüşmüşlerdir. Gecekondu, şehrin bütününe genellikle dışlandığı imajlarıyla entegre olur. Gecekonduların en çok yıkımlarıyla gündeme gelmesi, bu çelişik görünen halin ifadesidir. Bu imajların üretimi de, dolaşımını sağlayan ulusal basın tarafından gerçekleştirilmektedir. Mahallelilerin “bizi gecekondu gibi gösteriyorlar” tepkileri, bu imajı kabul etmediklerini gösterdiği kadar, kendi imajlarını belirleyebilme gücünden ne kadar yoksun olduklarını da göstermektedir.

Gündelik hayatta temasa geçmeyen toplumsal kesimler, birbirleriyle ancak medya üzerinden ilişki kurabilmektedir. Böylece toplumsal etkileşim, farklı toplumsal kesimlerin imajları aracılığıyla işlemektedir. Ancak bu imajlar, birleştirici olmaktan ziyade ayırıcı bir rol üstlenir. Böylece aynı duruma; yıkıma maruz kalan gecekondu, ruhsatsız yapılar, vs. beraber söz söyleyemez. Ruhsatsız yapı sahipleri toplumdan imajıyla ayrılan “gecekondulu”dan ayrılmaya çalışmaktadır. Mahallelilerin yıkılan evlerin “gecekondu değil arsa tapulu kaçak yapı” olduğu ısrarının altında yatan diğer bir gerçek de budur.

Ulusal basının imaj oluşturabilme imkanı, mahallelilerin gündeminde ön sıralara geçmesine sebep olmuştur. Buna karşılık, Kanal D Haber Bülteni örneğinde görüldüğü üzere, haberlerde mahalle imajı, malumata değil, yine imajın kendisine

¹⁰⁶ Mike Davis’in *Gecekondular Gezegeni* kitabının baştan sona bu tarz örneklerle doludur. Bu araştırma dahil birçok araştırma da yine bu anlara odaklanmaktadır.

dayandırılmıştır. Buna karşılık, yerel bir gazete olan *Çağdaş Tuzla*'da konuyla ilgili birçok bilgiye rastlanmıştır. Ayrıca, araştırma kapsamında gazete sahiplerinden Hülya Özen ile yapılan mülakatın, muhtarlarla yapılanlarla beraber en bereketli bilgi kaynaklarından olduğunu belirtmek gerekmektedir. Konuşulan konuların bir çoğu gazetede de haber konusu olmuştur. Belgelere ulaşma konusunda hem yerel olmanın hem de gazete olmanın avantajlı olduğu görülmektedir. Gazetede 12 Eylül günü gerçekleşen yıkım, “Şifa Meydan Muharebesi” manşeti altında yer bulmuştur.¹⁰⁷ Burada da savaş vurgusunun öne çıktığı görülmekte, ama bu vurgunun dolaysız ve imasız olduğu görülmektedir. Ulusal basındaki örneklerde savaşa dönüşen bir durumdan bahsedilmekte, manzaranın ne olduğuyla beraber ne olmadığı da açıkça söylenmekte (“yıkım *değil* meydan savaşı”-*Akşam*; “yıkım savaşa *dönüştü*”- *Zaman*) ya da ima edilmektedir (“savaş *gibi*” -*Milliyet*). Bu manşetler biraz kazındığında, altından olması gerekenin çatışmasız bir yıkım olduğu fikri görünür. Buna karşılık *Çağdaş Tuzla* gazetesindeki “Şifa Meydan Muharebesi” manşeti sadece olanları/çatışmayı anlatmaktadır. Ayrıca ulusal basın yıkımları ve direnişi (görmek istenmeyen) bir arbede olarak gündeme taşırken, *Çağdaş Tuzla* gazetesi kentsel dönüşüm projesinin bir parçası olarak taşımıştır. Gazetede mahallelilerin sözlerinin kendine yer bulduğu görülmektedir. Gazetenin sıklıkla haber yaptığı “kentsel dönüşüm”e karşı açıkça tavır aldığı görülmektedir ki, bu da mahallelilerin tavrıyla uyum içindedir. Ayrıca Erder'in belirttiği gibi, çatışmanın ardından mahalle yerel basının ilgisine terk edilmiş; mahallelilerin süre giden eylemleri gazetede yerini almıştır.

Gazetenin habere ulaşmakta yerel olmanın avantajını kullandığı görülse ve muhtarlıklar gibi bilginin toplandığı bir merkez haline gelmiş olsa da, muhtarlıklarla arasında farklar bulunmaktadır. Hülya Özen'e de görüşme esnasında muhtarlara sorulduğu gibi “kentsel dönüşüm”e karşı neler yapılabileceği sorulmuştur. Hülya

107

Özen zaten bir şeyler yapıldığını, “kentsel dönüşüm”ün ne olduğunu anlatmak maksadıyla mahallelerde ayrı ayrı panel yapma projelerinin olduğunu söylemiştir. Ancak Özen, bir gazete olarak yapabileceklerinin sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Böyle bir karşı çıkışı gerçekleştirecek bir iradeye gerek duyulduğunu, bunun da siyasi parti gerektirdiğini belirtmiştir.¹⁰⁸ Partinin mimar, şehir plancı ve hukukçudan oluşan bir “kentsel dönüşüm komisyonu” kurabileceğini ve bu süreci her aşamasında denetleyebileceğini ifade etmiştir. Projeyi her aşamada denetleyecek, “direnişi sürdürecektir” bir kurum gerektiğini, örgütlenmenin ancak bu şekilde sağlanabileceğini belirtmiştir. Kendilerinin gazeteci olduklarını, ama bu konuda “köklerini dayayabileceği” yani birlikte çalışabilecekleri bir kurumu isteyebileceklerini belirtmiştir.

Ulusal basının olayla sadece çatışma amacıyla ilgilendiği ama bundan ziyade imaj oluşturma kuvvetiyle gündeme geldiği, buna karşılık yerel basın ise olaylarda mahallelinin bakış açısını da içerebildiği, bilgilere ulaşmakta ulusal basından daha avantajlı olduğu görülmektedir. Aslında bu farkı, yerel basının bir avantajı olarak tanımlamak yerine, ihtiyacı olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Yerel basın, hitap ettiği insanların sınırlılığı dolayısıyla kendisini habere konu olan insanlardan ayıramamakta/ soyutlayamamaktadır. Hatta olaylara müdahil olma arzusu açıkça görülebilmektedir.

¹⁰⁸ CHP'ye böyle bir parti olmadığı için sinirlendiklerini ve CHP'nin sol seçmenin isteklerini karşılayamadığını ifade etmiştir Özen. Gerçekten de gazete sayfalarında CHP'ye yönelik eleştirel haberlerin sıklıkla yer aldığı görülmektedir.

3. “KENTSEL DÖNÜŞÜM”E DOĞRU

3.1 Tuzla'da “Kentsel Dönüşüm”

Yıkım tartışmalarının sonuç olarak gelip “kentsel dönüşüm” tartışmalarına dayandığı görülmüştür. Yıkımların “kentsel dönüşüm” kapsamında gerçekleşmediğini, kaçak yapılara yönelik olduğunu belirten görüşmeci, bu sebeple yıkımların bittiğini ifade etmiştir. Buna karşılık yıkımları “kentsel dönüşüm”e bağlayan görüşmeciler, yıkımların mutlaka devam edeceğini, buna karşılık direnişin yeni yıkımların gerçekleşmesinin önüne bir set çektiğini de belirtmişlerdir. Birçok görüşmeci yıkımların gerçekleşeceğini, ama bunun hiç de kolay olmayacağını belirtmiştir. Bir görüşmeci yıkımın nasıl gerçekleşeceği hakkında şöyle bir öngöründe bulunmuştur:

“Benim tahminim, seçimler bittikten sonra gecekonduları hemen yıkacaklar. Orası kesin. Daha sonra bu tapulu yerleri de ada şeklinde. Ön sokak, arka sokak, üst sokak, aşağı sokak, bir ada şeklinde. Parsel parsel anlaşıp yıkacaklar. Dersin, kardeşim tapulu yeri nasıl yıkacak? Benim tahminim adam gelecek buraya, kardeşim biz konut yapımı için el koyacağız. Neyse parasını vereceğiz. Biz razı olmayınca da diyecek adam, depreme dayanıklı mı kontrol edeceğiz. Bakacaklar buraya, dayanıklı da olsa, dayanıksız da olsa dayanıksız diyecekler. Belli bir miktar para verilecek.”¹⁰⁹

Görüşmeci öncelikle gecekonduların yıkılacağını düşünmektedir. Ancak arkasından tapulu yerlerin de yıkılacağını, bunun da evler “dayanıklı da olsa dayanıksız da olsa dayanıksız denilerek” gerçekleştirileceğini belirtmektedir. Benzer bir düşünceye birkaç mahallede daha rastlanmıştır. Başka bir görüşmeci mahalledeki tüm evlerin dayanıklı olduğunu, çünkü insanların kendi oturacakları evleri inşa ettiklerini ifade etmiştir. Bunu belirten görüşmeci, TOKİ'nin evlerinin kendi evlerinden daha dayanıksız olduğuna inandığını belirtmiştir. TOKİ'nin evlerinin daha güvensiz olduğunu savunan görüşmecinin anlattıklarında kendi inşa ettiği eve duyduğu güven; evlerinin dayanıklı da olsa dayanıksız raporu verilerek

¹⁰⁹ 10. Şifalı görüşmeci, 21.08.2008

yıkılacağını belirten görüşmecideyse rapora duyulan güvensizlik ön plana çıkmaktadır. Evlerinin dayanıksız olabileceğinin de hakkını veren görüşmecinin vurguladığı nokta, bundan ziyade, evlerinin eninde sonunda yıkılacağıdır. Görüşmecinin evlerini vermeye razı olmadıklarında depreme dayanıklı olup olmadığının kontrol edileceğini söylemesi, kontrolün bir tespitten ziyade bir tehdit olarak algılandığını göstermektedir. Bu sözler, *Çağdaş Tuzla* gazetesinden Özen'in, yıkılan yerlerin sadece gecekondular olması gerekmediği, TOKİ ve KİPTAŞ'a alan boşaltmak için tapulu yerlerin de yıkılacağı düşüncesiyle uyuşmakta, daha da önemlisi bunun nasıl gerçekleşebileceğine dair fikir vermektedir.

“Kentsel dönüşüm”ün gecekondularla sınırlı kalmayacağını ifade eden Özen, bu projenin Tuzla'nın çok büyük kesiminde hayata geçeceğini belirtmiştir:

“Aydıntepe, İçmeler, Aydınlı, Şifa ve Mimar Sinan mahallelerine daha sonra Evliya Çelebi de eklendi. 6 mahalle, zaten Tuzla'nın 10 tane mahallesi var. Burada yer almayan Postane ve Cami mahalleleri de biraz önce söylediğim tarihsel dönüşüm projesi kapsamında.”¹¹⁰

Tuzla'nın 10 mahallesinden 8'inde hayata geçeceğini ifade ettiği “kentsel dönüşüm”ün farklı isimlerle hayata geçtiğini ifade etmektedir. Özen, “kentsel dönüşüm” projesinden önce oluşturulan “tarihsel dönüşüm” diye bir projenin varlığından da söz eder. Bu proje Tuzla'nın 40 pafta adında, sahil tarafında ve denize en yakın yerleşim bölgesinde gerçekleşmektedir. Koruma alanındaki bölgede Rumlardan kalma eski evler vardır ve bölgeye mübadeleyle Selanik'ten gelen insanlar yerleştirilmiştir. *Çağdaş Tuzla Gazetesi*'nde tarihsel dönüşüm projesi 2004'te konu edilir. O dönemde henüz kentsel dönüşüm projesi gündeme gelmemiştir; bu proje de kentsel dönüşümün prototipi niteliğindedir. Özen TOKİ ve KİPTAŞ eliyle yürüdüğünü belirttiği kentsel dönüşümü iki açıdan eleştirir. Aynı anda hem *mülk değişimi*, hem de *sosyolojik dönüşüm* sağlanmaktadır:

“Tamam, ben senin yerini alacağım ama ben sana oradan ev vereceğim.

¹¹⁰ Özen'le görüşme, 16.02.2008

Nasıl vereceksin? Şimdi o eski ahşap evler genellikle 40 m² veya 50 m² üzerine, bilirsin o eski Rum evleri iki katlıdır. Ne kadar vereceksin? İşte m²'si bin YTL'den vereceğim. Şu an biri için iyi bir para. Adamın evi 40 m² 40 bin YTL ama adam orada yapmış iki aile birden oturuyor. Üst katında çocuğu alt katında kendisi oturuyor. 40 bini verecek yıkıp gidecek, diyecek TOKİ'den ev var. Buradaki evin değeri ne kadar? 100 bin... Peki, 60 bin borçlandı. Yani adamı iki ayrı yerinden edecek. TOKİ'den ev vermek için kandıracak. Ama bir de arka tarafında şöyle bir şey olacak. Onun 40 bine sattığı yer yarın öbür gün bu proje hayata geçtiği zaman Tuzla Merkez Ortaköy gibi Bodrum gibi bir yer olacak... Önünde marina olacak. Evler tekrar yapılacak aslına uygun olarak... Ticaret alanına çeviriyorlar orayı. İşte orada lokantalar, oteller, işyerleri, butik oteller olacak. Adamın 40 bine sattığı yer yarın binlerce lira değerinde korkunç bir şey olacak. Adamın hem mülkiyetini el değiştiriyor. İkinci olarak da orada sosyolojik bir dönüşüm sağlıyor... Tuzla Merkez'de 80 yıl önce Selanik'ten Tuzla'ya gelmiş aileler var. Oralardan AKP'ye genellikle çok fazla oy çıkmıyor. Şimdi bu TOKİ bilmem ne falan deyip orayı dağıtıyor. Bütün Erzurumlular, başkaları başkaları oradan yer kapatıyor. Bunu bölge adı aşağılamak ya da birilerini daha üstün tutmak için söylemiyorum, ama kendince bir sosyolojik dönüşüm sağlıyor orada. Şimdi Aydın'ı için de olacak mesela Aydın'ı'da da AKP'ye çok fazla oy çıkmaz, daha solcu bölgedir. Orada da aynı şey olacak. Atıyorum mesela Aydın'ı'dakileri KİPTAŞ konutlarına verecekler, Şifa'ya, oraya başkalarını getirecekler. Hem mülk el değiştiriyor hem de sosyolojik dönüşüm sağlanıyor... Sadece gecekonduların olması gerekmiyor o alan içindeki her yerde oluyor bu, kaçarı yok yani ve yasal bir hakkınız da yok.”¹¹¹

Özen'in bu aktardıkları, Tuzla genelinde projenin nasıl uygulanacağını ve farklı farklı biçimlerde de olsa uygulananın aynı proje olduğunu gösterir. Özen için, “tarihsel dönüşüm” veya “kentsel dönüşüm” gibi farklı isimler koyulabilmekte ya da gecekondularla tapulu yerler süreci başka türlü ele alabilmektedir ama bu sürecin tamamı TOKİ- KİPTAŞ'a alan açmakta ortaklaşır. Özen, sosyolojik dönüşümün AKP'nin kendisine oy çıkmayan yerleri dağıtmasıyla da bağlantılı olarak gerçekleştirildiğini söylemektedir. birçok kişinin üzerinde durduğu değişim ise, mülk değişimi olmuştur. Muhtar Erdoğan, Şifa ve Mimar Sinan mahallelerinde yaşayan insanların TOKİ- KİPTAŞ konutlarını alamayacağını, bu konutların orta sınıf mekanlarında yaşayan insanlar tarafından yatırım amaçlı alındığını belirtmiştir.

Şifa Mahallesi Muhtarı Kır ise “kentsel dönüşüm” sürecini Büyükşehir Belediye Başkan Danışmanı Prof. Dr. İbrahim Baz'a dayandırarak anlatmıştır. Kır, “kentsel dönüşüm” söylentileri üzerine konuyu anlayabilmek maksadıyla Baz'a gider

¹¹¹ Özen'le görüşme, 16.02.2008

ve ondan Tuzla'da üç mahallenin “kentsel dönüşüm” kapsamında olduğunu öğrenir. Pilot bölge olarak belirlenen bu üç mahalle Şifa, Mimar Sinan ve Aydınlı mahalleleridir. Kır, Baz'ın bu mahallelerde gerçekleştirilen “kentsel dönüşüm”ü kendisine birkaç maddede anlattığını belirtmiştir. Birinci madde, İstanbul'un bir deprem yaşamış olması ve mahallelerin zemini güzel olmayan bir bölgede bulunmasıdır. Muhtar, bölgede çok evin yıkıldığını, çok canın yandığını ekler. Bu durumun artacağı varsayımının yöneticilerce göz ardı edilemeyeceği söylemektedir. İkinci madde, bu mınıtkada bir fuarın planlanmasıdır. Avrupa yakasındaki Başakşehir, Beylikdüzü bölgesinde mevcut uluslararası fuarlar gibi, bu bölge de Anadolu yakasının fuar mekânı olarak tasarlanmaktadır. Uluslararası fuarlara gelen yabancı insanlara buradaki ‘çarpık yapılaşma’yla değil, daha modern yapılarla görünmek istenmektedir. Üçüncü madde olarak, İstanbul'un kalabalık nüfusu gösterilmiştir. Göçün durdurulamaması, trafik keşmekeşinin çözülememesine karşılık, İstanbul'un bir kongre, turizm, finans merkezi yapılması istenmektedir. Burada dönüşüm olunca, bölgede şu anda 50–60 bin YTL olan daire fiyatları çok yukarılara fırlayacağından (Başakşehir'de bir milyon YTL olan daireler gibi), buradaki nüfusun bölgeyi boşaltmaktan başka yolu kalmayacaktır. Dördüncü madde Tuzla bölgesinde gayrimenkullerin düşük değerde olmasıdır. Muhtar Sulukule'de yapılan “kentsel dönüşüm” için gecekonduya 60 milyar verildiğini, halbuki burada bir dairenin rayiç bedelinin 60 milyar olduğunu söylemiştir. Kır, bu gerekçelere dayanılarak, “kentsel dönüşüm”ün kesinlikle gerçekleştirileceğini belirtmektedir:

“Böyle bir kentsel dönüşüm bilgimiz dahilinde, bunu da çevremizdeki insanlara yayıyoruz. Maalesef siyasiler, bizim karşımızda kentsel dönüşüm yok, yıkım yok, bilmemne diye de çıkıyorlar. Bu da bizi üzüyor tabii. Ama onlar da biliyor ki, *Erdoğan Bayraktar, TOKİ'nin başkanı, Tuzla'da geç kaldık, bir an önce kentsel dönüşüme geçmeliyiz diyor*. Bunun için verilen süre 8 yıl. 2016-2020'de bu dönüşüm mutlaka tabi tutulması lazım. Bu şekilde. Bunu biliyorum. 2. etap da Mimar Sinan'da yapılıyor. Erdoğan Bayraktar Tuzla Belediyesi'yle ortak çalışmaları olduğunu söylüyor ama. Israrla Tuzla Belediye Başkanı kentsel dönüşüm yok, yıkım yok diyor. Bunlara tabi siyasi olduğu için, şeyleri bozulmasın diye öyle diyebilirler. Ama ben, kentsel dönüşüm, Büyükşehir'in, hükümetin programında var, biliyorum.”¹¹²

¹¹² Kır'la görüşme, 20.08.2008

Kır, özellikle Belediye Başkanı'nın “kentsel dönüşümü gerçekleştirmeyeceğiz” demesinin gerçekleri yansıtmadığını, bu işin gerçekleşeceğini ve kendisinin de bunun içinde olduğunu belirtmektedir. Böyle bir planın var olduğunu söyleyen Kır'a burada oturan insanlara dair bir planın olup olmadığı sorulmuş, kendisi bu konuda bir muhatap bulamadıklarını ifade etmiştir. Kır, imar izninin bir türlü çıkmamasının arkasında da böyle bir plan yatıyor olabileceği şüphesini dile getirmiştir. Bunun üzerine, yeni çıkmış olan imar izni kendisine sorulunca, imar olsa da ruhsat verilmediğini, daha önce de beş kere takvim verildiğini belirtmiştir. Kır, “siyaset yapıyor bana göre” sözleriyle Belediye'yi eleştirmiştir. Kır, bu sözlerle Başkan'ın oy kaybetmemek için doğruları dile getirmediğini kast etmektedir. “Siyaset yapmak” deyiminin dile bu kötü anlamda yerleşmesi bile, siyasetin kendi konusundan ne kadar uzaklaştığını göstermektedir.

Belediyenin sitesinde Tuzla'nın “kentsel dönüşüm” projeleri içinde altyapı gereksinimleri (ana ulaşım yolu, kavşaklar, yağmur suyu kanalı), parkların ve prestijli caddelerin yapımının yanı sıra toplu konut projeleri de bulunmaktadır. Şimdiye kadar üzerinde durulan ve bölgedekilerin hayatını birinci dereceden etkileyecek olan konut yapımıdır. Sitede verilen bilgilere göre, toplamda yaklaşık 10000 olmak üzere üç mahallede TOKİ ve KİPTAŞ'ın konut projeleri görünmektedir. KİPTAŞ'ın Mimar Sinan Mahallesi'nde 2000, Şifa Mahallesi'nde de 1322 adet konut projesi olduğu, 1668 adet konut projesinin de etüt aşamasında olduğu belirtilmektedir. TOKİ'nin de Aydınli Mahallesi'nde 5000 adet konut projesi görünmektedir.¹¹³ Bunların gerçekleşeceğini Belediye dile getirmektedir. Mahalledekiler ise bu yapıların kendi evlerinin yerine konulacağı endişesini taşımaktadır. Mahalleliler için en önemli sorun, doğal olarak, evlerinin yıkılıp yıkılmayacağı sorunudur. Ancak diğer yandan, yıkım gerçekleşmese bile, bu yapıların getireceği sosyolojik dönüşümle beraber, mahallelilerin bu bölgede tutunabilmesi zor görünmektedir. Çünkü dönüşüm, konutları olduğu kadar bölgenin

113

tamamını kapsamaktadır ve bölgenin değerini artıracaktır.

3.2 İstenmeyen Manzaralar

“Kentsel dönüşüm”den bahsettiğimizde, eski mahallelerin yerine toplu konut sitelerinin geçmesi kadar, kentin bütününe dair bir değişiklikten de bahsetmek gerekmektedir. Belediye'nin internet sitesinde, konut yapımının yanı sıra kültürel ve sosyal hayata dair girişimler, projeler de yerini almıştır. Bunlar, tarihi alanların restorasyonu, park ve fuar alanı gibi projeler ve uluslararası bisiklet yarışı gibi organizasyonlardır.¹¹⁴

Şifa Muhtar'ının “kentsel dönüşüm”ün gerçekleştirilme gerekçeleri içinde bahsettiği ikinci ve üçüncü maddeler, yani bölgenin fuar bölgesi olarak planlanması ve nüfusun azaltılmasına yönelik olanlar beraber ele alınabilir. Bu iki maddede, kenti yeniden düzenlemeyi gerektiren yeni bir ekonomi belirlemektedir. Bunlar, Formula 1'in Tuzla'da bulunması ve Sabiha Gökçen Havaalanı'nın hemen kıyısında olması bağlamında da düşünülebilir. İstanbul'un nüfusunun azaltılması, şehrin değerini arttırarak gerçekleştirilecek, yani yeni şehrin bedelini ödemeye gücü yetmeyecek olanlar şehirden gidecektir. Mekânın güzelleştirilmesiyle, yoksulların mekândan gitmek zorunda kalmalarının çakışması tesadüf değildir. Çünkü estetik sadece manevi değil, maddi değere de sahiptir.

Kente dair tartışmalarda, sanayi kentinden sanayi-sonrası kentine geçiş önemli bir yer kaplar. Bu konu küresel kent/dünya kenti kavramlarıyla beraber etraflıca tartışılmaya başlanmıştır. Keyder küresel kenti, küreselleşen sermayenin hiyerarşik bir mekânsal örgütlenmeye yol açmasıyla beraber, sermayenin kontrol işlevlerini ve üretici hizmetlerini sağlayan işgücünü barındıran kentler olarak tarif eder.¹¹⁵ Bu

¹¹⁴ <http://www.tuzla.bel.tr/default.asp>

¹¹⁵ Fuat Ercan, İstanbul'u Küresel kent/dünya kenti yapmayı hedefleyen Keyder'in eleştirisini yapar. Ercan'a göre küresel kentin savunucuları ve Keyder dünya kapitalizminin kontrol merkezleri olan

model imalat sektöründeki istihdamı azaltacak, hizmetleri genişleterek sanayi-sonrası kenti yaratacaktır.¹¹⁶ Küresel kent aynı zamanda şehri bir cazibe merkezi haline getirmeyi hedefler. Sanayiden arınan kent kültürel etkinliklerle beraber uluslararası cazibe merkezi haline gelir. Tuzla ise şu anda İstanbul'da sanayinin en yoğun olduğu bölgelerdendir, bölgede deri sanayi ve tersaneler bulunmaktadır. Tuzla Belediye Başkanı Mehmet Demirci bölgenin sanayileşmesini şöyle anlatmaktadır:

“Yani sahip çıkan olmamış. Sahip çıkan olmadığını da şuradan anlıyoruz. İstanbul'a yönelik bir takım fonksiyonların çoğunu Tuzla taşıyor. Organize sanayi bölgeleri, deri sanayi, tersaneleri şehirden sürüklene sürüklene son ilçe olması nedeniyle buraya kadar gelmiş.”¹¹⁷

Demirci'nin anlattıkları, Tuzla'nın sanayileşmesinin İstanbul'un sanayisizleşmesine paralel geliştiğini göstermektedir. Ancak Şifa Muhtar'ının, Büyükşehir Belediye Başkan Danışmanı İbrahim Baz'dan aktardığı bilgilere bakarak, bölgenin böyle bir dönüşüm süreci içinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Bölge kongre, finans, turizm merkezi haline getirilmek istenmekte, fuar bölgesi olarak yeniden yapılanması düşünülmektedir. Başkan Demirci de Tuzla'nın sınırındaki Sabiha Gökçen Havaalanı'nın ve Tuzla'nın içinde bulunan Formula 1 pistinin de bölgeye hareketlilik kattığını söylemektedir. Başkan konuşmasına, Tuzla'ya gelen turistleri orada tutabilecek projeler ürettiklerini söyleyerek devam eder.¹¹⁸

Davis, Üçüncü Dünya kentlerinde yoksul halkın, büyük çaplı uluslararası olaylardan korktuğunu söyler. Çünkü bu tarz olaylar, yetkilileri kenti ‘temizlemeye’ sevk edecektir.¹¹⁹ Tuzla'daki ‘çarpık yapılaşma’ kavramı, böyle bir temizlik isteğini ifade etmektedir. Davis bu tarz ‘temizlikleri’ örneklendirirken 1988 Seul

New York, Londra ve Tokyo gibi şehirlerle İstanbul'u aynı kefeye koyarak yanlış yaparlar. Ercan, dünya kapitalizminin kontrol merkezi olan şehirleri dünya kenti olarak adlandırırken, dünya kapitalizmiyle bütünleşme süreci yaşadığını belirtir ve bu muğlaklığı gidermek için bu şehirleri uluslararasılaşan kent olarak adlandırır. Dolayısıyla Ercan'a göre küresel kent hedefi başından itibaren imkânsızdır. Bkz (2) ERCAN.

¹¹⁶ Çağlar KEYDER, “Arka Plan”, 28-29

¹¹⁷ “Tuzla'da Değişim ve Dönüşüm Rüzgarları Esiyor”, 12

¹¹⁸ a.g.m. , 17

¹¹⁹ Bkz. (17), DAVIS, 132

Olimpiyatları'nda devletin Seul ve Injon'da gecekonducularda yaşayan 720.000 kişiyi yerinden ettiğini aktarır. Brimanya askeri diktatörlüğü de “1996 Yılı Myanmar'ı Ziyaret Et” projesine yönelik “kent güzelleştirme” programı geliştirir. Bu program çerçevesinde 1989–1994 yılları arasında bir buçuk milyon kişi (nüfusun %16'sı) evlerinden çıkartılıp “Yeni Sahalar” denilen şehir dışı bir bölgeye yerleştirilirler.¹²⁰ Pekin'de gerçekleşecek olimpiyatlar için de benzeri bir gerginlik hüküm sürmektedir.¹²¹ Şehri güzelleştirmenin, çirkin görünen yoksul yerlerini onun dışına sürmek olarak anlaşıldığı birçok örnek daha mevcuttur. Verilen örneklerin her biri yetkililerin ‘kötü niyeti’nden kaynaklanıyor gibi dursa da, estetiğin maddi bir değere kavuşarak sınıfsal bir niteliğe bürünmesinden kaynaklanmaktadır.

Başkanın bahsettiği projeler Tuzla'yı estetize ederek bölgedeki turizm hareketliliğinden daha çok faydalanmayı hedeflemektedir. Ancak mekânın estetize edilmesi, bölgenin değerini artırarak sınıfsal değişimini de beraberinde getirecektir. Bu süreç bazen yoksulların evlerinin yıkılması/ kovulması olarak işlerken, bazen de güzelleşen mekânlarda (tam da mekânın değeri arttığı için) yoksulların barınamaması şeklinde işlemektedir. Davis'in anlattığına göre, Dünya Bankası Manila'da, 'iyileştirme' yapmak için 253 harap gecekondu evi belirler. Ancak beş yıl içinde hepsi arsaları terk eder; çünkü arsalar zengin ailelere satılmıştır.¹²² İstanbul'da da benzer bir örnek Fransız Sokağı'nda yaşanmıştır. Güzelleştirilen Fransız Sokağı yoksullara yar olmaz ve yerlerini seçkinlerin uğrağı cafe'lere bırakır. Bu örnekler, mevcut iktidar dengelerini gözetmeksizin 'iyilik' yapmanın imkânsızlığını, şehrin estetik dönüşümünün sınıf mücadelelerinin içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Hatta Davis, çirkin, pis ve doğal afetlere karşı güvensiz yerlerin gecekondu kurmak için özellikle tercih edilebildiğini söyler: “Tam da son derece tehlikeli ve hiç mi hiç cazip

¹²⁰ A.g.k., 235

¹²¹ “Pekin'in merkezindeki Tianenmen Meydanı'nın güneyindeki tarihi Qianmen bölgesinde protesto gösterisi düzenleyen bir grup, “Pekin Olimpiyatları mutluluğunun kendi acıları üzerine kurulduğunu” belirtti. Bölgenin imarının yapılması için evlerinden tahliye edildiklerini kaydeden protestocular, polisle arbede yaşadı. Söz konusu bölge Nike, Starbucks ve Rolex gibi firmaların olduğu ticari bir bölgeye dönüştürülmesi için yeniden inşa ediliyor.”

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=18569

¹²² A.g.k., 96-97

olmadığı içindir ki bu arazi 'şehirdeki artan arazi değerlerinden korunma' imkânı tanımaktadır”.¹²³

Şehri estetize ederek pazarlayan çağdaş ekonomi, yoksulların taleplerinin üzerini örter. Estetik, ekonomik bir değer haline geldiğinde şehir estetik bir bağlamda konuşulmaya, tartışılmaya başlanmıştır. Şehrin estetik bir bağlamda tartışılmasının, konuşulması ve değiştirilmesinin yoksulları dilsizleştirdiği söylenebilir. Böylece şehrin temizliği, onun çirkinliği olan yoksulluğunun göz önünden silinmesi olarak alınabilmektedir.¹²⁴

3.3 Planlama

Yıkıma bedenen karşı koyanların seslerini duyurma olanakları kısıtlı olsa da, uzmanlar seslerini duyurabilmesinden dolayı “kentsel dönüşüm” projesi, en çok belediyeciler ve muhalif plancılar arasındaki tartışma olarak zuhur etmektedir. Kamu alanında da konu, bu tartışmayla beraber cereyan etmektedir. Plancılar hep muhalif olarak görünse de, bu proje, başka plancıların yaptığı işler doğrultusunda da gelişir. Mimar Sinan Üniversitesi Şehir Planlama Bölümü'nün yanı sıra, çeşitli üniversitelerden sosyoloji, jeofizik gibi başka alanlardan öğrenciler ve öğretim üyelerinden oluşan *Dayanışmacı Atölye* bu bakımdan ilginç bir yerde durmaktadır. Atölye, Gülsuyu Güleusu mahallelerinde, kentlilerin dışlandığı “kentsel dönüşüm” projesine karşı mahalleliler yararına ve onların katılımıyla gerçekleşebilecek bir planlama girişiminde bulunmuştur. Bu girişim, plancıların muhalif konumundan, kentin yeniden kuruluşu içinde bir rol üstlenebileceklerine doğru giden bir yolun izi

¹²³ A.g.k., 150-151

¹²⁴ Hindistan'da yapılan “gecekondu turizmi” yoksulluğun da estetik/seyirlik bir kategoriye dönüştürülerek, piyasa tarafından içerilebileceğini gösteriyor. Dhavari'ye yapılan turlarla ilgili yapılan haberde şöyle denmektedir: “Taj Hotel'deki gösterişli odasında bir şişesinin fiyatı birkaç Hindistanlı'nın iki yıllık maaş toplamına eşit şampanyasından yudumlarken bu öneriyi çok çekici bulan Cronin (41), kısa bir süre sonra açık kanalizasyon çukurlarının üstünden atlayarak ve yola sarkan elektrik kablolarına temas etmemek için eğilerek ilerliyordu bile”. <http://www.arkitera.com/h26560-gecekondu-mahallesi-turlari-turizm-mi-rontgencilik-mi.html>

olarak okunabilir.¹²⁵ İlk bölümde yapılan kamusal alan tartışmalarına bağlarsak, plancılar egemen kamusal alanda bulundukları gibi alternatif kamusal alanda bir yer edinebilir mi? Bu soruya olumlu yanıt verebilmek için, planlamanın içinde bulunduğu ilişki ağları içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Özbek, planlamayı bağlamı içinde değerlendirmektedir:

“Mimari yapısı ve çevresiyle kentin bütün olarak planlanması, toplumsal ihtiyaçlara uygun yeni arazi, yapı ve mekanların üretimi anlamına da geldiğinden, buna kimin niçin karar verdiği ve planlamanın nasıl, kimler tarafından, kimin yararına yapıldığı çok önemli bir mesele olarak ortaya çıkar. Neoliberalizm yükseldiğinden beri, kamu yararına planlamanın pabucu dama atıldı.”¹²⁶

Neoliberalizmin yükselişinin ardından, planlama piyasanın yeni ihtiyaçları doğrultusunda geliştiğinden 'kamu yararı' dama atılmıştır. Aslında İstanbul'un kentleşmesinde kamu yararı planlama düzeyinde hiç gerçekleşemediğindendir ki, kent informal olarak büyümüştür. Bu sebeple Orhan Esen, mimar ve plancıların dışlandığı bir kentleşme modelinden, 'kamu yararı' için olmasa da davet edildikleri bir “kentsel dönüşüm” modeline geçtiğimizi anlatmaktadır. Esen, yeni modeli çağıran sermaye olsa da bunun temelde bir devlet politikası olduğunu belirtmektedir.¹²⁷ İstanbul'un mevcut kentleşmesi, sorunların pratik çözümleri üzerinden ilerlemiş, bu süreçte kent planlamacılar kendine bir yer edinememiştir.

¹²⁵ Aslında bu girişim, sadece plancılar açısından değil, genel olarak üniversitenin toplumla kurduğu ilişki açısından da değerlendirilebilir. Plancılar, kent planlamayı kamusalallaştırma yolunda bir adım atmışlar, böyle bir deneyim bırakmışlardır. Bilimi, bilgiyi kamusalallaştırmanın diğer alanlar açısından da olanaklarını tartışmak üniversitenin kendi bileşenleri tarafından yeniden kurulmasının önünü açacaktır. Bilgi üreten bir kurum olan üniversitenin, bu bilgilerini kamu yararına kullanan bileşenleri, gitgide birbirine benzeyen devlet üniversitesi -özel üniversite ikiliğinin dışında, kamusal üniversitenin tartışılabilmesini sağlayabilir. Kamusalılık meselesi etrafında ele alınacak üniversitede, özel-devlet, paralı-parasız üniversite tartışmaları da, eğitimin pahalı olması değil, meta olması bağlamında gerçekleşecektir. Parasız üniversite isteklerine eğitimin 'bedava' değil paralı olması gerektiği şeklinde cevap verilebilmektedir; bkz. Baskın ORAN, “Bedava Üniversite Ezberi”, **Radikal** 2, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=7871 . Buna karşılık meselenin üniversitenin parasız değil kamusal olması gerektiğini söyleyen Muhittin YORGO, “Baskın Hoca'ya Yanıt: İlkede Anlaşım Ayrıntılar Kolay”, **Birgün**, http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1201139153&year=2008&month=01&day=24&action=read .

¹²⁶ ÖZBEK, “Kentsel Toprak, Mekan, Toplum, Bilişsel Harita ve Planlama”, 176–177

¹²⁷ O. ESEN,, Kentsel Dönüşümde Ekonomik-Sosyal Politikalar ve Mahalle Örgütlenmeleri, Tophane Tütün Deposu, 2008

Yaygın biçimde kullanılan ‘çarpık yapılaşma’ kavramı da plancılarının yer almadığı bu kentleşme sürecini anlatmaktadır. Ancak Esen’in dediği gibi artık plancılar göreve çağırılmaktadır.

Tuzla Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'ne mensup görüşmeci, sanayinin kentlerin obez bir şekilde büyümesine sebep olduğunu, bunu kimilerinin kontrol edebildiğini, kimilerininse edemediğini söylemektedir. İstanbul’un da sanayileşme sonucunda kontrolsüz biçimde büyüdüğünü, insanların bir biçimde barınma ihtiyacını karşıladığını belirtir. Ancak 1999 depremi bu yapılaşmanın ne kadar sağlıklı olduğunu göstermiştir. Plancı, Esen’in plancılarının göreve çağırılması olarak değerlendirdiği süreci, geç kalmış bir kontrol olarak değerlendirir. Böylece şehirde geç kalmış da olsa bir kontrol gerektiğini, kentsel dönüşümü bu ihtiyacın doğurduğunu, kentsel dönüşümün esas temasının bu sağlıklı gelişen kentin, “tekrar aynı bölgelerde veya farklı bölgelerde sağlıklı kentler haline dönüştürülmesi” olduğunu söylemektedir. Planlamacı için projenin birincil amacı, konut ihtiyacının daha sağlıklı ve daha ferah bir şekilde giderilmesi, ikincil amacıysa şehrin, metropol ölçeğinde olması gereken nitelikli fonksiyonlara sahip olmasıdır.

Görüşmeci, gecekondü bölgelerindeki yapıların standartlara uygun olup olmadığını bilmediklerini,¹²⁸ Tuzla’daki kentsel dönüşümden beklenenin sağlıklı konut üretmek olduğunu belirtmiştir. Görüşmeci kentsel dönüşümün amacının da “yaşadıkları yerlerin iyileştirilmesi veya daha sağlıklı yerlere nakledilmesi” olduğunu savunmaktadır. Şifa Muhtar’ın aktardığı şekliyle İbrahim Baz eşdeğer sebepler sıralarken, görüştüğümüz plancı, hiyerarşik bir sıralama yapmakta ve önceliğin insanların konut ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Plancının üzerinde konuştuğu konunun, kentsel dönüşüm sürecinden ziyade, onun amaçları ve sebepleri olduğu görülmektedir. Castells planlamanın doğrudan uygulama olmadığını, onun eylemin değil amacın planı olduğunu söyler:

¹²⁸ “Önceki zamanlarda kontrol şimdikiye göre daha azdı... En basiti betona su vermediyse kırılabilir çok fazla yüksek olur. Eğer [depremde] 5’te yıkılacaksa su verdiğinde, 3’te yıkılır su vermediğinde... [binanın] içinde nasıl bir şey kullanılmış haberimiz yok.” Tuzla Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü mensubuyla görüşme, 16.02.2008

‘Planlamadan’ az çok bilinçli, temkinli bir eylem olarak söz edilemez; planlama yalnızca ulaşılmak istenen amaçlar açısından ele alınabilir: düzenleme hedefi temelde toplumsal rolü nedeniyle müdahale eden aktörün kurumsal konumuyla belirlenir. Özellikle yönetimdeki üyeliği bu aktörü çelişkili toplumsal çıkarlar üzerinde bir yere koyarak, kentsel krizin nedeni olan ekonomik ve teknik sorunları düzeltme olanağını ona tanımaktadır.¹²⁹

Castells’in dediği gibi, planlamanın işlevi doğrudan uygulama değilse nedir? Castells, planlamanın yalnızca amaçlar açısından ele alınabileceğini gösterir ve amaçların belirlenmesinin ideolojik etki ve toplumsal çıkarların rasyonalizasyonu işlevi üstlendiğini söyler:

Kent planlaması, kentsel gelişimin teknik ve ulusal gelişimi üzerinde fazla bir etki yapamıyorsa bile bu gelişimin temelini oluşturan toplumsal ilişkiler üzerinde çok önemli etkilere sahiptir. Bu etkiler temelde iki düzeyde ortaya çıkar: ideolojik düzeyde bu etki, toplumsal çıkarların rasyonalizasyonu- yasallaştırılması olarak, özellikle de planlama belgeleri yoluyla ortaya çıkar; siyasi düzeyde ise bu ayrıcalıklı uzlaşma yapan aracı bütün mevcut gruplar, kendilerine bir toplumsal ve teknik tarafsızlık sağlamak için elde etmeye çalışmaktadırlar; bu süreç her durumda değişimi sağlayacak plancıları dışarıda bırakmaktadır.¹³⁰

Castells’in planın işlevine dair bu yorumu, bir yandan plancının tarafsız bir belirleyici olduğu yorumunu, öte yandansa, planın sadece egemen sınıfların bir aracı olduğu yolundaki yorumları dışarıda bırakmaktadır. Plancının şehir planlamasının tarafsız ve hakim aktörü olduğu yönündeki düşünceler, plancıyı toplumsalın dışında konumlandırır. Böylece, plancının şehre yaklaşımı, bilim aracılığıyla tarafsız bir şekle bürünür. Castells’in yorumu, öncelikle bilimin bu tarafsızlığını reddederek, planı toplumsal mücadelelerin ortasına yerleştirir. Castells, diğer yandan, planın yapıldığı toplumsal sürecin sırf egemenlerin belirlediğini reddederek, toplumsal mücadelelerin statik değil dinamik bir alan olduğunu hatırlatmaktadır. Böylece kent planlaması bir mücadele alanı olarak belirlenir. Planlarda mücadele halindeki grupların izine rastlamak mümkün hale gelir.

¹²⁹ M. CASTELLS, **Kent, Sınıf, İktidar**, Çev. Asuman Erendil, 114

¹³⁰ A.g.k. 114

İstanbul'daki kentsel dönüşüm sürecinde de Başbüyük Mahallesi'nde planlara düşülen bir not bu mücadele alanının izlerini taşır. Plana düşülen notta, planlama sürecinde bölge sakinlerinin de içerileceği belirtilmektedir. Bu süreç hem İstanbul'daki gecekonduların hareketlerinin verdikleri mücadelelerin, hem de bu mücadelelerin belediyenin çatısı altında görünmesinin sonucunda gerçekleşmiştir. Böylece plan, çelişkili konumların -görüşlerin değil- ifade aracı haline gelebilir. Planlama farklı toplumsal çıkarların somutlaştığı ve karşılaştığı bir alandır. Farklı ve karşıt konumlar, kendi çıkarlarını rasyonalize etmek, yasallaştırmak ve toplumsallaştırmak üzere plana sızmaya ve ona hakim olmaya çabalamaktadırlar.

SONUÇ

Mahallede yapılan görüşmelerde birçok farklı tavra ve konumlanışa şahit olunmuştur. Ancak bunların içinde bilgilere ulaşma olanaklarına aşağı yukarı aynı derecede sahip olan -nitekim benzer şeylerden bahseden- Mimar Sinan Muhtarı'yla *Çağdaş Tuzla* gazetesinden Hülya Özen'in tavırları arasındaki fark dikkat çekici olmuştur. Özen'in anlattıklarından, gazetenin yerel olsa da mahallelerle organik ilişkilerinin bulunmadığı, kendilerinin Tuzla'yla daha çok bilgi üzerinden ilişki kurdukları seçilmektedir. Mimar Sinan Muhtarı Erdoğan, “kentsel dönüşüme karşı neler yapabilirsiniz?” sorusuna karşılık, mahalleyi organize edebileceğini, insanları evlerini vermemeye ikna edebileceğini söylemişken, gazeteci Özen, kendilerinin bir örgütlenmeye gidemeyeceklerini merkezi bir kurumla beraber çalışabileceklerini söylemiştir. Erdoğan, mahallelilerin kolektif kudretlerini organize eden bir çözümün arayışındayken, Özen mahalleyi merkezi bir kuvvet etrafında örgütlemenin bir çözüm olabileceğini düşünmektedir. Bunların yanısıra Özen'in yaklaşılan konuya dair karamsar, Erdoğan'ınsa iyimser bir hava içinde bulunması dikkat çekici olmuştur.

Bu fark akla Gramsci'nin “aklın karamsarlığı ve iradenin iyimserliği” sözünü getirmektedir. Gramsci'nin bu sözü akılla irade arasında dikotomik bir bölünme varsaymaz; aralarındaki ontolojik farkı anlatır. Düşünce tam da gücü yetmediği için karamsarlaşmakta, iradeyse, kendisi de bir güç olduğu oranda iyimserleşmektedir. Antik Yunan'da melankolinin düşünürlerle özgül olduğunu söyleyerek aklın karamsarlığını öven düşünürlerin sözlerinin aksine bu söz irade lehine yorumlanmalıdır. Gramsci'nin uzun yıllar hapishanede kaldığı düşünüldüğünde, bu sözün iradesinden yalıtılmış bir aklın ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Bu ünlenmiş sözle, Gramsci'nin kendi karamsarlığının sebebini tespit ettiği ve onu yenmek için uğraştığı ileri sürülebilir. Aynı tehlike, 'konu'suna düşünmek vasıtasıyla yaklaşan herkesi kapsar. Aklın iyimser olmasının yolunun iradeyle organik bir bağ kurmaktan geçtiği görülmektedir. Marx'ın 11. tezde ifade ettiği, önemli olanın dünyayı anlamak değil onu değiştirmek olduğu önermesi de bu minvalde yeniden okunabilir. Çünkü

anlamakla değiştirmek arasındaki 'fark', nasıl anladığımızdan bağımsız bir sorun değildir; değiştirme çabası anlamaya müdahil olur. “Kentsel dönüşüm” sürecinin karşısında muhtarlığın iyimserliği, organik bağı dolayısıyla mahallenin iradesinin bir parçası olmasıyla, gazetecinin karamsarlığıysa bilgi ve düşünme aracılığıyla süreci anlamasıyla ilişkilidir. Tam da bu sebeple gazeteci dışsal/aşkın bir irade (doğru siyasi parti) aramaktadır.

İyimserlik/karamsarlık gerilimi, konusuna yaklaşan araştırmacıyı da kapsar; onun içinden geçer. “Kentsel dönüşüm”ü anlamaya çalışan birçok araştırmada felaket senaryolarının ağır bastığı görölmektedir. Nitekim “kentsel dönüşüm” üzerine çalışırken bir felaketle kapışıldığı düşüncesine ve işin işleyişı üzerine düşünürken karamsarlığa kapılmamak oldukça zordur. Böyle bir zorluğun üstesinden gelebilmek için bu araştırmada bir yandan mahallelilerin sürece dahil olma iradelerine, diğer yandan da sürecin mahalleliyi dışarı iten mekanizmalarına eğilinmiş, “kentsel dönüşüm”den ziyade bu ilişkisellik ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak araştırmacının konunun dışından konuya doğru eğildiğı ölçüde, böyle bir karamsarlıktan azade olamayacağı belirtilmeli, altına sebepleri böylece şerh düşürölmüş sayılmalıdır.

Mahalle içinde benzer bir gerilim farklı bir şekilde vuku bulmaktadır. Mahallelilerin bir yandan müdahil oldukları bir süreç söz konusudur ve bu açıdan birçok mahalleli imar izninin değişmesi ve yıkımların arkasının gelmemesini olumlu değerlendirmekte ve bunu mahallelilerin iradesinin neticesi olarak görmektedirler. Diğer yandan konu “kentsel dönüşüm”e geldiğinde aynı görüşmeciler bunu kendilerine rağmen gerçekleşecek bir süreç olarak görmekte ve kendilerinin bu sürece müdahil olamayacaklarına dair bir kabul belirmektedir. Ancak yine de bu görüntü fazla yanıltıcı olmamalıdır. Çünkü bu kabulün, mahallenin rıza göstermesini sağlayacak bir etmen olarak işlemediğı anlaşılmaktadır. Herkes “kentsel dönüşüm”e karşı olduğunu belirttiğine göre hâlâ karşı olunacak bir süreçten bahsedilmektedir ve bir rıza söz konusu değildir. Mahallenin fikirleri değerlendirildiğinde görölen çelişki, pratik tavırlarında ortadan kalkmaktadır. Mahalleliler yine yıkım olursa aynı direnişin yeniden gerçekleşeceğini belirtmiştir. Ayrıca görüşölen mahallelilerin her

biri, direnişin boşa gitmediğini ve hayatlarında bir karşılığının olduğunu, en azından daha fazla yıkım olmasının engellendiğini savunmuştur.

Direniş sadece negatif değil pozitif bir değerlendirilmeye de tabi tutulmalıdır. Direniş yıkımlara *karşı* çıkarak vuku bulmuş olabilir; ancak direnişin kendisi de *kurucudur*. Muhtar Erdoğan “insanların birbirine sahip çıktığının görüldüğünü” belirtmiştir. Buna karşılık, direnişin bu sahiplenmenin görüldüğü (zaten var olan bir ilişkinin ortaya çıktığı) bir alan değil, böyle bir sahiplenmenin kurulduğu alan olduğu ileri sürülebilir. Mahalle içindeki tek bir evin yıkılmasını, herhangi bir evin yıkılabilirliğine karşı çıkmak haline getiren tam da bu direniştir. Denilebilir ki direniş, x’in evinin yıkılmasını bir mahallelinin evinin yıkılmasına dönüştürmüş; yıkımın kendisini bile yeniden kurmuştur. Evi yıkılan bir görüşmecinin direnişin bir işe yarayıp yaramadığı sorusuna “evlerin yıkımını durdurduk” diyerek cevap vermesi de bu çerçevede anlaşılmalıdır.

Buna karşın Şifa’da ortaya çıkan söylemin kendi ‘haklılığı’nı mülkiyet hakkı üzerine kurarak gecekonduları ve hemen yanı başındaki Mimar Sinan Mahallesi’ni nasıl dışlayabildiğinden bahsedilmişti. Şifa, Mimar Sinan’la ortaklaşamayacak bir söylemle konuşmaktadır. Mülkiyetiyle ayrılan Şifa’da, mülkiyet hakkının mülkün kendisini bile savunmaya yetmediği görülür. Mahalleli evlerini ancak ortaklaşa eylemlilikleriyle savunabilmiştir. Ortaklaşa hareket anında bile mülkiyet bir fark olarak duracaktır. Mahallede bu konuda çelişkileri barındıran bir söylem göze çarpar. Mülk haklarını müdafaa edenler bunu, kimi zaman verdikleri emek, yaptıkları masraf ve kurdukları ortak hayat, tarih, ilişkisellik üzerinden, kimi zamansa yasalar üzerinden savunmaktadır. İlk savunuyu, kentin büyük bölümünü ortaklaştırıcı bir özelliğe sahiptir. Buna karşılık ikinciyse yasa karşısındaki konumlara göre (gecekondulu, kaçak yapı, vs...) ayırıcı bir niteliktedir. Kimi siyasi gruplar, mülkiyetin ideolojik eleştirisi üzerinden ortaklaşmayı hedeflese de Castells’in belirttiği gibi, bir hareket ideolojik değil, ancak pratik bir gerekçeye dayanabilir:

İdeolojik değişim hemen hemen hiçbir zaman bir hareketin birincil hedefi

olmamıştır. Ayrıca, eğer bir hareketin böyle bir hedefi varsa, bu ütöpiktir ve devlet aygıtı tarafından tümüyle yok edilir; böyle bir yenilgi ise sonuçta, kimi zaman yeni biçimlerde hakim ideolojinin yeniden üretilmesine yol açar. Hareket günlük pratikleri belirleyen ekonomik ve siyasi koşullarda bir dönüşüm isteğine dayanıyorsa ideolojik değişim gerçekleşebilir.

Şifa'nın mülkiyet temelinde direnmesine ilişkin eleştiri, salt ideolojik bir eleştiri olmanın sınırlarını aşamaz. Öncelikle bu eleştiri etik açıdan sorgulanmalıdır. Toplumun geri kalanından farklı bir şey yapmasa da yoksullar, sadece mülklerini koruma amacıyla hareket etmekle suçlanırlar. Mülkiyet sorgulanırken, bunun en çok yoksullar üzerinden gerçekleşmesi olsa olsa ironi olabilir. Ayrıca bu eleştiri pratik bir ortaklaşmanın önünde engel de teşkil edecektir. Kentin ortaklaşa bir mekân olarak yeniden-kurulması ideolojik bir dayanaktan değil, kader ortaklığından geçer. Bu kader ortaklığı, yaşanan rahatsızlıkların ortaklaşmasından ve örgütlenmesinden ibarettir. Kentliler arasında yarıklar olabilir, ancak bu yarıklar iyi niyetli temennilerle değil, pratik bir ortaklaşmayla ortadan kalkabilir.

Şifa'da direnişten geriye ne kalmıştır? Araştırmanın ertesinde mahalleye gidilmiş ve son durum hakkında bilgi almak amacıyla iki mahallenin muhtarlarıyla konuşulmuştur. Öncelikle iki mahallenin muhtarlarının da değiştiği görülmüştür. Yeni Mimar Sinan Muhtarı, “kentsel dönüşüm” diye bir şeyin kalmadığını, seçimin üzerinden 5 ay geçmiş olmasına rağmen herhangi bir yıkımın gerçekleşmediğini söylemiştir.¹³¹ Şifa Muhtarlığı'nda ise, yeni muhtarın meşgul olması üzerine onun yönlendirmesiyle (o sırada odada bulunan) eski muhtar olan Hüseyin Komut'la görüşülmüştür. O da bir önceki muhtarın “kentsel dönüşüm” üzerine doğru sözler söylemediğini, halkı doğru bilgilendirmediğini söylemiştir. “Kentsel dönüşüm”ün olmayacağını, olacaksa bile bunun eski yerleşim bölgelerinin silinmesiyle gerçekleşmeyeceğini boş alanlar üzerinde olacağını söylemiştir.¹³² İki muhtarın da “kentsel dönüşüm” eleştirilerini yerel yönetimin eleştirisi olarak ele alması ilgi çekici olmuştur. Ayrıca Komut, Mart 2009 yerel seçimlerinde AKP'nin %45, CHP'nin de %25 civarında oy aldığını söylemiştir. CHP'nin oylarının İstanbul genelinde

¹³¹ Mimar Sinan Muhtarı Selahattin Ağca'yla görüşme, 02.09.2009

¹³² Şifa eski muhtarı Hüseyin Komut'la görüşme, 02.09.2009.

yükselmesinde “kentsel dönüşüm” projesinin ve bundan doğan rahatsızlığın da etkisi olduğu söylenebilir. Tuzla genelinde baktığımızda, AKP'nin oy oranında %8, CHP'ninde ise %12 yükselme olduğu görülmektedir. AKP'nin oylarının da yükselişte olması, Tuzla özelinde “kentsel dönüşüm”e tepki olduğunun söylenmesini zorlaştırmakta, ama daha net bir şekilde konuşabilmek için “kentsel dönüşüm”ün güncel olduğu üç mahalledeki (Şifa, Mimar Sinan ve Aydınli) değişimlere bakmak gerekmektedir. Ayrıca AKP Tuzla'da eski başkan Demirci'yi değil, yeni bir isim olan Şadi Yazıcı'yı aday göstermiştir. AKP ilçe teşkilatında yapılan konuşmalarda, bu değişiklik hakkında açık bir yorum yapılmamıştır. Ancak eski ismin yıpranmış olduğu düşüncesinde olanların var olduğu görülmüştür.

Önceden AKP siyasalarını eleştiren iki muhtarın, yerlerini haleflerinin tutumunu eleştiren muhtarlara bıraktığı görülmektedir. Seçimin hemen ardından ilk olarak “gecekondu”ların, sonrasında da “kaçak yapı”ların yıkılacağını belirten birçok görüşmecinin haklı çıkmadığı görülmektedir. Mimar Sinan'ın yeni muhtarının belirttiği gibi seçimlerin üzerinden 5 ay geçmesine rağmen yıkımlar hala gerçekleşmemiştir. Şifa'nın eski muhtarı da tapu dağıtımlarının gerçekleşmeye başladığını, muhtarlığın bu sebeple çok yoğun olduğunu ifade etmiştir. Komut, sadece arsa tapulu yerlere değil, tapusuz bölgelerde de tapu dağıtımların başladığını söylemiştir. Ancak bu tapu dağıtma işleminin hangi şartlara bağlı olduğu ve ne kadar kapsayıcı olduğu hakkında yorum yapmak için henüz erken görünmektedir. Yine de Komut'un “sil baştan kentsel dönüşümün artık yapılamayacağını görüldüğü” vurgusu önemli görünmektedir. Mahallenin görüldüğü an ise, daha önce de vurgulandığı üzere, direndiği an olmuştur. Mahalleler açısından “kentsel dönüşüm”ün seyrini tartışmak için erken görünmektedir. Ancak, önceden görünen tablonun aksine, yıkımın güncelliğini yitirdiği açıkça anlaşılmaktadır. Birçok görüşmeci, imar iznine inanmadığını söylese de, bu değişikliğin birçok mahalleli açısından inandırıcı olduğu söylenebilir. Bunu en çok gösteren de muhtarlardaki değişimdir. Bununla beraber, Mimar Sinan Muhtarlığı'nın, önceki görüşmenin aksine oldukça dolu olduğunu belirtmek gerekmektedir. Muhtarla yapılan çok kısa görüşme esnasında birçok kişi kömür almak için orada bulunmaktaydı.

Peki, eğer tablo gerçekten böyleyse, “kentsel dönüşüm” bitmiş midir? Bu soruyu zaten mahallelerin boş alanlarına yapılmış olan çok sayıda KİPTAŞ konutunu görmeden doğru cevaplandırmak imkansızdır. Yıkım olabilir ya da olmayabilir, bunu süreç gösterecektir. Ancak, toplu konutlara yerleşildiğinde, mevcut nüfustan daha fazla sayıda insan bölgeye taşınacaktır ve bu dönüşüm, ciddi bir sosyolojik dönüşümü yanı sıra beraberinde getirecektir. Zamanla artacak arsa fiyatlarının karşındaysa mahalledekilerin nasıl bir tavır alacağını kestirmek zordur. Her halükarda, formel kamusal alandaki bilgi paylaşımının son derece sınırlı olduğu ve sürece dair belirsizliğin altındaki esas sebebin de bu olduğu belirtilmelidir.

Demokrasi açısından, kentin dönüşümüne dair tartışma, tüm muhatapları içerecek biçimde yapılmalıdır. Kentin ahvalinin ne olacağı tartışmalarına kentliler, ya yıkım anları ya da çeşitli söylentiler üzerinden katılabilmektedir. Birçok görüşmeci, evini kentsel dönüşümüne vermeye razı olmazsa, evinin depreme dayanmayacağı söylenerek yıkılacağına inanmaktadır. Konunun bu tarz söylentiler üzerinden konuşulması, söylentinin gerçek olup olmamasından bağımsız bir biçimde bilginin açık olmadığını, yani formel kamusal alanın sınırlı ve sorunlu niteliğini gösterir. Hiçbir mahalleli başına ne geleceğinden emin değildir; tahminler yürütüp kendini de bu tahminlere göre konumlandırır. Mahallelinin, kendi geleceğini belirleyecek bu bilgiye ulaşamaması, onun kendi hayatını belirleme gücünü de elinden alır. Kamusal bir tartışmanın ilk şartı bilgiye kamusal ulaşım hakkıdır.

Bütün muhataplarına açık ve muhataplarının belirleyebileceği bir dönüşüm için kamu gücünün izi aranmalıdır. Devlet otoritesi veya piyasa kurallarının dışındaki kamu alanının kentsel dönüşüm alanında da kurulması bu kavramın insanileştirilmesini/dünyevileştirilmesini de sağlayacaktır. Devlet alanı ve özel alan, tam da kamusal alanın dışında oldukları için, kamu yararı adına karar veremezler; bu konuda ancak kamunun kendisi karar verebilir. ‘Kamu yararı’nın hayata geçebilmesi için, yöneticilerin aldıkları kararların veya piyasa gerekliliklerinin bu alanların dışında beliren kamuya tabi olması gerekir. Kamunun gücü doğru fikirlerde değil,

mevcut pratiklerde aranabilir. Bu sebeple, en doğru ‘kentsel dönüşüm’ü tartışmak yerine, muhatapların seslenebildiği ve başka bir kentsel dönüşümü arayan çeşitli anlara kulak vermek gerekir.

KAYNAKÇA

Kitap

Arendt, H., (1996) **Geçmişle Gelecek Arasında**, çev.: B. S. Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.

Arslan, Ş. (2004) **1 Mayıs Mahallesi**, İletişim Yayınları, İstanbul.

Bensaid, D., (2006) **Köstebek ve Lokomotif**, çev.: U. U. Aydın, Yazın Yayıncılık, İstanbul.

Buğra, A., (2000) **Devlet-Piyasa Karşıtlığının Ötesinde**, çev.: B. S. Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.

Castells, M. (1997) **Kent Sınıf İktidar**, çev.:A. Erendil, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Chatterjee, P., (2006) **Mağdurların Siyaseti**, çev.: V. F. Bozçalı,, İletişim Yayınları, İstanbul.

Davis, M. (2007) **Gecekondü Gezegeni**, çev.: G. Koca, Metis Yayınları, İstanbul.

Erder, S. (2001) **İstanbul'a Bir Kent Kondu Ümraniye**, İletişim Yayınları, İstanbul.

Erder, S. (2002) **Kentsel Gerilim**, um:ag, Ankara.

Hardt, M. ve Negri, A. (2004) **Çokluk**, çev.: B. Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Işık, P. ve Pınarcıoğlu., M. (2005) **Nöbetleşe Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul.

Marx, K., (2004) **Kapital**, Çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, Ankara.

Marx, K.. (1997) **Yahudi Sorunu**, Çev.: yayın Kurulu, Sol Yayınları, Ankara.

Şenyapılı,T (2004) **Barakadan Gecekonduya**, İletişim Yayınları, İstanbul.

Uzun, E. ve diğerleri (2002), **Felsefe Sözlüğü**, Bilim ve Sanat yayınları, Ankara.

Makale- Tebliğ- Yayın

Bartu, A. ve Kolluğlu, (2009) “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yer Değiştiren Yoksulluk”, yayınlanmamış tebliğ.

Baydar, O. (ed.), (1999), 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Berner, E. (2007) “Metropol İnkilemi: Küresel Toplum Yerellikler ve Manila'da Kent Arazisi için Yürütülen Mücadele”, Editör: A. Öncü, P. Weyland, Çev.: L. Şimşek- N. Uygun, **Mekan Kültür ve İktidar**, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ercan, F. (1996) “Kriz ve Yeniden Yapılanma Sürecinde Dünya Kentleri ve Uluslararası Kentler: İstanbul”, **Toplum ve Bilim**, no: 71, 61-98.

Erdoğan, N. (2007) “1970'lerde Sol Popülizm Üzerine Notlar”, **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Cilt 8: Sol**, sf. 262-275.

Erman, T. (2004) “Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları”, *European Journal of Turkish Studies*, Thematic Issue N°1 , No. 1 | Gecekondu, URL : <http://www.ejts.org/document85.html> 15.02.2008

Esen, O. (2008) **Kentsel Dönüşümde Ekonomik-Sosyal Politikalar ve Mahalle Örgütlenmeleri**, yayınlanmamış tebliğ, Tophane Tütün Deposu.

Gündoğdu, İ. (2008) “ 'Kentsel Dönüşüm' ve TOKİ: 'Yeniden Dağıtımcı' Kentsel Siyasalardan Birikim Amaçlı' Otoriter Devletçi' Kentleşmeye Geçiş”, **İktisat Dergisi**, Eylül- Ekim. sf. 70-79.

Habermas, J. (2004) “Kamusal Alan” editör ve çev.: M. Özbek, **Kamusal Alan**, Hil Yayınları, İstanbul, sf. 95-103

Keyder, Ç. (1992) “İstanbul'u Nasıl Satmalı” **İstanbul**, No:3, sf. 81-85

Keyder, Ç. (1999) “Konut Piyasası: İnfomelden küresele”, **Defter**, 35. Sayı:73-97.

Kurtuluş, H. (2008) “Kentsel Dönüşümün Politik Ekonomisi”, **İktisat Dergisi**, Eylül- Ekim. sf. 26-34.

Negri, A., (2004) “Kamusal Alanın Yeniden Ele Geçirilmesi” editör: M. Özbek, **Kamusal Alan**, Hil Yayınları, İstanbul, sf. 395-407

Negt, O. ve Kluge, A. (2004) “ 'Kamusal Alan ve Tecrübe'ye Giriş”, editör ve çev.: M. Özbek, **Kamusal Alan**, Hil Yayınları, İstanbul, sf. 133-141

Oran, B. “Bedava Üniversite Ezberi”, **Radikal 2**, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=7871 .08.08.2009

Özbek, M. (2004) “Kamusal Alanın Sınırları”, editör: M. Özbek, **Kamusal Alan**, Hil Yayınları, İstanbul, sf. 19-91

Özbek, M. (2004) “Giriş: Politik Kamusal Alan ve Kolektif Yaratıcılık”, editör: M. Özbek, **Kamusal Alan**, Hil Yayınları, İstanbul, sf. 181-233

Özbek, M. (2002) “Kentsel Mekan, Toplum, Bilişsel Harita ve Planlama”, der: D. İncedayı, **Çevre Tümdür**, Bağlam, İstanbul, sf. 175-207

Şen, B. (2008) “ 'Kentsel Dönüşüm' Kavramsal Karmaşa ve Neoliberalizm”, **İktisat Dergisi**, Eylül- Ekim. sf. 34-42.

Yalçın, C. M., “İki Kurgu, İki Beşiktaş”, **Birgün** , 02. 08.2009
http://www.birgun.net/city_index.php?news_code=1179534260&year=2007&month=05&day=19

Yorgo, M., “Baskın Hoca'ya Yanıt: İlkede Anlaşılın Ayrıntılar Kolay”, **Birgün**
http://www.birgun.net/forum_index.php, 08.09.2009

Yucak, E. (2008) **Kentsel Dönüşümde Ekonomik-Sosyal Politikalar ve Mahalle Örgütlenmeleri**, yayınlanmamış tebliğ, Tophane Tütün Deposu.

“Tuzla'da Değişim ve Dönüşüm Rüzgarları Esiyor”, Mehmet Demirci'yle söyleşi, *Tuzla*, sf.: 11-18

Gazete ve İnternet Haberleri

“Şifa Meydan Muharebesi”, Çağdaş Tuzla, 04.10.2007.

“Demirci'ye tepki büyüyor”, Çağdaş Tuzla, 13.12.2007.

“Tuzla'da yıkım WAR” Yeni Şafak, 13.09.2007.

“SAVAŞ GİBİ” Milliyet, 13.09.2007.

“Yıkım, savaşa dönüştü: 50 gözaltı”, Zaman, 13.09.2007.

“Yıkım değil meydan savaşı”, Akşam, 13.09.2007.

“Tuzla'da Yıkım Gerginliği”, Gazeteport, 13.01.2008

“Bakanlık Müsteşarı Erbakan: İstanbul'daki binaların yüzde 75'i kaçak, 25 Haziran 2007, Milliyet, http://www.gazeteport.com.tr/GUNCEL/NEWS1/GP_070498 13 Ocak 2008

“Tuzla Belediye Başkanı Demirci: 'İlçede TOKİ ve Kiptaş ile 10 Bin Konutluk Kentsel Dönüşüm Projemiz Var. Bu Projeler ile Hem Çarpık Yapılaşmanın Önüne Gececeğiz, Hem de Olası Deprem Hasarlarını Önlemiş Olacağız',
<http://www.haberler.com/tuzla-belediye-baskani-demirci-ilcede-toki-haberi/> 13.01 2008

“Havaalanı düğün salonu”, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/06/12/gnd97.html> 13.01 2008

“Gecekondlu Mahallesi Turları Turizm-mi Röntgencilik-mi?” Arkitera,
<http://www.arkitera.com/h26560-gecekondlu-mahallesi-turlari-turizm-mi-rontgencilik-mi.html> 13
Ocak 2008

“Savaş Gibi” Milliyet <http://www.milliyet.com.tr/2007/09/13/yasam/axyas01.html> 13.01.2008

“Novamed Grevi 448. Gününde Anlaşmayla Sona Erdi”,
<http://www.haberler.com/novamed-grevi-448-gununde-anlasmayla-sona-erdi-haberi/>
15 .08.2009

“Çin’de olimpiyat mağdurları polisle çatıştı” Sendika.org
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=18569 13.01.2008

<http://www.gencuzla.net/portal/nufus-durumu> 15.08.2009

<http://www.kiptas.com.tr/TR/KIPTAS/default.asp> 15 Ağustos 2009

<http://www.tdk.gov.tr> 15.08.2009

<http://www.toki.gov.tr/page.asp?id=2> 15.08.2009

<http://www.tuzla.bel.tr/bpi.asp?caid=554&cid=1575> 15.08.2009

<http://tr.wikipedia.org/wiki> 15.08.2009

ÖZGEÇMİŞ

1983'te İstanbul'da doğdu. 2001'de Vefa Lisesi'nden, 2005'te de Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin sosyoloji bölümünden mezun oldu.

ŞİFA MAHALLESİ

TUZLA
BELEDİYE BAŞKANLIĞI

Mehmet DEMİRCİ
Belediye Başkanı

MİMAR SİNAN M.

ASKERİ BÖLGE

ISTASYON M.

GEBZE İLÇESİ

ARÇELİK

MARİTİ KULLANIM ANAHTARI		
RESMİ BİNALAR		HASTANE
PARK-YEŞİL ALAN		PTT
SANAYİ ALANI		POLİS
MEZARLIK-CAMİ		JANDARMA
OKUL		KÜLTÜR MRK.
CAMİ		MUHTARLIK
MEZARLIK		OTOPARK
AKARYAKIT İST.		İTFAİYE

Tuzla Belediye Başkanlığı
Tarafından Hazırlatılmıştır.
2007

TUZLA
BELEDİYE BAŞKANLIĞI

Mehmet DEMİRCİ
Belediye Başkanı

MİMAR SİNAN MAHALLESİ

GEBZE İLÇESİ

HARİTA KULLANIM ANAHTARI	
RESMİ BİNALAR	HASTANE
PARK-YEŞİL ALAN	PTT
SANAYİ ALANI	POLİS
MEZARLIK-CAMI	JANDARMA
OKUL	KÜLTÜR MRK.
CAMI	MUHTARLIK
MEZARLIK	OTOPARK
AKARYAKIT İST.	İTFAİYE

Tuzla Belediye Başkanlığı
Tarafından Hazırlanmıştır.
2007

2007 Eylül'ünde gerçekleşen yıkımın neredeyse bir yıl sonrasında Emiroğlu Caddesi üzerinde bekleyen enkaz

20.08.2008

20.08.2008

20.08.2008

Dönemin Tuzla Belediye Başkanı Mehmet Demirci imar izninin değiştirildiğini bildiriyor.

20.08.2008